

אספקלריא לקהל רי"א

אספקלריא לפרשת ויקהל-פקודי (פרה) תשע"ח
פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

חינוך

חידות

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

@

אסור להדפיס את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת ויקהל-פקודי (פרה) תשע"ח.....ו

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר.....ו

[אשרי האיש וגו' – בשבחם של יצחק ויעקב.....ו](#)

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד'

ו'אהל אבות'.....ח

["מיסמך גאולה לגאולה".....ח](#)

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'

בב"ב, מח"ס באר צבי.....יב

[היתר טלטול מוקצה משום סכנה סגולית.....יב](#)

[ויתור הקב"ה על חטא העגל.....טז](#)

[מתי ניתנה לישראל פרשת פרה אדומה.....יח](#)

בנתיבות הירושלמי – הפרשה לאור אספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל

קלוזנר, ר"מ בישיבת בית ישראל בב"ב פ', מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת

ומועדים.....כא

[ל"ט תולדות לכל מלאכה!.....כא](#)

הדרש והנדרש / הרב חיים רוטשטיין.....כה

[הקדושה - לא רחוקה היא.....כה](#)

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על

הלכות המועדים וחדשי השנה.....כח

[מוקצה בחוברת אספקלריא שהודפסה בשבת.....כח](#)

[ליקוטי דינים ופסקי הלכות על פרשת פרה.....ל](#)

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב

זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק.....לג

[בענין "מפטיר לקטן או נער בר מצוה בד' פרשיות".....לג](#)

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים

ועוד.....לח

[צורת פרחי המנורה.....לח](#)

ומשחרי ימצאוני – מעלת עשרה הראשונים בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' ב"כ כל-בו במעלת עשרה הראשונים, ומרביץ תורה באלעד מ

הלקח הנלמד מן הנשיאים - להזהר להיות זריז וראשון לתפילה ולכל דבר מצוה..... מ

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים מג

על משה רבינו אמרו "אשרי יולדתו", ויש שאמרו "אוכל משל יהודים".... מג

פרה אדומה מחד "קדשי בדק הבית", ומאידך אמרה תורה "חטאת היא". מו

לב טהור ברא לי / הרב יוחנן ריינר, מח"ס 'וטהר לבנו', על התורה ומועדים מט

להיות רגיש ולהבחין במעלות הזולת..... מט

ויתנו את הפעמונים בתוך הרימונים..... נב

"חוקת התורה"..... נד

מאור שעשועי / הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך', 'מאיר דרך', ו'אפיקי חיים' נז

ויגבה לבו בדרכי ה'..... נז

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית נט

עשיית מלאכות ע"י פעולות סגוליות בשבת..... נט

מהלכות השבת / הרב אליהו הורביץ, מח"ס 'הרחב דעת' י"ג חלקים..... סד

גדר אב ותולדה במשכן..... סד

ממתנה נחליאל / הרב נתנאל חשאי, ר"מ בישיבת 'תורת אבות' רכסים סז

בענין אין חכמה לאשה אלא בפלך..... סז

מנחת אברהם / הרב אברהם הבר, ירושלים..... ע

בענין הבערה לחלק יצאת, וחילוק מלאכות ביו"ט..... ע

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד עד

"התורה היא סוד קיום העולם והשאת השכינה בישראל"..... עד

מעמקי הלכה / הרב יצחק אברהם, כולל 'תורת ה' חפצו' (בית שמש) עז

תמונת אשה בשטרות בנק ישראל..... עז

נאמנות ראשי הכולל על כספי התרומות..... פז

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' ג"כ, ועוד..... צו
צו.....האיך נכתב בציץ קודש לה'.

משפטי צדקך / הרב יהודה טנהויז במ"ס משפטי צדקך על חו"מ..... קא
קא.....הלכות שבת כהררים התלויים בשערה.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל..... קג
קג.....קחו מאתכם.

נפש חפיצה / הרב יהודה אנגלנדר, מח"ס 'חזון איש עם ביאורים והערות'..... קה
קה.....סידור לחם הפנים ביום ח' למילואים.

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה'..... קז
קז.....בין קרש לעמוד.
קי.....ונתת שם מים.

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף.. קיג

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, נשיא בית הדין הרבני הגדול ובעל ילקוט יוסף..... קיג
קיג.....ברכת האילנות.

חינוך..... קיט

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מחנך, מנהל ת"ת, ומרצה חינוכי. קיט
קיט.....ברכנו אבינו כולנו יחד.

חידות..... קכב

חידות – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ..... קכב
קכב.....שאלות בפרשת ויקהל.
קכב.....שאלות בפרשת פקודי.

חדוותא דאפטרטא ויקה"פ-פרה (יחזקאל לו, טז-). קכב.....
תשובות ל'חדוותא' כי תשא..... קכג
תשובות חדוותא דאפטרטא כי תשא (מלכים-א יח). קכז.....

מאל"ף ועד תי"ו – חידות על הפרשה עם פירוש רש"י / הרב מתתיהו הלברשטט
קכח.....
חידות באותיות לפרשת השבוע..... קכח

סיפור..... קמג

סיפור מיוחד / הסופר הרב מוישה גוטמן..... קמג
מי שיַדע ללכת..... קמג

סיפור / מארכיונו של הרב חנוך חיים ויינשטוק..... קנט
אסור להתייאש..... קנט

ללא חת – פרקי גבורה יהודית ממסכת חיו של הגר"פ שרייבר זצ"ל / הרב חנוך
חיים ויינשטוק..... קסו
פרק כ"ג – שחיתות המידות של אנשי הסוכנות – כשיטת חיים..... קסו

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

אשרי האיש וגו' – בשבחם של יצחק ויעקב

אשרי "האיש" אשר לא הלך בעצת רשעים וכו' – מיהו האיש המדובר? מצאנו בחז"ל שפירשו זאת כלפי איש מסוים, וכגון על אברהם אבינו, וכעת נעבור לפירושים חדשים שכתובים בחיבור התימני העתיק 'דרושי תהלים' [ואולי נשאב שורש הדברים מדרשות חז"ל שהיו בידם]:

יצחק אבינו

ב'דרושי תהלים' הובא לדרוש שאשרי 'האיש' הכוונה ליצחק אבינו:

'אשרי האיש' – הכוונה ליצחק אבינו, 'ובמושב לצים לא ישב' – שלא ישב עם עשו הרשע אף על פי שהוא בנו.

משמעות הפסוקים (בראשית כה, כח; ועוד) שיצחק היה מקרב אליו את עשו, ואמרו חז"ל שהיה עשו צד את אביו בפיו ומרמהו שהוא צדיק, ולכאורה אם לא הכיר יצחק ברשעותו של עשו מדוע יתרחק ממנו? וצריך תלמוד.

והנה מצאנו בדברי חז"ל^א שיצחק נקרא "האיש" מהפסוק (בראשית כד, סה) "מי האיש הלזה ההולך בשדה לקראתנו". ועוד מצאנו שם "איש" על יצחק: א. "ויגדל האיש" (בראשית כו, יג). ב. וכן כתוב בספרים הקדושים^ב ששם "איש" מתאים על יצחק שהוא מדת הגבורה, כלשון הכתוב (שופטים ח, כא) "כי כאיש גבורתו".

וראה במסכת ע"ז (יט, א): "אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש", ואמנם דרשת הגמרא שם הינה על פסוק אחר, אבל כיון שב'דרושי תהלים' התימני עסקינן, הלוא אליבא דחכמי תימן עצמם אין זו קושיה... ראה נא במדרש הגדול (ר"ד העדני,

^א ויקרא רבה, בחוקותי, פרשה לו, ו; פסיקתא פיסקא יח,א; ירושלמי סנהדרין פ"י הלכה א; ועוד.
^ב ראה למשל: 'עטרת ישועה' לר"י הורוויץ מדז'יקוב, חלק ד, ליום ב של סוכות, מה ט"ג.

תחלת פרשת נח, עי"ש) שהעתיק דרשה זו בנוגע למזמור "אשרי האיש!" ואולי כך היתה הגירסא שלפניו [ובפרט שהגמרא שם מדברת הרבה ממזמור זה, ואכ"מ]. והאמת יורה דרכו, שמה שמזמור אשרי האיש נדרש על יצחק אבינו מקורו קדום בהרבה מ'דרושי תהלים' הנ"ל!

ראה בספר גימטריאות לרבי יהודה החסיד מבעלי התוספות (פרשת אמור, אות י) שכתב: "בעתו ועלהו לא יבול" בגימטריא (674) "זהו יצחק בן אברהם אבינו לא יבול", ומבאר שיצחק לא יהיה כשאר האומות, שאותם יכלה ה' ואת יצחק לא. זה לשון רבי יהודה החסיד: "אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול, בגימטריא זהו יצחק בן אברהם אבינו לא יבול כשאר האומות שאעשה בהם כלה, ואותך לא אעשה כלה".

בהערותיו של הרב יעקב ישראל סטל לספר גימטריאות ציין לפסוקים בספר ירמיה: "כי אתך אני נאם ה' להושיעך, כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפיצותיך שם אך אותך לא אעשה כלה" (ל, יא), "אתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' כי אתך אני כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתיך שמה ואתך לא אעשה כלה" (מו, כח).

*

יעקב אבינו

ועוד נדרש ב'דרושי תהלים' הנ"ל שהמזמור מדבר בשבח יעקב אבינו ע"ה: **אשרי האיש** – הכוונה ליעקב אבינו, **כי אם בתורת ה' חפצו** – שנאמר בו "יושב אהלים", כלומר: אהלי חכמה, וכדברי התרגום: "משמש בית אולפנא". והנה מצאנו בדברי חז"ל³ שיעקב נקרא "איש" מהפסוק (בראשית כה, ז) "ויעקב איש תם". וכן ראה בבראשית רבה (ויצא, פרשה סט, ב) "איש זה יעקב". ועוד מצאנו שיעקב נקרא "האיש": "ויפרץ האיש" (בראשית ל, מג).

³ ויקרא רבה, בחוקותי, פרשה לו, ו; פסיקתא פיסקא יח, א; ירושלמי סנהדרין פ"י הלכה א; ועוד.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל אבות'

"מיסמך גאולה לגאולה"

בהשקפה ראשונה נראה, שיצאנו מתקופת ימי הפורים, ונכנסו לתקופה חדשה של "שלושים יום קודם הפסח", אולם נבוא להוכיח שיש קשר בין התקופות, ולא רק קשר, אלא שזה מלמד על זה.

[א] בגמ' במגילה (ו:), מובא, שבשנה מעוברת קובעים את חג הפורים באדר ב' ולא באדר א', הגם שמצד הסברא מסתבר היה לומר ש"אין מעבירין על המצות", אעפ"כ "מיסמך גאולה לגאולה עדיף". והכוונה, לסמוך את גאולת הפורים לגאולה הפסח.

והדבר טעון ביאור, מהו הענין לסמוך את גאולת פורים לגאולת פסח, הרי שני הגאולות הללו לא ארעו בסמוך בתקופה אחת. ובפרט, ששני הגאולות הללו שונים במהותם, שאילו נסי מצרים, היו ביד חזקה ובזרוע נטויה, לעומת תשועת הפורים שהכל היה בהסתר פנים שסיבב הקב"ה לעשות הכל בדרך הטבע.⁷

יתירה מכך מובא בגמ' במגילה (יא, א), שרב אשי היה פותח את השיעורים של פורים, במקרא (דברים ד, לד) "או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים, ככל אשר עשה לכם ה' אלהיכם במצרים לעיניך".⁸

ומבואר, שהפתיחה לפורים הוא מכח נסי יציאת מצרים, והדבר טעון ביאור.

⁷ ובמקו"א נתבאר עפ"ד התרגום שני, שאופן הנסים של פורים ופסח היו שוים, שבשניהם בסוף נתגלה שכל הרע נועד לטובה. אך נראה, שעדיין לא מבואר בזאת ענינה של ה"סמיכות", כי בד"כ סמיכות ענינו שזה מגלה על זה (כמבואר בסוגית הגמ' בפ"ק דיבמות. וכמו"כ מצינו ענין 'סמיכות גאולה לתפילה' עי' בר"י ריש ברכות).

⁸ הנה גם בזה כתבו המהרש"א (שם במגילה) והתו"ת (שם בדברים) שהדמיון הוא מצד צורת הנסים. אך זה דוחק טובא, כי א"כ טפי היה לו לדרוש מקרא שנאמר "כי בדבר אשר זדו עליהם".

יסודות האמונה מנסי יציאת מצרים

בן ומה שנראה לבאר בזה, דהנה ידועים דברי הרמב"ן (סוף פרשת בא) שכותב, שנסי יציאת מצרים באו להוכיח, כנגד כיתות הכופרים. ושם מאריך הרמב"ן לבאר את היסודות שאנו יונקים מיציאת מצרים.

היסוד הראשון שיונקים מיציאת מצרים הוא, שאין העולם הולך כמנהגו מצד הטבע, אלא הקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. ומובא בכתבי הסבא מקלם זצ"ל ליישב את קושית הבית יוסף, מדוע תקנו בחנוכה שמונה ימים, והלא מה שדלק ביום הראשון לא היה נס? אלא שמכח הנס אנו לומדים, שגם על היום הראשון צריך לקבוע הודאה כמו על שאר הימים. וזה ההכרה (תענית כה, א) "מי שאמר לשמן שידלוק הוא יאמר לחומץ שידלוק".

אך יש לימוד נוסף, וכפי שכותב הרמב"ן שם: "ומן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו, שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי".

"ועל נסיך שבכל יום עמנו"

גן ובכדי לבאר מה הם ה"נסים המפורסמים" ומה הם ה"נסים הנסתרים"? נקדים, דהנה בברכת מודים אנו אומרים "ועל נסיך שבכל יום עמנו", ומה הן הנסים הללו, הרי אין אנו זוכים לראות כל יום נסים נסתרים, כמו שהיה בזמן מרדכי ואסתר. ובודאי שאין הכונה למה שאומרים חז"ל (נדה לא, א) "אין בעל הנס מכיר בנסו",

¹ בנוסח ברכות התורה אומרים "יודעי שמך" – כי על ידי התורה אפשר להכיר את שמותיו (הנהגותיו) של הקב"ה. וע"ע בגר"א במשלי (כג, כו) ובאבן שלמה (פי"א אות ט) בענין זה. וע"ע באור יחזקאל (אמונה עמי קא) ובספר ימי חנוכה (מאמר יט) מה שביארו בדברי הרמב"ן במה "שאין לו חלק בתורת משה". ובמקו"א הובא מש"כ הרמב"ן "שפעמים הקב"ה עושה נס ליראיו לבטל מהם גזירת הכוכבים, והם מן הנסים הנסתרים שהם בדרך תשמיש של עולם שכל התורה תלויה בהם". וע"ע ברמב"ן (ריש פרשת וארא) "ששכר כל התורה וענשה בעולם הזה הכל נסים והם נסתרים" (וע"ע ברמב"ן בראשית מו, טו).

וכמש"כ הסטייפלער זצ"ל (ברכת פרץ עמ' סז) שודאי כל נוסח התפילה נתקן על דברים, שגם אנו במיעוט שכלנו מכירין את אמיתותו.

ומבאר הערוך השולחן (ריט, ג): שהנסים נחלקים לשני קצוות. הקצה האחד – כשהנסים גלויים ויוצאים מגדר הטבע לגמרי כמו נסי מצרים וכדומה, ועל כאלו צריכים לברך ברכה "שעשה נסים לאבותינו" או "שעשה לי נס". והקצה השני – הנסים הכרוכים לגמרי בהטבע כמו כל פרנסתינו וכל קיומינו, ועל זה לא שייך ברכה פרטית, ויוצאים בהתפללות התמידיות שמזכירים בם הודאה "מודים אנחנו לך כו' ועל נסיך כו'" עכ"ד.

ומבואר מדבריו, שהנסים המכוונים בנוסח הברכה של מודים, המה כל פרנסתינו וכל קיומינו – וגם זה בכלל ה"נסים הנסתרים". וכך כותב הרמב"ן (בראשית יז, א): "הנסים הנסתרים לצדיקים, להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב ולפדותם במלחמה מיד חרב, ככל הנסים הנעשים לאברהם ולאבות, וככל הבאים בתורה כו' בברכות ובקללות, שכולם נסים הם, כי אין מן הטבע שיבואו הגשמים בעתם בעבדנו האלהים, ולא שיהיו השמים כברזל כאשר נזרע בשנה השביעית, וכן כל היעודים שבתורה, אבל כולם נסים ובכולם תתנצח מערכת המזלות", אלא שאין בהם שנוי ממנהגו של עולם כנסים הנעשים על ידי משה רבינו, בעשר המכות ובקריעת הים ודהמן והבאר וזולתם, שהם מופתים משנים הטבע בפרסום" (וע"ע ברמב"ן ויקרא כו, יא).

נמצא מבואר, שמלבד היסוד שאנו לומדים מיציאת מצרים, שאין כל טבע בעולם, ורק הקב"ה הוא זה שמחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, למדים אנו גם אמונה שאין שום מקרה בעולם, והכל מסובב בידי הקב"ה, לגמול טוב להולכים בדרכיו,

¹ וכמש"כ הנצי"ב (בראשית טו, ח ב'הרחב דבר; וע"ע בחי' הגרי"ז עה"ת עמ' 118) שאין לומר שבח של הקב"ה שאינו מובן למדבר בשכלו, וכמבואר בגמ' ביומא (סט, ב) שלכן ביטלו בתחילה מלומר "הגבור והנורא", ולכן גם בעוה"ז אומרים שם הוי"ה כשם אדנות.

² ומבואר מדברי הרמב"ן, שגם הפרנסה וכדו' זה בא ע"י ניצוח מערכות המזלות, כמו עשר המכות וקריעת הים, רק שאי"ז ניכר. ומקור לזה ממה שאמרו (פסחים קיח, א) "קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף", ופי' הרשב"ם כלומר נס גדול עושה לו הקב"ה למי שנותן לו מזונות כאשר עשה לישראל שקרע להם ים סוף.

ורע לאין הולכים בדרכיו. וגם בעל בחירה שכביכול בוחר לעשות רע בבריאה, הכל מידו יתברך, ומכח מעשיו של אותו בעל בחירה, הקב"ה מוציא את רצונו לפועל.

מיסמך גאולה לגאולה

דן עפ"ז נשוב לבאר את הענין לסמוך את פורים לפסח.

דהנה הגם שכאמור נסי מצרים היו ביד חזקה ובזרוע נטויה, לעומת תשועת הפורים שהיה הכל בהסתר פנים בדרך הטבע, אולם כותב הגר"א (דברים יח, כב), דמה שעושה הקב"ה על ידי שליח נאמר על זה "ונדעה" – כי בזה צריך 'בחינה' לדעת שגם זאת לא בדרך הטבע הוא, כמו ענין אחשוורוש והמן עכ"ד^ט.

וזהו ענין הסמיכות של גאולת פורים לגאולת מצרים, כי מכח מה שנסה אלוקים במצרים במסות באותות ובמופתים במלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים – אנו לומדים, שגם כל השתלשלות הדברים של אחשוורוש והמן, לא היה בדרך הטבע, אלא נס נסתר שבא לשלם שכר להולכים בדרכיו ולגמול רע לרשעים. ולכן היה פותח רב אשי, את שיעורי חג הפורים במקרא של "או הנסה כו" – כי נסי יציאת מצרים הם מלמדים אותנו על נסי הפורים. וזה הענין של סמיכת פורים לפסח, בא זה ולימד על זה, שתמיד נמצאת הנהגתו, אלא שנסתר הוא, וצריך הבחנה לדעת זאת. ורק מכח נסי יציאת מצרים אנו מבינים את "נסיך שבכל יום עמנו!"

לתגובות: 5322906@okmail.co.il

^ט אולם בדרשות 'בית דוד' (דרוש י) כותב: שבקריעת ים סוף ועשר המכות ודומיהן, נתפרסם ענינם ויצא טבעם בכל הארץ בעבור היותן ממעל לסדרי הטבע, אך הנסים הנסתרים המעוטפים בשמלת הטבע, הנה כל העמים לא יבינו בזה אל פעולת ה'. והוסיף: זולת בנס הפורים, אף היותו מכלל הנסים הנסתרים, עכ"ז נודע ונתפרסם טבעו בכל הגויים, על ידי פרטי הפעולות המצטרפים לזה והתהפכות הדברים מקצה אל הקצה, עד כי אי אפשר להכחיש בשום פנים היותו בא בהשגחת ה' עכ"ד. וע"ע במלבי"ם (ריש פר' וארא) מש"כ לחלק בין גאולת מצרים לגאולת מרדכי ואסתר. וע"ע היטב בחי' אגדות למהר"ל (חולין קלט, ב ד"ה אסתר). וע"ע ברמב"ן (בראשית מו, טו) מש"כ שעיקר "נסים הגלויים" הנה נסים שבאים אם התנבאות של נביא וכדו' קודם לכן, וראה גם במלבי"ם (שמות ה, כב) בזה. וראה ב'דעת חכמה ומוסר' (ח"א מאמר קח) בזה.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

לפרשת ויקהל:

היתר טלטול מוקצה משום סכנה סגולית

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַיהוָה כָּל הַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוּמַת (לה, ב).

איתא בשו"ע (או"ח סי' ש"ח סק"ו) דשברי זכוכית מותר לפנותם בשבת אף שהם מוקצה מחמת איסור משום חשש שמא יפגעו בהם, ובהזיקא דרבים לא גזרו בהו רבנן. ויש לעיין בדבר שמזיק מחמת ענין סגולי, האם גם בזה שייך לומר דמשום הזיקא לא גזרו על איסור מוקצה או לא. נוהעירוני דיתכן דעיקר ההיתר דפינוי שברי זכוכית לא הוי בגדר דחוייה, אלא כדין גרף של רעי דבכה"ג לא נאמר כלל איסור מוקצה, כי דעתו של אדם על פינויים גם כשהגיעו באמצע השבת. וממילא אין לדמותו לכאן].

ומצאתי מחלוקת בין האחרונים האם מותר לטלטל ציפרנים בכדי שלא יזיקו אשה הרה, דבשו"ת 'דעת משה' סי' ט' (להגר"מ פרידמן זצ"ל מבויאן, קראקא) דן במי שנזכר בהיותו בשבת ברה"ר שבכיס בגדו מונחים צפרנים שקצצן מער"ש, ונסתפק מה לעשות, דלזורקם ברה"ר כלאחר יד א"א דהזורק צפרנים במקום דריסת בנ"א נקרא רשע (מו"ק יח., נדה יז.), ואם יניחם ברה"ר בידיים הוי ליה טלטול, ואם יחזור לביתו לזורקם שם כלאחר יד יעבור על איסור הכנסה מרה"ר לרה"י. ופסק שם דמוטב שיקחם לביתו ויזורקם במקום המוצנע וכלאחר יד דבמקום הזיקא לא גזרו רבנן.

והנה דברי ה'דעת משה' תמוהים לכל מעיין, דהא איסור הכנסה מרה"ר לרה"י הוא מדאורייתא, וכדילפינן בשבת (צו:) מהפסוק האמור בפרשה, דכתיב (שמות ל"ו ו') ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו'. ואיך יעבור על איסור דאורייתא של

הכנסה. וכן צ"ב מהו 'כלאחר יד' לזורקם בביתו, ומהו 'לא גזרו רבנן' הא איסור תורה הוא.

והנה במה שכתב דא"א לזורקם כלאחר יד משום דהו"ל רשע, וכמבואר בגמ' במו"ק שם דשמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל, ראיתי שהקשו עליו, דלא שמענו שזה הזיק, וכמו שכתב בארצוה"ח (סי' ד') דמה"ט לא כתבו הרמב"ם בספרו ומשום דנשתנו הטבעים. וכ"כ ביש"ש חולין (פ"ח סי' י"ב) דמה שהזהירו משום רוחות כולן לא שכיחי האידנא וע"כ ליכא כלל למיחש. אולם י"ל דה'דעת משה' הנ"ל הבין שמה שזה מזיק זה לא מבחינת טבעית ששייך לומר ע"ז שנשתנו הטבעים, אלא מענין סגולי [וכדלהלן], וס"ל דחז"ל חשו אף להיזק סגולי.

אולם בס' ברכת שמעון (להגר"ש שניאורסון, שבת סי' מ"ט) הביא דברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהקשה על ה'דעת משה' הנ"ל, והביא דברי היש"ש והארצה"ח הנ"ל, עיי"ש. ובברכת שמעון שם כתב לצדד לאסור לזורקן ברה"ר, דלענין שינוי הטבעים ז"א, דהא חזינן בזמננו דמתירים לצאת בקמיע מומחה בשבת ועוד סגולות שונים. ועוד, דכתב בשלטי גבורים דכל דבר שבני אדם חוששים ראוי לחשוש בזה ע"כ ראוי לחוש גם בזה עיי"ש.

אך לכאורה צ"ב בכל הנידון, דהרי כתוב להדיא בגמ', והביא המ"ב (בסי' ר"ס סק"ו), שכל מה שהציפרנים מזיקים זהו דוקא במקום שנפלו שם, אבל אי כניש להו בתר הכי ושדי להו לאבראי לית לן בה, וכתב בפרישה (סי' רמ"א) מכאן דאם חתך בביתו במקום דשכיחי נשי ונפל מידו קצת צפרניו יכבד אותו המקום ויזיזם ממקומם ושוב לית לן בה. והא"ר כתב דדוקא כשהשליכן חוץ לחדר הוי שינוי מקום. עיי"ש. וממילא הרי פשוט שאם יזרקנו סתם ברה"ר כלאחר יד תו אין בזה כל סכנה. [ואולי צ"ל דס"ל דבכה"ג שהניח בכיסו ע"מ לזורקן או לשורפן, עדיין לא מקרי שנחו, ורק באופן שנזרקו או הונחו במקום שלא ע"ד להעבירם אז דוקא שם שורה הרוח טומאה. ויל"ע].

אך עדיין יש לדון באחד שמצא בביתו חלקי ציפורניים במקום ששם גזוזם, אם יהיה מותר לטלטלם ולזרקן מחשש סכנה, דטלטול מוקצה הוי דרבנן ובהזיקא

דרבים לא גזרו. דיש מקום לומר דלדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל יהיה אסור לטלטלם בידים, ואילו לפי הברכת שמעון יהא מותר להוציאם בידים דהא טלטול מוקצה הוי דרבנן ובהזיקא דרבים לא גזרו וכדלעיל. אמנם מאידך יש מקום לומר דאם ההיזק אינו אלא מענין סגולי, ל"ש לומר דלא גזרו בזה מוקצה.

ועוד העירוני בזה, דאפשר דהזיקא דאשה מעוברת ל"ה עדיין בגדר "הזיקא דרבים", דמה שמצאנו שהתירו מוקצה הוי רק היכא דאיכא הזיקא דרבים, אבל הכא אע"פ שהזורקן ברה"ר הוי בגדר רשע, אולם עדיין אי"ז בגדר הזיקא דרבים. נואולם לפי דעת הרא"ש בסוף יומא דכל היכא דחיישינן שמא תפיל איכא חשש סכנה גם לאשה וגם לעובר, אפשר דשפיר מיקרי 'הזיקא דרבים'. אולם התוס' בסנהדרין נט. חולקין בזה וכדהבאתי בסמוך]. ויל"ע.

ועיין בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' רס"ה) שדן לגבי המניח צפורני ידיו ורגליו תחת רגלי אשה מעוברת והפילה אי חייב בנזיקין, מאחר וההיזק הוא רק ע"פ ענין סגולי, ובתחילה כתב שחייב בדיני שמים, אך העלה דצ"ע בזה, מכיון שישראל אין מצווין על העוברים עיי"ש. נובספר הערות מהגרי"ש אלישיב זצ"ל במו"ק שם הביא מה שציין הרע"א לתוס' בסנהדרין (נט.) דהקשו דרק ב"נ מוזהר על הריגת עוברין, ומשני דמ"מ איסור יש גם לישראל. והביא דלפי הרא"ש בסוף יומא הוי גם סכנה לאשה עצמה ולא רק לעובר]. וכן חקר בנידון זה בשו"ת להורות נתן (ח"ז סימן קל"ד) וכתב שם בסוף תשובתו שיש מקום לומר שלא חייבה תורה על נזק שבא שלא כדרך הטבע אלא בדרך סגולית. נועיין בקה"י ע"מ ב"ק שהאריך בענין מזיק ע"י סגולה גדרו וחיובו].

ואמנם צ"ב בעיקר הנידון שנסתפקו בזה, דהא אפילו אם היזק ע"י הציפרנים היה היזק טבעי, מ"מ הרי לא גרע מבור שפטור מדמי ולדות, ול"ש חיוב נזקין. ושמה דנו רק לענין אי יש חיוב לצאת ידי"ש, או באופן שהפילה באותה שעה שזרק עליה הציפרנים, דהוי כמזיק בידיים ע"י סגולה. וכן י"ל דעיקר הנפ"מ בנידון זה הוא אי יש בידו עוון של גרמא דהריגת עוברין.

ולכאורה יש לומר, שכל הנידונים הנ"ל תלויים בנידון מהו ענין הסכנה שיש בציפורנים, אם סכנה טבעית או סכנה סגולית. ומצאנו בזה כמה דעות, דבנימוק"י במו"ק שם (בדף י. מדפי הרי"ף) כתב בהטעם שהצפורנים מזיקים לאשה הרה, וז"ל: משום מיאוס וי"א משום כשפים. [והנפ"מ ביניהם י"ל דהוא באופן שדרכה עליהן מבלי שהרגישה]. ולפי טעמים אלו היזק הציפורנים הוי ענין טבעי. [ואי יש להקפיד גם האידנא ע"כ דלא אמרינן דנשתנו הטבעיים]. אבל לפי הטעמים האחרים שכתבו בס' תולעת יעקב ובבן יהוידע שם שהטעם הוא משום שהכוחות החיצונים הנדבקים לצפורנים מזיקים לעוברים, מפני שהציפורנים פרין ורבין, ולכן מזיקין בפריה ורביה מדה כנגד מדה, י"ל דהוי רק דבר סגולי.

ואולם ידוע מש"כ הרמב"ם (בפהמ"ש ביומא פ"ח) על המשנה האומרת שמי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, וביאר הרמב"ם מדוע, הואיל ורפואתו היא סגולית ולא כדרך הטבע, וכל רפואה שאיננה טבעית לא התירו חכמים לעבור על איסור כדי להתרפאות בה. וממילא ה"נ אם הסכנה אינה אלא משום ענין סגולי אין היתר לטלטל בשבת, משא"כ אם זה סכנה טבעית מותר. אכן עדיין יש לחלק, דשאני התם דהוי איסור מאכ"א דאורייתא, ע"ז לא התירו משום ענין סגולי, משא"כ הכא גבי מוקצה דרבנן.

אמנם גם לדעת הרמב"ם הנ"ל דאין תוקף לדבר שהוא רק ענין סגולי, עדיין יל"ע האם זה אמור אף לענינים המובאים להדיא בגמ', כנידון הנ"ל דציפורנים דמבואר להדיא בגמ' במו"ק הנ"ל דיש בזה היזק, ויעויין מש"כ בזה בביאור הגר"א (יו"ד סי' קע"ט ס"ק י"ג). וממילא י"ל דהכא גם להרמב"ם יש בזה ענין סכנה אף אי הוי ענין סגולי.

ובשולי הדברים ראיתי להביא כאן מה שראיתי בשם הג"ר יעקב קמינצקי זצ"ל ששאל באחת השיחות בישיבתו, מי גרוע יותר, בחור המבקע קיסמים מן הסטנדר שלו, או בחור המשליך את ציפורניו על הארץ, לכאורה דומה כי הראשון גרוע יותר שהרי הוא גזלן. אולם האמת היא כי מבחינה מסויימת השני גרוע יותר, כי

במעשיו שמשליך ציפורניו על הארץ מבטא הבחור את חוסר אמונתו בדברי חז"ל שקבעו כי זה מסוכן. עכ"ד. נויל"ע בכוונתו האם אמרם דוקא באופן שמשליכן במקום שמצויות שם גם נשים, או דלעולם יש להיזהר בזה כדי שלא יתרגל להשליכן ויבא לזורקן גם במקום שעוברות בו נשים מעוברות].

*

לפרשת פקודי:

ויתור הקב"ה על חטא העגל

אַלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁפָּן מִשְׁפַּן הָעֵדֻת (לח, כא).

פירש"י עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם. (ומקורו ממדרש תנחומא סי' ב'). והקשו המפרשים, איך אמרו חז"ל לשון של 'ויתור' הלא כל האומר הקב"ה וותרן יותרו חייו (ב"ק נ.), וע"ע ירושלמי שקלים ה' א'), והיינו שהקב"ה לא מוותר על החטא אלא מאריך אפו וגובה חובו לאחר זמן. ועוד מקשים מהא דאיתא בסנהדרין (קב.) עה"פ בפ' כי תשא (ל"ב ל"ד) "וביום פקדי ופקדתי" א"ר יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מכ"ד בהכרע ליטרא של עגל הראשון וכו', וכן הוא בירושלמי (תענית ד' ה') אין לך כל דור שאינו נוטל אונקיא אחת מחטא העגל. וא"כ הרי להדיא שלא ויתר הקב"ה כלום.

ובספר "משכיל לדוד" כתב לבאר, שהלשון 'ויתור' אין הכוונה מחילה גמורה אלא ויתור לפי שעה שלא לכלותם אבל ביום פקדי ופקדתי. ע"כ. אך לכאורה זהו דוחק גדול, א', מהא גופא דאחז"ל (ב"ק נ.) כל האומר הקב"ה וותרן וכו', דע"כ היינו ויתור לגמרי ולא לזמן, דאם זה רק דחיית העונש, מדוע יענש כ"כ שיותרו מייעיו, הלא זה באמת דרכו של הקב"ה שמאריך אף. ב', בכל מקום בש"ס שכתוב לשון ויתור היינו מחיקה לגמרי, כמו בב"ק (ט.) ושמואל אמר ויתר, שפירש"י הפסיד והיינו איבד. וכן בב"ב (קכו.) פירש"י ויתר מחל. ולדברי המשכיל לדוד של"ויתור" יש שתי משמעויות, א"כ נצטרך באמת לומר שתלוי מה האדם מתכוין כשאומר שהקב"ה וותרן. [אולם העירוני, דבאמת אין הכרח דויתור היינו מחילה גמורה,

אלא דכאשר האדם אינו יכול לגבות את חובו מסיבות שונות הוא מותר, אבל ברגע שתהיה לו האפשרות הוא גובה את חובו, וע"כ כתב שם רש"י "איבד", ולא כותב מחל, וכן בב"ב שם כתב רש"י "כלומר הרי מחל", ויתכן דמש"כ 'כלומר' הוא משום דהוקשה לו הא גופא, מדוע כתוב לשון ויתור "הרי מחל". ועכ"פ לכן מביא רש"י את הלשון "ויתר" דוקא במעשה העגל ששם "וביום פקדי וגו'". ויל"ע]. ויותר נראה לבאר, דכל מה דאיתא דאסור לומר שהקב"ה ותרן, היינו דוקא בסתם, ובלא חרטה ותשובה, דאדם האומר כן הוי כמורה היתר לחטוא עוד, (וכדפירש"י בב"ב שם), וע"כ יוותרו חייו. אבל ע"י תשובה ותפילה באמת שייך שפיר ענין של ויתור, [וזהו מה שמצינו שמבקשים גם על ויתור בסליחות יום ד' דעשי"ת 'קרא שטרינו וחובתינו ותר']. וממילא ה"נ לאחר חטא העגל שמשרע"ה עמד בתפילה להקב"ה שיסלח וימחול, בכה"ג שפיר יש מציאות של ויתור, וכש"נ.

והנראה לבאר, דשתי השאלות מתורצות חדא בחברתה, דלכאורה יש להבין איך השראת השכינה מהוה עדות על ענין חטא העגל, ע"כ צ"ל שבאמת יש שייכות, כי כנראה ע"י חטא העגל היה מן הדין שהקב"ה לא ישרה יותר את שכינתו בינינו, והיינו כי בחטא העגל, כמו בכל חטא, יש בזה בעצם שני חלקים, א', עצם העבירה, שעל זה נקבעו עונשים חמורים. ב', התוצאה של היחס אלינו כפועל יוצא מן העבירה, דשוב לא יהיה יחס הקב"ה אל האדם כפי שהיה כלפיו לפני שחטא, [ונכמו שכתוב ב"ג מידות של רחמים "ה' ה'" (שמות ל"ד ו'), ואחז"ל (ר"ה יז): ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה]. וממילא לאחר חטא העגל היינו אמורים להפסיד גם את השראת השכינה בינינו, כי נפגמה הנאמנות שלנו להקב"ה, וכמו ששמעתי בשם הגה"צ ר' אליהו לופיאן זצ"ל לגבי אדם הראשון, דהקשה דמאחר ומבואר בגמ' (עירובין יח): דעשה תשובה ק"ל שנים, א"כ בודאי נתקבלה תשובתו, (וכמבואר בב"ר, וע"ע ע"ז ח.), ומדוע א"כ לא הוחזר לג"ע, וביאר כי אמנם תשובתו נתקבלה אבל מ"מ כבר הפסיד ואיבד את הנאמנות שלו, וע"כ שוב לא הוחזר לגן-עדן. [וכיוצ"ב יל"פ גם בפ' שלח גבי חטא המרגלים, שהקשו המפרשים מדוע לאחר החטא, גם כאשר בני"י שבו בתשובה,

עדיין נגזר עליהם שלא להכנס לארץ, הרי הקב"ה אמר "סלחתי". וי"ל כהיסוד הנ"ל. וע"ע בזה בילקוט לקח טוב שם עמ' ק"מ]. וכמו שאנו באמת רואים בפ' כי תשא שלאחר העגל אמר הקב"ה (ל"ג ט"ו) 'כי לא אעלה בקרבך', עד שמשרע"ה התפלל להקב"ה ואמר לו (ל"ג ט"ו) 'אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה'.

וממילא י"ל, שכל מה שכתוב שהקב"ה לא מוותר כלום, זהו על עצם העבירה, ואכן גם כאן על עצם חטא העגל הקב"ה לא ויתר כלום, [נוכמשאחז"ל בסנהדרין (קב.) עה"פ בפ' כי תשא (ל"ב ל"ד) "וביום פקדי ופקדתי" א"ר יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מכ"ד בהכרע ליטרא של עגל הראשון וכו', והיינו שבכל העונשים שהיו במשך הדורות יש בהם תשלום גם עבור חטא העגל, וכן הוא בירושלמי (תענית ד' ה') אין לך כל דור שאינו נוטל אונקיא אחת מחטא העגל. וא"כ הרי להדיא שלא ויתר הקב"ה כלום]. אבל על החלק השני, של התוצאה וההשלכות שיש מן החטא [שהיה מוצדק שלא יהיה השראת השכינה], ע"ז באמת יש עדות ברורה שהקב"ה ויתר לחלוטין, כי השרה שכינתו בינינו. ויוצא שבאמת כל הראיה שויתר על העגל הוא רק ביחס לכך שהשרה שכינתו, והיינו רק לענין התוצאה וההשלכות שיש מהחטא, וע"ז אכן אפ"ל שהקב"ה לפעמים מוותר לגמרי.

*

לפרשת פרה:

מתי ניתנה לישראל פרשת פרה אדומה

איתא בגמ' גיטין דף ס' ע"א, שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן, אלו הן, פרשת כהנים ופרשת לויים וכו' ופרשת פרה אדומה. מבואר א"כ שפרשת פרה אדומה ניתנה לישראל ביום שהוקם המשכן, היינו בר"ח ניסן בשנה השניה ליציאת מצרים.

ולכאורה זה לא כדברי המכילתא שהביא רש"י בפרשת בשלח (שמות ט"ו כ"ה) על הפסוק שם שם לו חוק ומשפט, שכתב שבמרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת ופרה אדומה ודינין. ובפשוטו נראה דתלמודא דידן

פליג בזה על המכילתא, וס"ל דפרה אדומה לא ניתנה במרה, דכן מוכח נמי מהא דבסנהדרין (נו:): לא קתני פרה אדומה, אלא רק דינין ושבת וכיבוד אב ואם. ובאמת יש לעיין למאי דס"ל להמכילתא דפרשת פרה ניתנה במרה, מהו הענין בזה, והלא עדיין לא היו מצווים על דיני טומאה וטהרה, ורק בפר' חוקת כשכבר אהרן ובניו היו בכיהונם נאמרו להם כל דיני פרה אדומה, וא"כ איזה ענין מפרשת פרה ניתן במרה.

האם היה שייך 'טהרה' קודם מתן תורה

והנה בעיקר הנידון האם קודם מתן תורה היה ענין טומאה וטהרה, לכאורה יש להוכיח שעצם ענין הטומאה היה שייך גם קודם מ"ת, מהא דאיתא בגמ' (ב"מ פז.). דאאע"ה היה אוכל חולין בטהרה, וע"כ כשפירסה שרה נדה נטמאה העיסה ולא הביא הלחם. ואי נימא דקודם מתן תורה לא היה שייך כלל מציאות של טומאה, לא היה מקום לנהוג כן.

ובשו"ת מהרי"א הלוי (ח"א ס"ס ק"ט) כתב, שבני ישראל קודם מתן תורה לא היו טמאים, עיי"ש. ויל"ע אם כוונתו שלא היה כל המציאות של טומאה או שרק לא היו דיני טומאה.

ונראה לומר, דרק דיני טומאה לא נהגו, אולם המציאות של 'טומאה' היתה קיימת מאז ומעולם, וא"כ שפיר היה שייך להיטהר, אלא שלא היה חיוב אלא כמצוה קיומית בעלמא.

ובזה נוכל ליישב את דברי התורת כהנים בתחילת פרשת תזריע, על הפסוק אשה כי תזריע וילדה זכר (ויקרא יב, ב), שדרש 'פרט לשילדה לפני הדיבור', היינו דאם ילדה קודם מתן תורה אינה טמאה. וכן דרשו שם על הפסוק 'אדם כי יהיה בעור בשרו נגע צרעת' כי יהיה מן הדיבור ואילך. וכן איתא בהוריות (דף י' ע"א). ולכאורה צריך ביאור, דבשלמא בנגע שנולד קודם הדיבור ונשאר קיים גם לאחר הדיבור אכן צריך פסוק למעט, כי היה מקום לטמאו מחמת עצם המציאות שיש בו כעת נגע, ומה איכפת לי שהנגע התחיל קודם מתן תורה, וע"ז קמ"ל קרא לטהר.

אבל גבי יולדת הרי הסיבה לטומאה הוא רק עצם מעשה הלידה, ואם הלידה היתה קודם מתן תורה פשיטא שהיא טהורה, ומדוע צריך ילפותא בתו"כ שאם ילדה קודם מ"ת היא טהורה.

אולם להנ"ל יש לומר בפשיטות, דאף דמעשה הלידה הוא סיבת הטומאה, מכל מקום גם קודם מתן תורה אף שלא היו עדיין דיני הטומאה וטהרה, מ"מ הסיבות לטומאה הם ענין של מציאות, וכשניתנה התורה, היו כל ישראל צריכים להיטהר מאותה סיבת טומאה שהיתה בידם, וזהו סוגיא ערוכה בשבת (פו.). ובמתן תורה נתחדשו רק ההלכות מה עליהם לעשות כדי להיטהר. וכ"כ ברבינו בחיי בפ' בא שכתב דהיה טומאה קודם מתן תורה. נויש לעיין האם הוצרכו להיטהר מטומאת מת, דהרי נגעו במתים קודם מתן תורה. והרי פרה אדומה ניתנה להם כבר במרה, ואולי כדי שיוכלו להיטהר קודם ממן תורה. ואולי יש מקום לחלק בין טומאת מגע ואוהל, שאם בשעת הנגיעה לא היה נוהג דיני טומאה, לא תחזור ותחול עליו, וכמו שפסק הרמב"ם דנכרי שנגע במת בגיותו ואח"כ נתגייר הוי טהור, לבין טומאה היוצאת מגופה כמו טומאת נדה ויולדת, דאי לאו קרא דקודם מ"ת אינו מטמא הו"א דיש עליה טומאה, וכנ"ל].

בנתיבות הירושלמי – הפרשה לאור אספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל קלויזנר, ר"מ בישיבת בית ישראל בב"פ, מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים

ל"ט תולדות לכל מלאכה!

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּם (לה, א)

בירושלמי פרק שביעי דשבת אמרינן:

מניין לאבות מלאכות מן התורה ר' שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן כנגד ארבעים חסר אחת מלאכה שכתוב בתורה. בעון קומי רב אחא כל הן דכתיב מלאכות שתים. א"ר שיין אשגרת עיינה דרבי אחא בכל אורייתא ולא אשכח כתיב דא מילתא בעיא דא מלתא וַיָּבֵא הַבִּיטָה לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָתוֹ מִנְהוֹן (האם נכלל בהנ"ל). וַיִּכַּל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה מִנְהוֹן. תני רבי שמעון בן יוחאי שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצָרְתָּ לָּהּ אֶלְקִיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלֹאכָה. הרי זה בא להשלים ארבעים חסר אחת מלאכות שכתוב בתורה. רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי שמואל בר נחמני כנגד ארבעים חסר אחת פעם שכתוב במשכן עבודה ומלאכה.

א"ר יוסי בן חנינא זה הדבר אין כתיב כאן אלא אלה הדברים דבר דברי דברים מיכן לאבות ולתולדות. רבי חנינא דצפורין בשם ר' אבהו אל"ף חד. למ"ד תלתין. ה"א חמשה. דבר חד. ודברים תרים. מיכן לארבעים חסר אחת מלאכות שכתוב בתורה. רבנן דקיסרין אמרין מן אתרה לא חסרה כלום. אל"ף חד. למ"ד תלתין. ח' תמניא. לא מתמנעין רבנן דרשין בין ה"א לחי". רבי יוחנן ור"ש בן לקיש עבדין הוויי בהדא פירקא תלת שנין ופלוג (עסקו בזה ג' ומחצה שנים). אפקון מינייה ארבעין חסר אחת תולדות על כל חדא וחדא (יצא להם ל"ט תולדות לכל אב). מן דאשכחון מיסמוך סמכון הא דלא אשכחון מסמוך עבדוניה משום מכה בפטיש.

בנוי דרבי חייא רובא עבדן הוויי בהדין פירקא שיתא ירחין. אפקון מיניה שית מילין על כל חדא וחדא.

משנת התלמודים

הנה בירושלמי מפיק ל"י ל"ט מלאכות ממלאכה ועבודה שכתוב גבי משכן ל"ט פעמים ובבבלי (שבת מט:) מפקי ממלאכה ומלאכתו שבכל התורה כולה, והיינו דלא בעי למיחשב אלא תיבת "מלאכה" ולא תיבת "עבודה", ולכן הוצרך לדחוק לצרף כל התורה, והחת"ס (או"ח, קמז) מציין מה שהובא שבחידושי הרשב"א איך נדחקו במספרם שהרי נמצא ס"א פעמים מלאכה בתורה, אבל לפי הירושלמי ניחא, דחשיב רק הכתובים במשכן ומצרפים גם תיבת "עבודה". ועיי"ש בחת"ס הנפק"מ לדינא, דלהירושלמי דיליף מעבודה מצרפים גם הכנסת הלויים דהוי אב, משא"כ ש"ס הבבלי לא יליף אלא מלאכה ולא עבודה וליכא למילף כלל לעשות אב מעבודת הלויים ורק הוצאה דהי' במלאכת המשכן בויכלא העם מהביא. עיי"ש מש"כ בהרחבה.

חידוש הירושלמי שיש ל"ט תולדות לכל אב

בלב שמחה (פ' אחרי שבה"ג ער"פ תשמ"א) העלה את קושיית הרמב"ן עמש"כ רש"י בפסוק אך את שבתותי תשמרו ש"אך" למעט שבת ממלאכת המשכן, והקשה על הרמב"ן דלפי פי' זה אין המיעוט בשבת אלא במלאכת המשכן ולמה נכתב המיעוט בשבת.

ומביא ה"לב שמחה" מה שהגיד ה"אמרי אמת" פירוש חריף שאם היתה מלאכת המשכן מותרת בשבת הי' השבת גדול יותר לכן איסור מלאכת המשכן בשבת הוא מיעוט בשבת.

ואומר על ה"לב שמחה": "וחשבתי שמטעם זה נקרא שבת הגדול מדכתיב משכו וקחו וגו' והותרו המלאכות הכרוכות בזה בשבת לכך השבת גדול יותר, וכמו"כ ביוהכ"פ דכתיב שבת שבתון י"ל משום שהתענית אסורה בשבת ורק ביו"כ מתענין גם כשחל בשבת א"כ על ידו נתגדל השבת כנ"ל לכן נקרא שבת שבתון".

ומבאר שם ה'לב שמחה' את דברי ה'אמרי אמת' שאמר שאילו הותרה מלאכת המשכן בשבת הי' השבת גדול יותר: י"ל עפ"י דאי' בירושלמי אבות מלאכות ארבעים חסר אחת מנין לאבות מלאכות מה"ת וכו' אלה הדברים וכו' ר"ח דצפורין בשם ר"א אל"ף חד למ"ד תלתין ה"א חמשה דבר חד ודברים תרין מיכן לארבעים חסר אחת מלאכות שכתוב בתורה, רבנן דקיסרין אמרין מן אתרה לא חסרה כולם אל"ף חד למ"ד תלתין ה"א מתחלף בחי"ת שהיא תמניא, ענין ל"ט מלאכות אינו דבר פשוט דחזינן שם בירושלמי דבר מבהיל דרבי יוחנן ור"ש בן לקיש עבדין הווי בהדא פירקא תלת שנין ופלוג אפקון מיני' ארבעים חסר אחת תולדות על כל חדא וחדא וכו' בנוי דר"ח ריבא עבדן הווי בהדין פירקא שיתא ירחין וכו', הדברים אינם כ"כ פשוטים, ר"י ורשב"ל היו צריכים ללמוד ל"ט מלאכות ג' שנים ומחצה, אלא שהענין גבוה מאוד למעלה מהבנתינו, וכמו כן אין בהבנתינו למה הזכירו ז"ל בכל מקום ארבעים חסר אחת ולא הזכירו ל"ט, ואולי י"ל דילפינן ל"ט מלאכות בשבת ממלאכת המשכן עינן גבוה השראת השכינה, והשבת ל"ט בגימ' הוי' אחד, וזה כבר אינו פשוט, והוא גבוה יותר מכפי שחושבים ויש מה לעמול בזה, שבת שמא דקוב"ה, הוי' אחד. ומה שדרשו במנין המלאכות אולי י"ל מן אתרה לא חסרה כלום כי אל"ה בגימ' ל"ו ועם ג' האותיות הוי ל"ט, ומונין האותיות דשבת עצמה היא אות כי אות הוא ביני וביניכם, ואפשר שלכן הזכירו רז"ל תמיד ארבעים חסר אחת ולא אמרו ל"ט כי הגימ' של אלה עם האותיות והכולל עולה ארבעים ומאחר והם לא הביאו הכולל בחשבון ובצרי חדא אמרו ארבעים חסר אחת לרמוז שלא החשיבו את הכולל במנין כי הענין הוא הוי' אחד, וזה נכון בדברי הירושלמי להלן על דעתי דר' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה מ' מלאכות אינון, וניתני, לא אתינן מיתני אלא מילין דכל עלמא מודיי בהן, דלהנ"ל ר"י דריש אלה עם האותיות והכולל, ולא כו"ע מודי לו דס"ל ענין ל"ט מלאכות להשראת השכינה הוי' אחד כנ"ל, לכן בצרי חדא שיהי' כמנין הוי' אחד, ונכון הלשון ארבעים חסר אחת לאפוקי מדר"י דס"ל ארבעים, וגם לאפוקי חשבון הכולל כנ"ל". עכתוד"ק של הלב שמחה.

כמנין יו"ם השביעי"י תשבו"ת

לגבי דברי ירושלמי אלה נציין את מש"כ הג"ר מאיר ישראל איסר הכהן פרידמאן זצ"ל מקרעניץ בספרו שי למורא (ערך שבת) על מה דאיתא בסוף מסכת מכות כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, ואוקמינן בקידושין (לט.) דזה מיירי במי שבא דבר עבירה לידו וניצל הימנה ולא עבר, ופירש"י, בעבירה שבא לידו וכפה יצרו ולא עבר אין מצוה יתירה מזו.

והנה המצוה לשבות בש"ק מל"ט מלאכות, ואיתא בירושלמי דלכל אב מלאכה יש ל"ט תולדות, וא"כ הם ל"ט פעמים ל"ט בגימטריא אלף תקכ"א תולדות, הוסיף עליהן ל"ט אבות מלאכות, הוי ביחד אלף תק"ס כמנין יו"ם השביעי"י תשבו"ת, וחוץ מזה יש הרבה שבותין וגדרים שגזרו חז"ל בשבת וצריכים זהירות גדולה עד מאוד שלא לעבור ח"ו עליהם, לזה נאמר בשם גדול וקדוש אחד כמדומה שהוא היהודי הק' נ"ע, שאמר דמהראוי שלא לצאת מפתח ביתו לחוץ כל יום השבת גם בשבתו בביתו יאסור ידיו בחבלים בכדי שלא ישכח ויעשה איזה מלאכה כיון דהידיים עסקניות הם ורגילים בכל מיני מלאכות בכל ששת ימי המעשה אולם אם יעשה כן הרי הוא דומה ליושב בבית האסורים והוא אסור באזיקים ואין לך ביטול עונג שבת גדול מזה עכדה"ק.

וממשיך השי למורא ואומר, דהעולה מן האמור שבשמירת שב"ק ואינו עושה שום מלאכה הרי הוא דומה כמי שבא דבר עבירה לידו וכבש יצרו ולא עבר, והרי הוא כעושה מצוה כיון דהאדם רגיל במלאכות רבות אין מספר בכל יום ויום, והידיים עסקניות הם והם רגילים בעשית מלאכות מעצמם כמעט בכל רגע הרי הוא קרוב וסמוך לעבירה ואעפ"כ הוא מתגבר בכל תוקף ועוז שלא לעשותם מפאת קדושת השבת, לזה הוי כעושה מצוה, ושפיר אמרו חז"ל דשביתה בשבת הוא מ"ע, וזהו ושמרו בני"י את השבת דהשמר פן ואל הוא ל"ת, ור"ל דאע"פ דשביתה ממלאכה הוא בשב ואל תעשה מ"מ הוא נחשב כמ"ע, וזהו לעשו"ת את השבת במ"ע. עיי"ש מה שהרחיב בזה בנועם אמריו.

הדרש והנדרש / הרב חיים רוטשטיין

הקדושה - לא רחוקה היא

וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמַּלְאָכָה וְהָיָה עֲשׂוֹ אֵתָהּ פֶּאֶשֶׁר צָוָה ה' פֶּן עֲשׂוּ וַיִּבְרַךְ אֹתָם
מֹשֶׁה (לט, מג)

באינפלציית התארים אשר בזמננו, בה כל נער העוטה פלומת זקן מזערית לסנטרו נושא את התואר 'הרה"ג', ואם זכה והלבין זקנו הרי הוא בבחינת 'הגאון הגדול והצדיק', ושלא להזכיר את בתי הקברות המלאים מזן אל זן בשורות על גבי שורות של קברים אשר מצבותיהם מתעטרות בתואר הנכסף 'מרן', (הדברים אמורים מבלי, כמובן, להיכנס לנושא גופו, אם כי לא מן הנמנע לציין שיש בכך אף יתרון מסוים משום 'ויגבה ליבו בדרכי ד'), ואף באינפלציה זו כבכל כלל ישנו היוצא מן הכלל, והוא תואר שאף גדולי פורני התארים והנדיבים ביותר שבהם נוהגים בו בקמצנות רבה, הלא הוא התואר: 'איש קדוש'.

הטעם לדבר דומה שפשוט הוא, משום שכל עובר אורח מזדמן ניתן לכנותו 'גאון', שהלא משנה אחת ודאי למד מימיו, וא"כ הרי הוא לכל הפחות בבחינת 'גאון קצת', וכמותו התואר צדיק אשר אפשר לפזרו על כל מגבעת אקראית, מחמת שהדעת נותנת שכל בר בי רב דחד יומא מן הסתם קיים בוודאי מצוה אחת מימיו אשר בזכותה ראוי הוא בהחלט לענוד את התג המינימלי של 'צדיק קטן', (בהערת אגב ראוי לציין, ששמעתי מת"ח גדול זצ"ל שהיה מדקדק מאד בשמועותיו, שסיפר שמרן החזו"א הורה שלאחר פטירתו של אדם ניתן לכנותו בכל תואר שהוא מלבד התואר 'מרן', שבו ניתן להשתמש רק כלפי מי שהנהיג את כלל ישראל). אך שונה הוא התואר 'קדוש' שאף גדולי המקלים בענייני תארים נוהגים בו בכובד ראש, מפני שמבינים הם שמושג זה קדוש הוא מכדי לכנות בו את כל המעוניין.

אולם, שתי טעויות נפוצות בדבר. ראשית, כל יהודי ואף הפשוט ביותר קדוש הוא בקדושה עליונה ונוראה אשר אין לתארה ולשערה. והשנית, שאף לפי מה שאנו מתכוונים בתואר 'קדוש', דהיינו אדם שהנהגותיו קדושות, נדמה זה לנו כאילו וזו

השגה השייכת ליחידה סגולה, מין כאלו הבקיאים בכל מכמני ורזי התורה, הזוכים לגילוי אליהו אחת לשנה למצער, ומלאכים ושרפים באים להתברך מפיהם. אך האמת תורה דרכה שאין אלו פני הדברים.

הנה בפרשת השבוע נאמר שכאשר כילו את מלאכת המשכן הביאוהו אל משה, וכאשר ראה משה את כל המלאכה ברכם, והביא ע"כ רש"י את דברי המדרש תנחומא 'אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, 'ויהי נועם ה' אלקינו עלינו וגו'. וב'תורת משה' לאלשיך הקד' כתב וז"ל: ויהיה ביאור הכתוב לפ"ז, שאמר גם שעשיתם משכן עיקר שכינה בכם הוא, ומכם ימשך אל המשכן במה שהוא מעשה ידיכם, 'ויהי נועם ד' אלקינו עלינו' שהוא על עצמנו, וימשך מזה שמעשה ידינו כוננה עלינו. כלומר, כי יאמר איש היתכן יעזוב הוא ית' השמים כסאו, הם שמי השמים מעשה אצבעותיו, וישכון במשכן מעשה בני אדם? לזה אמר באשר יהיה נועם ד' עלינו, לא יחשבו ולא יערכו מעשה ידינו אצלנו כי אם למעלה מחוקינו באשר אתה אתנו. וזהו 'ומעשה ידינו כוננה עלינו', שתתן בכל אשר יהיה מעשה ידינו דרך על התכונות עלינו, כלומר למעלה מגדרינו, כאילו דבר רוחני עשינו לפניך ככל ענין מעשה המצוות. ועוד נוחילה לפניך, כי גם מעשה ידינו אשר בפנינו עתה, הוא המשכן, גם שעשינו אותו טרם היתה נועם ד' עלינו, גם הוא כוננהו בהשראת שכינתך בו, עכ"ל קדשו. בדבריו מבואר שעיקר השראת השכינה במשכן היא בישראל עצמם ומשם נמשכה היא אל המשכן, משום שהקדושה נעשית ע"י מעשי האדם ורק משום כך שורה השכינה. ויתכן להוסיף ביאור בזה, ע"פ מה שכתב האוה"ח הקד' בפרשתנו עה"פ 'כאשר צוה ה' את משה' (לט, א) 'טעם אומרו כן בכל פרט ופרט... עוד ירצה, שהיו אומרים בשעת המלאכה הרי אנו עושים דבר זה כאשר צוה ה' את משה', שלדבריו יתכן שעצם כוונתם בכל מעשה ומעשה שעשו במלאכת המשכן לעשות את ציווי ד' הוא שהשרה את הקדושה והשכינה במעשיהם.

בכח מעשי האדם כשנעשים לשמה להשרות הקדושה והשכינה עליו

אם כנים הדברים, רואים אנו היאך בלא מאמץ כביר בכח האדם להשרות שכינה וקדושה עליו, שכאשר אך עושה הוא את רצון ד' בכוונה משרה הוא עליו קדושה עליונה. כדברים אלו כתב הח"ח בספרו שם עולם (שער התחזקות פ"ה): 'כן ממש בענין זה, הקב"ה שהוא חשק לאהבה את עמו ישראל בזכות האבות... ולהשרות אור שכינתו על נפשם, כמו שכתוב 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' ואחז"ל בתוכם ממש. ואיך יכול להיות דבר זה, והלא לגבי הקב"ה אפילו הנפש היותר קדוש הוא רק כחומר נגדו, ואיך יכול להתדבק כלל אליו? ולכן נתן הקב"ה תורתו הק' לעמו ישראל, שהיא האמצעי בין הקב"ה ובין הנפש, וציום שיתדבק נפשם בה, והוא ישרה אור שכינתו על תורתו, ממילא יש מקום לאור ה' לחול על נפש האדם באמצעות התורה. וזהו שכתב 'אני ה' שוכן בתוך בני ישראל', והיינו בתוך ממש על נפש האדם באמצעות התורה, וזהו שאחז"ל 'אורייתא וקוב"ה וישראל חד הוא'. והנה אחר כ"ז נוכל להתבונן גודל זריזות האדם שצריך לו להיות לתורת ה', אחרי שבוזה נקנה על נפשו ממש ענין קדושת ס"ת. ובהערה הוסיף 'אך האדם שרוצה שיהיה על נפשו קדושת ס"ת, נראה שצריך להתנהג בלימודה כמו הסופר בכתיבתו שכותבה לשמה [דהיינו לשם קדושת ס"ת], ועי"ז עולה קדושה נוראה על כל התיבות והפרשיות והאותיות. כן בענין הלימוד, ידע ויתבונן שהוא תורת ה' הבורא כל העולמים, וצריך ללמוד לשמה, דהיינו למלא רצון ה' שרצונו שנדע תורתו, ועי"ז יהל אור קדושת התורה על התיבות והאותיות שנחקקים במוחו, (ודי לחשוב זה רק בתחילת לימודו וכמו בסופר שצריך לחשוב לשמה בתחילת כתיבתו)'.
מכל האמור נראה בבירור כמה בידינו היא הדרך לקדושה, שע"י שמקיימים אנו את מצוות ד' ומתכוונים לעשות רצונו ולהתקדש בקדושתו, זוכים אנחנו ומתקדשים בקדושה עליונה ונוראה. הדברים משמחים ועם זאת לא פחות מחייבים, ביודענו את היהלומים המתגוללים מתחת רגלינו, אשר עלינו לא מוטל אלא לרכון ולהרימם. ויה"ר שנזכה לעשות רצונו תמיד ולהתדבק בקדושתו, כי"ר.

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה

לפרשת ויקהל:

מוקצה בחוברת אספקלריא שהודפסה בשבת

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה' כָּל הַעֲשָׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמַת (לה, ב)

מפסוק זה נלמד שששת ימי השבוע מותרים במלאכה ואיך שנכנס היום השביעי בשקיעה אסורים במלאכה, ונשאלתי באחד שבערב שבת מספר דקות לפני השקיעה הדפיס החוברת, והמכונה המשיכה להדפיס בשבת אם יש בדפים אסור מוקצה.

הנה לקרוא את הדפים בלי לנגוע בדפים כתבו הפוסקים שאין בזה איסור, וגם מה שהגר"מ ברנדסדרופר זצ"ל בשו"ת קנה בשם (ח"ג סי"ד אות א') כתב לאסור לקרוא דפים שהגיעו בפקס בשבת אין זה אלא משום שס"ל שהיה אסור לשלוח פקס בשבת ונאסר משום מעשה שבת, אבל כאן לא היה שום מעשה שבת שהרי זה נעשה מאליו על ידי שהפעילו בערב שבת.

אך לענין טלטול הדפים נראה שיש לדון לאסור זאת מצד מוקצה ומצד איסור נולד. והנה בספר אשרי האיש (או"ח ח"ד פכ"ד סכ"ח) כתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שפקס שנתקבל בשבת אפשר לקרוא את הכתוב בו בלי לנגוע בו, דסוף סוף הוא מוקצה. אמנם לא נתבאר בדבריו איזה מוקצה זה.

וגם הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובת והנהגות ח"ה סי' צב) כתב בענין פקס שנתקבל בשבת שאסור לטלטל את המסמך שהתקבל, דכיון דיש בו עניני מסחר הוי מוקצה. ומשמע מדבריו שאם לא היה בו עניני מסחר לא הוי מוקצה, אך לא ביאר דבריו, וצ"ב.

אמנם החיד"א ווייס (דומ"צ קהל ייטב לב אנטוורפן) בשו"ת ויען דוד (ח"א סי' מח אות ב') כתב בענין נייר הפקס שפשוט שהנייר מוקצה בטלטול מחמת חסרון כיס, דבבין השמשות היה ראוי רק למלאכתו ואם כן יש לדון בזה משום איסור מוקצה.

אולם בנידון דידן כל ההדפסה נעשה בבין השמשות ויש לעיין אי אמרינן בזה דכיון דבבין השמשות היה ראוי למלאכתו שיש בו משום מוקצה. אך הג"ר אפרים גרינבלאט זצ"ל בשו"ת רבבות אפרים (ח"ח סי' קנב, וח"ו סי' רטו אות ב') כתב גבי עיתונים שנדפסו בשבת שאסור לטלטלם משום איסור נולד וכתב שיש שסברו שאין בזה נולד אך לדעתו יש בזה נולד ואסור.

וגם בשמירת שבת כהלכתה (פל"א הע' פא) כתב בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל גבי הכתב שנתקבל בפקס בשבת שאולי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס כמבואר במשנה ברורה (סי' שז סקנ"ו) עיין שם, וגם יתכן שיש איסור בקריאתם משום הנאה מנולד, שהרי זה נכתב בשבת. ומה שהקשה שם הגר"י נויבירט זצ"ל מאי שנא מעיתון שנדפס בשבת שבסעיף כה כתב להתיר אם רוב הקוראים הם נכרים, לא הקשה כן אלא גבי קריאת הדף אך לטלטל בין העיתון ובין הדף אסור לכולי עלמא וכמו שכתבנו.

וגם אם נאמר שאין בזה מוקצה מחמת חסרון כיס יש לאסור זאת מצד כלי שמלאכתו לאיסור וכמו שכתב בלוח המוקצה (עמ' קפג הע' 900) שכיון שהדף שעליו נכתב הפקס היה בכניסת שבת אסור בטלטול וככל דף נייר אשר דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ודעת הפוסקים להחמיר שאף בכלי שמלאכתו לאיסור שייך מיגו דאתקצאי, ואף על פי שהפרי מגדים הסתפק בדבר, להלכה נקטו להחמיר, ולכן דין הדף ככלי שמלאכתו לאיסור, אלא שבזה יצא לנו קולא שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, ובכלל זה לטלטלו לצורך קריאתו, אך הביא בשם הגרש"ז אויערבאך שאסור לטלטל הדף משום שהוא מוקצה, וכתב לחלק שבימי הגרש"ז א כל הפקס היה מצוי בנייר גליל שאז דינו כמוקצה גמור שאינו ראוי ומוכן לשימוש, ולכן בשעה שהתקבל הפקס ונבדל חתיכה מהגליל לא פקע שם מוקצה כיון שבתחילת השבת היה מוקצה, אך בפקס שמצוי היום אשר יש בו דפי נייר רגילים

יש לדונם ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטל הדף, אכן פעמים רבות אף דפים רגילים יחשבו כמוקצה וכגון שמקפיד שלא ישתמשו בהם שאר שימושים אלא לפקס עיין שם. [נפשוט שלטלטל דף כדי לקרוא בו נחשב לצורך גופו שהרי כל שיש לו הנאה מהחפץ הרי הוא בכלל ההיתר דלצורך גופו, שהרי רעק"א (סי' שו סק"ה) כתב על פי התוספת (שבת ס. ד"ה לא בסנדל) שגם לשלוח מתנה הוא כלל ההיתר דלצורך גופו].

ומה שהעירני חכם אחד במה שכתב האורחות שבת (ח"ב הע' רנד) גבי פקס שנתקבל בשבת שאין זה נולד דהוי גומרו בידי אדם וכמבואר בשער הציון (סי' תקא סקל"ה) בשם המגן אברהם, מכל מקום לא מיבעיא שהשער הציון שם הביא בזה מחלוקת ראשונים ואף הביאו שם בשם החזון איש (סי' מד סק"י) שהכריע שהוי נולד ואסור לכולי עלמא, אלא אף זה אינו נוגע לנידון דידן שאין זה גומרו בידי אדם שהרי לא הנכרי גמר להדפיסו אלא המכונת הדפסה גמרה להדפיסו ובכהאי גוונא הוי נולד לכולי עלמא, ואכמ"ל.

*

לפרשת פרה:

ליקוטי דינים ופסקי הלכות על פרשת פרה

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר. זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֵיךְ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל (יט, א-ב)

כוונה לצאת ידי חובת המצוה

א. נחלקו הפוסקים אם חיוב קריאת פרשת פרה מה"ת או מדרבנן¹, ולשיטות שחיובה מה"ת יש לכוין לצאת ידי חובת המצוה², ולשיטות שמדרבנן נחלקו

¹ דעת התוספת (ברכות יג ומובא בשו"ע סי' תרפה ס"ז) שהיא מדאורייתא, וכן כתב הערוך השולחן (סי' תרפה ס"ז) מדכתיב "לחוקת עולם", וכן כתב הרב מטשעבין זצ"ל בשו"ת דובב מישרים (ח"ב סי' מג) דהוא בכלל זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה"א במדבר, אלא דאין קורין פרשת העגל משום גנותן של ישראל, לכן יוצאים ידי חובה בקריאת פרשת פרה שהיא כפרה למעשה העגל, וכן כתב הגרצ"פ פרנק זצ"ל (מקראי קודש פורים סי' ח) בשם המשך חכמה (פ' חוקת) דיליף דפרשת פרה חיוב קריאתה מן התורה, וכן כתב בספר עבודת ישראל (פ' פרה ד"ה

הפוסקים אם במצוה דרבנן צריך לכוין או לא³, ולכן לכתחילה צריך לכוין לצאת ידי חובת המצוה^{3*}.

כונה בברכות התורה של פרשת פרה

ב. יש שכתבו⁴ שיש לכוין בברכות התורה שבפרשת פרה לצאת בברכות התורה, שבמשנה ברורה כתב שגם פרשת פרה שחוששין שהיא דאורייתא צריך ברכה דוקא.

בר מצוה בקריאת פרשת פרה

ג. בחור בר מצוה שאין ידוע אם הביא ב' שערות יכול לקרות בתורה ולהוציא את הציבור ידי חובתן בפרשת פרה אף שיש אומרים שקריאתה מדאורייתא⁵.

נשים בקריאת פרשת פרה

ד. יש שנזהרים שגם הנשים בבית הכנסת ילכו לקריאת פרשת פרה⁶, אמנם הכרעת הפוסקים⁷ שנשים אינן חייבות לשמוע פרשת פרה כיון שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי חיוב קריאתו דוקא קודם חג הפסח כדי שבני ישראל יהיו טהורים בחג, ועוד משום שטהרת פרה אדומה מצוה שחל על ציבור דוקא ולא חל על הנשים, ועוד שגם יש שיטות שחיובם מדרבנן.

וידבר). אמנם המשנה ברורה (סי' קמו סקי"ג) כתב בשם הגר"א והפרי חדש והשערי אפרים שפרשת פרה היא מדרבנן.

² כנפסק בשו"ע (סי' ס ס"ד) שהלכה כיש אומרים שמצוות צריכות כוונה.

³ המשנה ברורה (סי' ס סק"י) הביא בשם הרדב"ז שבצוות דרבנן אין צריך כוונה, ובשם הגר"א הביא שאין לחלק בין מצוה דאורייתא לדרבנן. ועיין בשו"ע הרב (סי' תעה סכ"ט וסי' ריג ס"ד וסי' תפט ס"ב).

^{3*} שהרי כתב המשנה ברורה (סי' קמו סקי"ג) שמסתבר שגם לסוברים שפרשת פרה מדרבנן אין מקילים בקריאתה את שאר הקולות שהקילו בשאר הפרשיות.

⁴ כן כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (מועדים וזמנים ח"ח בהערות לח"ב סי' קסו).

⁵ כן הורה הגר"מ שטרנבוך זצ"ל (הליכו"ש תפילה פי"ב הע' 100, וקוני' הלכות והנהגות להגר"י שוב).

⁶ עיין בשו"ת חיי אשר (סי' פד) שכתב "ואני נוהג שזוגתי תחיה ובנותי יחיו, יהיו נזהרים בזה לשמוע הן פרשת זכור והן פרשת פרה בבית הכנסת בעת קריאתם".

⁷ כן פסק הגר"מ שטרנבוך שליט"א (מועדים וזמנים ח"ב סוף סי' קסח) מהטעם שזה מצוה שחל על הציבור, וכן פסק הגר"ח קנייבסקי שליט"א (שלחן הפוסקים עמ' קעא) מהטעם שיש שיטות שפרשת פרה מדרבנן.

טבילה במקוה בערב שבת פרה

ה. יטבול במקוה המים על כל פנים, אפילו שבשאר ערבי שבתות אין לו פנאי לטבול, הנה בשבת זו יעשה זכר למקדש... כי פרשה זו ראויה לקרותה טהר גברא וטהר יומא⁸.

נמצא טעות בספר תורה

ו. אם נמצא טעות בספר תורה אחר שקרא עיקר הקריאה, יש אומרים⁹ שיגמור הפרשה בספר תורה פסול, ויש אומרים¹⁰ שכשנמצא טעות בספר תורה לא יצאו ידי חובתם וצריך לחזור ולקרא מתחילת הפרשה בספר תורה כשר.

אכילה לפני קריאת פרשת פרה

ז. כיון שפרשת פרה היא חובת ציבור ולא חובת יחיד¹¹ יש להסתפק אם ראוי לא לאכול לפני קריאת פרשת פרה, אף שמדינא מותר לאכול קודם¹².

⁸ לשונו של הגר"ח פלאגי זי"ע במועד לכל חי (כלל לא סעיף קב).

⁹ כן כתב בשו"ת זרע אמת (ח"א סי' כא), ובזכור לאברהם (ח"א ערך ס"ת), ובס' לדוד אמת (סי' ט אות טו), ובאורחות חיים (כהנא, סי' קמג אות ה), ובספר החיים (סי' מב ס"ד).

¹⁰ כן כתב הפרי מגדים (מ"ז סי' קמג סק"א), ובשלמי חגיגה (סי' ג בענין תפילת המועדות אות ז), ובלקט הקמח (סי' קלז סוף סק"ג אות ה), ובזר התורה (סי' ט אות י).

¹¹ כמו שכתב בשו"ת בנין שלמה (סי' נד ד"ה ודע) וזהו לשונו "ודע דנראה לי עוד, דהקריאה בפרשת זכור לא דמי כלל לפרשת שקלים ופרה והחודש, דבהנך לא נתקן רק איכא ציבור מחויבין לקרות בתורה ולשמוע, אבל אינו מונח חיוב על כל אחד ואחד לקרוא אם אין לו ציבור להתפלל".

¹² עיין בס' נטעי גבריאל (פ"ד סי"ב) שכתב שכיון שקריאת פרשת זכור מה"ת אין נכון לקדש ולאכול לפני קריאת התורה. אמנם בפרשת פרה לא מיבעיא שיש הרבה פוסקים שסוברים שהיא מדרבנן, אלא אף אם חיוב קריאתה מה"ת אבל יתכן שכיון שאינו חובת יחיד אלא חובת ציבור אין איסור אכילה לפני קריאתה כשם שלא מצינו איסור לאכול לפני קריאת התורה בכל שבת, מלבד היעב"ץ שכתב שאסור לאכול לפני קריאת התורה, ומסתימת הפוסקים לא משמע שאסרו זאת, ואף פרשת זכור לא מצינו מי מהפוסקים שאוסר זאת.

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

בענין "מפטיר לקטן או נער בר מצוה בד' פרשיות"

שאלה: האם קטן או נער בר מצוה, יכול לעלות למפטיר של ד' פרשיות?

תשובה: נחלקו הראשונים, האם ניתן לעלות קטן למפטיר, כשזה קריאה חדשה ולא חזרה על סוף הפרשה. ונוהגים, שלא להעלות קטן בכל הד' פרשיות, ובפרט בפרשת זכור ופרה.

הדברים אמורים גם על נער בר מצוה בשבת לפני הבר מצוה שלו, אבל בשבת אחרי הבר מצוה שכבר נעשה בן י"ג שנה, יכול לעלות למפטיר וגם לקרוא את המפטיר, מלבד בפרשת זכור שראוי שאת הקריאה עצמה יקרא גדול ממש.

*

ה ר ח ב ד ב ר :

[א] הרמ"א (רפב, ד) כותב: "וקטן יכול לקרות בפרשת המוספין, או בד' פרשיות שמוסיפין באדר, וכן נוהגים, אע"פ שיש חולקים".

ביאור דעת המתירים

והנה הדעה הראשונה, היא דעת הר"ן (מגילה יג, א בדה"ר) והמרדכי (שם רמז תתט), שכמו שקטן יכול לעלות כל השנה למפטיר, כן יכול לעלות בד' פרשיות וכדומה. וכ"כ המהרי"ל (סי' קסז) "ומה שקורא הקטן פרשת המוספין, רבותינו התירו, הואיל והכל עולין למנין ז' אפילו קטן".

והגם שפרשת זכור היא חובה מן התורה שישמענה כל אדם מישראל, וא"כ איך הקטן יכול לעלות לזכור להוציא את הגדולים ידי חובתן? מבאר המשנ"ב (ס"ק כג),

' ראה במשנ"ב (רפב, כג ובביה"ל שם) מש"כ שזה רק בקטן שהגיע לחנוך שיודע לחתוך האותיות בטוב, ואולי צריך גם שיאמר מלה במלה עם הש"ץ מתוך הכתב.

שמאחר שהמנהג הוא שהש"ץ קורא את הקריאה [ולא העולה בעצמו], נמצא שהבעל קורא משמיע לציבור ומוציאם ידי חובתן. אבל באמת אם אין הש"ץ קורא, אין הקטן בעצמו יכול לקרות (שעה"צ אות כז).

והנה המשנ"ב דן רק מצד הקריאה עצמה, אולם יש נידון גם מצד הברכה עצמה, וכפי שכותב הט"ז (תרפה, ב): ולענ"ד נראה, דבקטן שאין יודע למי מברכין, אין יוצאין ידי הברכה על ידו, ואין יוצאין ידי קריאה בלא ברכה^{יא}. ועל כן אין להקרות למפטיר לקטן שאינו יודע למי מברכין, אבל ביודע למי מברכין נראה דשפיר יוצאין. ובסימן רפב שפסק הרמ"א שקטן יכול לקרות בפרשת המוספין או בד' פרשיות, נראה שזה אמור רק בקטן שיודע למי מברכין עכ"ד^{יב}.

וע"ע בגינת ורדים (או"ח א, לה) שכותב בתו"ד: "משום דאע"ג דהשליח ציבור קורא, מכל מקום העיקר הוא העולה, ובעינן דתתיעביד תקנתא דרבנן בבני אדם גדולים".

ביאור דעת החולקים

בן ובדעת החולקים שהביא הרמ"א, כותב הט"ז (שם סק"ג) דס"ל, שקטן לא יכול לעלות לפרשת זכור מאחר שהוא דאורייתא. ולפי דבריו יוצא, שבפרשת שקלים והחודש שזה דרבנן, אין מניעה לעלות קטן לכו"ע.

אולם הדרכי משה (הארוך סי' רפב) מציין לשו"ת הריב"ש (סי' לה) ושם הוא כותב בשם ר"ת, וז"ל: ביום שיש בו שני ספרים, שהמפטיר קורא במה שהוא חובה ליום, אין מפטירין בו בקטן, אע"ג דקי"ל דאפי' קטן עולה למנין שבעה, מ"מ נראה,

^{יא} ראה בפמ"ג שם שכותב: ומש"כ "אין יוצאים בקריאה בלא ברכה", אפשר דלאו דוקא הוא, דברכות אין מעכבות, רק שצריך מדרבנן לברך ג"כ. ואפשר כו' לפי מש"כ הרמב"ן בהשגה למנין מצות (מצוה טו), "מצוה לברך על קריאת התורה בכל עת שנקרא בה, כי שם ה' אקרא", א"כ י"ל, ברכות אין מעכבות דרבנן, הא ברכה מה"ת מעכב. שו"ר שזה אינו, דקריאה בציבור ולברך עליה, כבר ברכו בתחילת היום ודעתם על כל היום, וברכה בציבור נתקן מדרבנן, וצ"ע עכ"ד. ואודות אם נצרך כונה מיוחדת לצאת בברכות בזכור, ראה בארחות רבנו (ח"ג עמ' לב) שבט הלוי (י, קז-א) יבקשו מפיהו (עמ' פו).

^{יב} המהרי"ל שהובא בפנים מוסיף "וקצת לבי מגומגם על פרשת זכור". ויעוי' בב"ח (שו"ת סי' קנח) שמבאר שכונתו בקטן שאינו יודע למי מברכין, דבזה כיון שהוא דאורייתא אין הקטן מוציא אחרים י"ח בקריאתו, אבל אם היה יודע, לא גרע מקטן העולה למנין ז' ע"ש.

דמה שהוא חובה ליום, שאין קורא בספר ההוא אלא אחד, דצריך שיהיה גדול עכ"ד.

וכ"כ המשנ"ב (ס"ק כד) דס"ל, דוקא בשבת שקורא המפטיר מה שכבר קרא השביעי, אז נוכל לקרות לקטן, משא"כ בכל אלו שקורא המפטיר מה שלא קראו מתחילה.

ולפי"ז דעת החולקים תקף, בכל מפטיר שהוא קריאה חדשה, ולא רק במילי דאורייתא נוכח כותב השעה"צ (אות כד) שכנראה דברי הדרכ"מ לא היו לפני הט"ז].

ג] והנה מוסיף המשנ"ב (ס"ק כג): שיש כמה פוסקים שמחמירין בדבר שלא לעלות קטן לפרשת זכור, וכן לפרשת פרה מאחר שי"א שגם הוא מדאורייתא (עי' שו"ע תרפה, ז ומשנ"ב שם).²¹

ומוסיף (שם ובביה"ל סוד"ה או) מש"כ הרע"א, שבתשובת פרח שושן (או"ח סי' ח) העלה לעיקר, שהקטן לא יקרא בכל הד' פרשיות. ויעו"ש שמציין לשו"ת גינת ורדים, ושם הוא כותב (או"ח א, לה) דעד כאן לא היקל המרדכי, כי אם בפרשת המוספין משום דאינה מוזכרת בתלמוד אלא מתקנת הגאונים, אך בד' פרשיות המוזכרים במשנה, אין לנו מקור דמהני בהו קטן²².

ובספר 'ארץ חיים' (להגר"ח סתהון; סי' רפב) כותב: שהמנהג בירושלים וחברון, כדעת הריב"ש הנ"ל, שאין הקטן עולה למפטיר. וראה גם בשו"ת מבי"ט (א, קט) שכותב: דעו לכם כי האמת הוא, כשמוציאין ב' ס"ת, הקורא בספר השני צריך שיהיה בר מצוה, והוא יברך ברכת ההפטרות ויקרא ג"כ ההפטרות, וכן הביא בספר המנהיג בשם ר"י, וזה דבר פשוט. וע"ע בברכי יוסף (רפד, ד).

²¹ יעו"ש שמוסיף שבשבועות שקורין המרכבה למפטיר, וכן בשביעי של פסח שקורין השירה, ובשבת שובה, ג"כ נוהגין שאין קורין אותו לכתחילה למפטיר.

²² ראה גם בציץ אליעזר (ז, א ענף ג), שדן לחלק בין מפטיר של ר"ח חנוכה וד' פרשיות, למפטיר של מוספין דיו"ט. ואכן יעו"י בב"י (סי' רפב ד"ה כתוב בשבלי) שמביא בשם ה"ר ישעיה לחלק בין קריאת המוספין שאינה חובה שהרי לא נזכרה בתלמוד, ואינה אלא תיקון הגאונים, אבל ד' פרשיות ופרשת ר"ח הם חובה ליום.

וע"ע בערוך השולחן (רפב, טז) שכותב: "ובמדינתנו אין מניחין הקטן לעלות למפטיר בכל הארבע פרשיות, ונכון הוא, ואין לשנות".

וב'לוח לארץ ישראל' להגרימ"ט זצ"ל, בפרשת 'זכור' ו'פרה' כותב ש"אין קטן עולה למפטיר". בפרשת 'שקלים' כותב ש"נוהגין שאין קטן עולה למפטיר". ובפרשת 'החודש' כותב ש"יש נוהגין שאין קטן עולה למפטיר" (וצ"ב מדוע שינה בלשון בין פרשת שקלים להחודש).

הלכה למעשה

דן ולכן להלכה למעשה [על דעת מרן הגריש"א זצ"ל], יש להשתדל מאוד שלא לעלות קטן לפרשת זכור ופרה, ואפילו אם זה שבת הבר מצוה שלו. וכן בכל מפטיר שיש קריאה חדשה ובפרט בד' הפרשיות^{טו}, נכון שלא לעלות קטן.

אולם הדברים אמורים בשבת לפני הבר מצוה שלו, אבל בשבת אחרי הבר מצוה [שכבר נעשה בן י"ג שנה], יכול לעלות למפטיר וגם לקרוא את המפטיר, חוץ מפרשת זכור שראוי שאת הקריאה עצמה יקרא גדול ממש^{טז}.

עליה לקטן בשאר עליות ובהוספה

ה[והנה עד עתה הדברים היו אמורים לגבי לתת עליה לקטן למפטיר בד' פרשיות וכדו', ובזה נתבאר שיש מחלוקת הפוסקים, ושהמנהג הוא שלא ליתן מפטיר לקטן.

אולם בשאר העליות כולל בהוספה, בזה פשוט שאין ליתן לקטן עליה. וכמש"כ המשנ"ב (רפב, יב) ש"נוהגין כהיום, שאין קורין קטן כלל לשום עליה, אפילו אם כבר נשלם מנין הקרואים, כי אם למפטיר".

^{טו} ראה ב"ביקשו מפיהו" (עמ' קסח) שמובא שמרן הגריש"א זצ"ל ענה: שדברי הרע"א אמורים לא רק בד' פרשיות, אלא בכל מפטיר שהוא קריאה חדשה.

^{טז} ראה בספר מקראי קודש (פורים ס"א) שמובא מאת הגר"י כהן זצ"ל אב"ד י-ם: נשאלתי, על נער בר מצוה שהגיע לי"ג לפני פר' זכור, אם יכול לעלות בזכור ולקרוא בעצמו? אמרתי, שיש מקום להחמיר בענין זה, מכיון שמדאו' לא סמכינן על חזקה דרבא, ומ"מ בנוגע לברכות אין להחמיר, כיון שגם בקטן כתב הפמ"ג שאין להחמיר, רק לענין קריאה עצמה. וכ"ה דעת מרן הגריש"א זצ"ל שראוי שאת הקריאה עצמה יקרא גדול ממש, ואי"ז חובה גמורה מאחר שלא ברור שמדאו' יש חיוב לשמוע זכור כל שנה וכמש"כ המנח"ח (מצוה תרג) בדעת החינוך (כמבואר ביבקשו מפיהו עמ' קסט-קעא).

ולמשל, השו"ע הרב שמצדד (רפב, טז) להתיר לתת לקטן מפטיר בכל הד' פרשיות, מ"מ כותב בעצמו (שם, ז) ש"עכשיו אין נוהגין לקרות הקטן אלא למפטיר".

וראה באליה רבה (רפב, ו) מש"כ בשם הפרישה, שדוקא בימיהם שהיה כהן מברך תחילה, ואחרון מברך בסוף, הוא דעולה, ולא לדידן שכל אחד מברך תחילה וסוף (וע"ע במג"א שם, ו).

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ועוד

צורת פרחי המנורה

ויעש את המנרה זהב טהור וגו' ופרחיה ממנה היו (לז, יז)

אונקלוס תרגם 'ופרחיה' היינו "שושנהא" [וכן תרגם בפסוקים יט-כ, והכי איתא בתרגום יונתן ב"ע. וראה באונקלוס בפרשת תרומה דמתרגם נמי, כל מקום שכתוב 'פרח' היינו 'שושן'. וראה פירוש המשניות לרמב"ם (סוף פ"ג דמנחות) שכתב: ופרח צורת שושן].

והנה, עניני שושנים נזכרו בהרבה מקומות בנ"ך [מלכים (א ז, כב): 'ועל ראש העמודים מעשה שושן'; ושם (פסוק כו): 'כמעשה שפת כוס פרח שושן'; הושע (יד, ו): 'אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה'; בתהלים מוזכר כמה פעמים 'למנצח על שושנים'; שיר השירים (ב, א): 'אני חבצלת השרון שושנת העמקים', וכן בעוד מקומות בשיר השירים].

ובחלק מן פסוקים אלו לכאורה אין הכוונה על שם כללי לפרח, אלא סוג פרטי של פרח שנקרא 'שושנה', וראה אבן עזרא ורמב"ן ועוד (שיר השירים שם) פרטי פרח זה.

ולפ"ז יש לעיין בכוונת התרגומים והרמב"ם בפיהמ"ש בצורת הפרח של המנורה, אם הכוונה לסוג פרח מסויים שהוא השושנה, או שהכוונה לציור של פרחים ולא דוקא שושנה.

ואם תמצי לומר שכוונתם לסוג המסויים, יש לעיין האם מעכב במנורה צורת שושנה דוקא, או לא. שהרי בפסוק אין רמז שיהיה דוקא פרח שושנה, וא"כ יכול לעשות כל פרח, אלא שראוי מאיזו סיבה לעשות שושנה.

וצריך ביאור, דלפ"ז אין התרגום פירוש לכוונת הפסוק, אלא הוספה שראוי לעשות דוקא שושן, ויל"ע [וראה רש"י לעיל (כה, לא) שפירש: 'ופרחיה', ציורין עשויין בה כמין פרחים. וצ"ב כוונתו].

ת. ונראה, כי באמת דברי התרגום באו ללמדינו, כי היתה רגילות בזמנם לצייר את פרח השושנה כעיטור, וממילא אותו פרח שבמנורה, הכוונה לפרח השושנה. ומצאתי כי הדברים מפורשים בברייתא דמלאכת המשכן (פ"י), דאיתא התם: "פרחים למה הן דומים? לפרחי העמודים", וכ"ה במנחות כ"ח ע"ב, ובילקוט שמעוני. והנה במלכים (א', ז', י"ט) מובא כי: "וכותרת אשר על ראש העמודים, מעשה שושן", וכ"ה שם פס' כ"ו: "ושפתו כמעשה שפת כוס פרח שושן". הרי שציירו פרח שושנה ממש ע"ג המנורה.

וכ"כ בס' אהבת יונתן (שמרלר, על תרגום יב"ע), שביאר כי מה שתרגם יב"ע: "ושושניא" היינו: "כי היו פרחים כמו שושנים".

אמנם הרמב"ם (בית הבחירה פ"ג ה"ט) כתב: "הגביעין דומין לכוסות אלכסנדריאה, שפיהן רחב ושוליהן קצר. והפרחים כמו פרחי העמודים, שהן כמין קערה ושפתה כפולה לחוץ". וכ"כ בנו רבי אברהם בפירושו עה"ת (שמות, כ"ה, ל"א, י'), "ופרחיה, בליטה דומה לקערה, כלומר חלול מעוגל, בו שפה רחבה עגולה יוצאת ממנו. הושאל מן "פרח שושן ומן "פרחה הגפן" עכ"ל.

א. כשר במאמרו על השושן (סיני גליון מ"ה), העלה מזה כי אותו שושן לא היה צורת צורת פרח, אלא לפתח בעל ששה קטעים, הדומים לעלי התפרחת של השושן. ואלו דבריו שם: "מסתבר איפוא, כי המונח "שושן" לא ציין את הפרח בלבד, אלא הפך למושג טכני, לציין פתח מעגלי, ששפתו כפופה כלפי חוץ ואינה עשויה פס אחד, אלא ששה קטעים נפרדים דומים לעלי תפרחת ה"שושן" עכ"ל.

לפי דבריו אולי נוכל להבין מדוע כל המפרשים והראשונים פירשו כי אותם פרחים היו רק "כמין" שושנה, כיון שאין הכוונה לציור פרח ממש, אלא פתח מעגלי עם ששה קטעים, המזכיר בצורתו את עלי השושנה.

ומשחרי ימצאונני – מעלת עשרה הראשונים בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' ב"כ כל-בו במעלת עשרה הראשונים, ומרביץ תורה באלעד

הלקח הנלמד מן הנשיאים - להזהר להיות זריז וראשון
לתפילה ולכל דבר מצוה

וְהַנְּשָׂאִים הֵבִיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבְנֵי הַמִּלֻּאִים לְאֶפֶוד וְלַחֹשֶׁן (לה, כז)

איתא במדרש (ילקו"ש נשא רמז תשי"ג, הובא ברש"י כאן): אמר ר' נתן, מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה, אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו ציבור מה שמתנדבין, ומה שמחסירים אנו משלימין אותו. כיון שהשלימו ציבור את הכל, שנאמר (שמות לו, ז) "והמלאכה היתה דים", אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השהם וגו', לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחילה. ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם והנשאם כתיב, ע"כ.

והגאון רבי חיים פאלג'י זצ"ל בספרו 'תוכחת חיים' (סדר ראה פרק מ"ז), אחר שהאריך בבאור דברי המדרש הנ"ל, ובטעם הדבר, שנחסרה דוקא אות יו"ד מן הנשיאים. כתב וז"ל: מכל זה שאמרנו יצא לנו מוסר השכל, שיהיה האדם בכל דבר מצוה, ראשון לכל דבר שבקדושה, ולא כאותן בני אדם כשקורין אותם למנין עשרה לקדיש וקדושה, אומר, כשיהיה ט' אנכי אשלים. שאם כן כולם יהיו אומרים כן, ומעולם לא יתקבצו עשרה וכו'". ומלבד שהוא עון פלילי למאן ולסרב במצוה דקימא לן (פסחים ד, א) זריזין מקדימים למצות, ודרשו רבותינו זכרונם לברכה (מכילתא בא פרשה ט') "ושמרתם את המצות" (שמות יב, יז), אל תקרי המצות אלא את המצוות, דכשם שאין מחמיצים את המצות כך אין מחמיצים את המצות. וילמד מוסר משבט יהודה, כי קפץ לים תחלה, כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (שמות רבה פ' כ"ד) על הפסוק, "היתה יהודה לקדשו" (תהילים קיד, ב) "הרי

האדם שאירע כמותם, שנתעצל באיזה מצוה ונדבה להיות מן האחרונים, יקבל עליו כי מהיום ההוא והלאה להיות הוא תחילה. ואיכא בזה תרתי לטיבותא: זריזות המצוה, וגם גדול המעשה כאמור, עכ"ל.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

לפרשת פקודי:

על משה רבינו אמרו "אשרי יולדתו", ויש שאמרו "אוכל משל יהודים"

אַלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁפָּן מִשְׁפַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה (לח, כא)

יש לחקור בדין "והיתם נקיים", האם דין זה הוא בדבר שאסור על פי דין ולכך כל שהדבר מותר לא נאמרה חובה זו. או שחובת הנקיית אינה נמדדת אם אסור הדבר, אלא כל שיראה הדבר לרבים כעושה דבר אסור אף שהוא מותר, הרי הוא בכלל איסור זה.

את החשבון על כלי המשכן עשה משה רבינו אחר שנגמרה מלאכת המשכן וכך אמרו במדרש (תנחומא פרשת פקודי סימן ד) "אמר להם בואו ואעשה לפניכם חשבון". ושם במדרש "ולמה עשה עמהם חשבון", והקב"ה מאמינו, שנאמר (במדבר יב ז) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, ומשה אמר בואו ועשו עמי חשבון, אלא ששמע משה ישראל מדברים מאחריו, שנאמר (שמות לג ט) והיה כבא משה האהלה וגו' (שם פסוק ח) והיה כצאת משה אל האהל וגו' והביטו אחרי משה, ומה היו אומרים, ר' יצחק אומר לשבח היו אומרים, אשרי יולדתו של זה, כל ימיו הקב"ה מדבר עמו, כל ימיו הוא משולם להקב"ה, והביטו אחרי משה וגו'. ור' חמא אמר לגנאי, היו אומרים ראה צואר, ראה שוקים, אוכל משל יהודים, ושותה משל יהודים, וכל מה שיש לו מן היהודים, וחבירו משיבו אדם ששלט על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהא עשיר כיון ששמע משה כך אמר להן חייכם משהמשכן נגמר אני עושה עמכם חשבון, שנאמר אלה פקודי המשכן וגו'. ומדברי המדרש מבואר שמכח ששמע משה רבינו את ישראל מדברים עשה החשבון. אמנם ראה תענית (יא ע"ב), ושם הקשו "במה שימש משה כל שבעת ימי המלוואים, ותרצו "בחלוק לבן שאין לו אימרא". וביאר שם בפירוש המיוחס לרש"י

”כלומר, תחוב היה מחוט אחד כל החלוק, ולא כבגדים שלנו שבתי הידים מדובקין בבגד הגוף בתפירה, כדי שלא יחשדוהו שמא באותה שפה הוציא מעות הקודש, משום שנאמר (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל”. ומבואר שעשה כן מן הדין של ”והייתם נקיים”, ומבואר שהוא דין בעצם שצריך אדם לעשות פעולות כדי שלא יבואו מעשיו לידי חשד. ויש להקשות שמדברי המדרש כאן מבואר שרק מכח ששמע משה את ישראל מדברים נתן דין וחשבון וצ”ב. אמנם נראה אמנם שחלוק הדבר עשית המשכן כולו שהיה הדבר כללי של כלל ישראל ולא נעשה באופן פרטי עבור משה רבינו ולכך לא היה צריך משה רבינו לעשות החשבון. הסיבה לכך לפי שהיה בו חותמת כשרות וכפי לשון המדרש, ”לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא”, וא”כ יש כאן הוכחה מן השמים שכל מעשיו נקיים כשרים. אמנם אחר ששמע שמרננים עליו נתן דין וחשבון. אמנם שונה הדבר הבגד ששימש בו בשבעת ימי המלואים שם נעשה הבגד עבור משה רבינו, וכשנעשה עבורו אף שיש בו חותמת של כשרות צריך להזהר ביותר ולכך נעשה הבגד באופן שלא יבואו העם לידי ריגון.

אמנם בעיקר הדבר שלכך נעשה בגדו של משה רבינו ללא תפרים מפני החשד יש להקשות שברש”י עבודה זרה לד ע”א הביא פשט זה והקשה על זה וז”ל: ”יש אומר שלא יחשדוהו ששם בה מתרומת המשכן ולא מילתא שהרי כבר נגמרה המלאכה ובשעת עבודה מהיכן שקיל”. והיינו שהקשה שכלל לא היה מקום לחשד הואיל ונגמרה המלאכה ולא היה לא כסף ולא זהב וא”כ מהיכן יקח, וממילא כשאין מקום לחשד מה מקום לעשות בגד באופן זה.

והנראה בזה, שברש”י שם בתענית ביאר שהטעם שעשה כן משה רבינו מדין ”והייתם נקיים”. שורש דין זה נמצא במסכת שקלים ושם נאמר בפ”ג מ”ב : לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום שנאמר (במדבר ל”ב) והייתם נקיים מה' ומישראל ואומר (משלי ג') ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם: ויש לחקור האם חובה זו להיות נקי, היא בדבר שאסור לעשותו על פי דין ולכך כל שיש חשד שמא עשה כן צריך לעשות באופן שמסיר ממנו את

החשד. או שחובת הנקיית אינה נמדדת בגוף הדבר אם הוא אסור או לא, אלא כל שיראה הדבר לרבים שעושה דבר אסור אף הוא בכלל האיסור של "והייתם נקים". ונראה שהדבר תלוי הוא במחלוקת וכדלדהלן.

נאמר בגמרא בשבת כג ע"א אמר רבי שמעון שאף שיוצא אדם במצות פאה בכל מקום בשדהו, מ"מ המצוה להניח פאה בסוף שדהו. באחד מן הטעמים לכך הוא "מפני החשד". ובשו"ת חכם צבי סימן צא ביאר שאף שכאמור יוצאים בפאה בכל מקום חוששים לחשד של טועים שיחשבו שאינו מניח פאה ויבואו אנשים ויקללו אותו על כך שאינו מניח פאה. הרי שמבואר שאף בדבר שעל פי דין אינו אסור מ"מ מפני החשד אסור לעשות שמא יטעו בו אנשים. ומבואר שבמקום שיש חשד אין לעשותו אף בדבר שעל פי דין אין בו איסור. מאידך הובא במלאכת שלמה על המשנה שקלים שם בשם ספר שרש ישי על מגילת רות ג יא (הוא הר"ש אלקבץ), שכתב שמעשה שהוא נכון על פי ההלכה אף שאין הסובבים יודעים זאת וחושבים שאין לעשות כן, באופן זה אין דין והייתם נקיים, ובכך ביאר שלכך נשא בועז את רות אף שלא ידעו רבים את הפסיקה של "מואבי ולא מואבית".

ומעתה, נראה שהוא מחלוקת בדברי רש"י בתענית ובעבודה זרה. שבמיוחד לרש"י בתענית נתבאר שלכך עשה משה את הבגד ללא כפלים כדי שלא יבוא לחשוד בו. וברש"י בע"ז הקשה ע"ז שלא היה מה לחשוש הואיל והסתיימה עבודת המשכן. לדעה זו נראה הואיל ובני ישראל רואים אותו נכנס אל מקום כסף וזהב יש החושבים ששיך לקחת משם ממון וחושדים בנכנס, ואף שחששם זה אינו נכון, מ"מ הואיל וטועים וחושבים אנשים כך, אף בזה יש לחשוש מדין והייתם נקיים וכפי המתבאר לעיל. אכן, לדעת רש"י בע"ז מתבאר שהדין להיות נקי הוא רק בדבר שהדין דורש כן, והואיל ועל פי דין לא היה חשש כי נסתיימה עבודת המשכן שוב מחמת כן לא היה צריך לעשות את בגדו באופן זה, ולא נעשה הבגד זה אלא מטעמים אחרים כפי שמבואר בתוספות שם בתענית².

² אמנם בעיקר דברי המדרש צריך ביאור כיצד יתכן שבמעשיו של משה רבינו יהיו שני דעות כל כך קיצוניות, אחד אומר שהוא אדם השלם וחבירו סובר שנתעשר מחמת ממונם של ישראל. ונראה ששני הדיעות מסכימות זו עם זו. שבגמרא אמרו (בבא בתרא קסד ע"ב) "לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו". ושם ברשב"ם ד"ה כתב "שמתוך שמרבה בשבחו בא לידי גנותו", ועל זה דווקא אסרו. ומדברי הרשב"ם נראה שהאיסור הוא שאחר שמדברים בשבחו של אדם יותר מדי עולה הקנאה ומכאן באים לידי גנותו. ומעתה נראה שהכל דברו בשבחו של משה רבינו אלא על ידי כך באו לידי

לפרשת פרה:

פרה אדומה מחד "קדשי בדק הבית", ומאידך אמרה תורה "חטאת היא"

וְהִיְתָה לְעֵדוּת בְּיַד יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נָדָה חֲטָאת הוּא (במדבר יט, ט)

הלכה היא (ראה יומא מב ע"א), שפרה אדומה קדושתה קדושת בדק הבית ואין קדושתה "קדושת מזבח", ומ"מ יש עליה דינים של חטאת משום "שחטאת קרייה רחמנא", וצ"ב כיצד יתכן הדבר שמחד קדושתה אלא קדושת בדק הבית, ומאידך פרה "חטאת קריא רחמנא" ואם חטאת היא הרי חטאת קדושה בקדושת הגוף. וצ"ב הגדר אימתי נקראת כחטאת ומתי נקראת כקדושת בדק הבית. וביאר הגר"ח ז"ל (הובא בחידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם הלכות מעש"ק ד יא), והוא ז"ל הקשה שברמב"ם (פרה פ"א ה"ט) כתב וז"ל: נשחטה לשם חולין תפדה ואינה מכפרת, נשחטה על גב מערכתה אין לה פדיון עולמית. והקשה הכס"מ שם שהרי פרה "חטאת קרייה רחמנא", והלכה היא שחטאת ששחטה לשם חולין כשירה כמ"ש ברמב"ם פט"ו מפסולי המוקדשין, וא"כ יקשה מדוע אינה מכפרת כששחטה לשם חולין, שהרי דין פרה כדין חטאת ובחטאת ששחטה לשם חולין הרי היא כשירה ומדוע כתב הרמב"ם שאינה מכפרת.

וביאר הגר"ח ז"ל שלמעשה פרה אדומה בתחילתה היא קדושת בדק הבית ורק בזמן ששוחטה לשם פרה על ידי השחיטה נעשית פרה אדומה ואז חל עליה שם חטאת ש"חטאת קרייה רחמנא". ולפ"ז ביאר הגר"ח שלכך כתב הרמב"ם שחטה לשם חולין תפדה ואינה מכפרת. שלפי שלא שחטה לשם חטאת, נמצא שלא נעשית פרה אדומה מעולם, ונמצא שלא נעשית חטאת ולכך אינה מכפרת. אמנם כששחטה על גבי מערכתה ונעשית חטאת שוב הרי כקרבן חטאת ואינה נפדית.

קנאה וממילא באו לדבר בגנותו. אמנם יש להקשות על דברינו שבשערי תשובה לרבינו יונה שער ג שכתב וז"ל: שבאדם גדול אין לחשוש לשבחו שגם אם ידברו בגנותו הכל ישתקוהו. ויקשה לפי זה מי לנו גדול ממשה רבינו וכיצד יבואו לידי גנותו. אכן אצל משה רבינו רואים שיש חלק בכלל ישראל שבאים אליו בתלונות כל הזמן, ביציאת מצרים בחטא התאוה וכו'. ומעתה אצל משה רבינו רואים שאף שהיה גדול בענקים היה חלק מן העם שהיה מתלונן (והסבר לכך הוא נושא בפני עצמו) וממילא כשדברו בשבחו באו לידי גנותו

עוד ביאר לפ"ז, שבכל הקרבנות כולם כבר משעה שהוקדשו שם הקרבן עליהם, ולכך כל ששחטן בסתם הוא לשמן כי כבר משעת הקדשה חל שמו עליו. אמנם פרה אדומה אינו כן, שהרי קדושת פרה היא קדושת בדק הבית, ולא נעשית חטאת אלא בשעת שחיטתה ולכך בשעת השחיטה יש להתכון בה לשם חטאת^{כא}. והנה מתבאר מדברי הגר"ח, שפרה אדומה ביסודה היא קדשי בדק הבית ורק בזמן הקרבן נעשית חטאת, ושונה היא משאר קרבנות שמזמן הקדשן יש בהם קדושת מזבח.

קרבן ענינו הוא תמורת נפשו של אדם, לבין פרה שהוא היכי תימצי לטהרה

ובביאור הדבר שמעתי מבני הבה"ח אשר נ"י, שביאר, שחלוק דין פרה אדומה מדין שאר הקרבנות, הדבר הראשון כל ענינה נכתב בסדר טהרות ולא כשאר הקרבנות שהם בסדר קדשים. מלבד זאת, פרה אדומה אינה נעשית במזבח בבית המקדש אלא בחוץ בהר המשחה. ואף שלענין פסולי קדשים דינה כשאר קרבנות מ"מ ביסודה אינה קרבן כשאר קרבנות

וביאר, שיסוד החילוק נעוץ בעצם התכלית והמהות של הקרבנות. שמהות הקרבן ענינו קשור לעבודת האדם הפנימית, שע"י הקרבן מתקן נפשו ונשמתו, וכל עניין הקרבנות וחטאת בפרט שמביא, תכליתה מראשיתה ליצור יחס של התקרבות מן האדם לבורא עולם, והוא הביאור 'אדם כי יקריב מכם קרבן לה', היינו שנותן מעצמו לקב"ה, ע"י שמביא קרבן לקב"ה הוא כיכול מתפייס ומתקרב אליו. והוא מה שמתבאר מדברי הרמב"ן ויקרא א ט שכתב שענין הקרבן "שראוי לו שיחשוב כי חטא לאלוקיו בגופו ובנפשו וראוי לו שישפך דמו... וכפר הקרבן הזה תחת דמו", ומבואר שתכלית הקרבן ליצור שינוי פנימי בתוך האדם להתקרב להקב"ה.

ויש עוד להוסיף וליסד שדין הקרבן הואיל ובה תמורת נפשו לא חל בבשעת עבודת הקרבן אלא משעה שמקדיש את הקרבן כבר חל הקרבן שם "עבודת הקרבן". וראיה לדבר הוא דברי הבכורי יעקב^{כב}, שביאר הגמרא בתמורה ו ע"א,

^{כא} ראה מה שביאר לפ"ז את דברי הרמב"ם
^{כב} תוספת ביכורים סי' תרכה ד"ה לא

”המקדיש בעל מום לקרבן לוקה, מן הפסוק כל אשר בו מום לא תקריבו”. ומבואר שמשעה שהקדישו כבר עבר על ”לא תקריבו”, וכתב וז”ל ”דשאני קריאת שם בקרבן דהכתוב קראו הקרבה... ולכן קריאת השם היא תחילת מעשה ההקרבה” עכ”ל. והביאור בזה שהואיל ותכלית הקרבן הוא תמורת נפשו כבר משעה שקרא עליו את שמו התחילה עבודת האדם הפנימית התעסקות עם הקרבן והקדשתו לקב”ה ומאותה שעה הוא מתחיל להקריב את עצמו לפני ה’. אמנם כל זה דוקא בקרבנות, אכן פרה אדומה שונה לגמרי שביסודה אינו עבודה פנימית של האדם אלא מעשה עבודה שעל ידי הפרה הוא מעשה המטהר וכל עבודתה הוא התכלית ותוצאת המעשה לעשות ממנה את ’אפר פרה’ כדי לטהר טמאים. ולפי זה יש תוספת הסבר ליסוד הגר”ח שחטאת הוא קדושת הגוף לבין פרה אדומה שהיא קדשי בדק הבית ורק נעשית חטאת משעת הקרבתה. שהואיל שמשעת הקדשה מתחילה עבודת האדם שמקריב את נפשו, אכן פרה אדומה הואיל וקרבנה הוא היכי תימצא לעשות ’אפר מטהר’ ולא תכלית של עבודה בפנ”ע לכך בשעת הקדשה היא קדשי בדק הבית, אך מזמן השחיטה הואיל ”וחטאת קריא רחמנא” נעשית קרבן ושוב א”א לפדותה.

וראה רש”י שכתב על הפסוק ”למי נדה חטאת היא: ”לפי פשוטו לשון חיטוי”.

וראה יחזקאל מה יח’ שכתב רש”י שם ”שחיטוי לשון טהרה”. ויבואר ששם חטאת בפרה הוא טהרה בלבד להבדיל מחטאת שענינו הוא ”כפרה”. אכן, יש לדון הואיל ו”חטאת קריא רחמנא”, מ”מ הואיל וחטאת נקראת א”כ יש לה דין קרבן. וכן הוא נראה מדברי הרמב”ם שכתב בפ”א מפרה ה”ז ”שכל הפוסלין את הקדשים למזבח פוסלין את הפרה ואף ע”פ שהיא כקדשי בדק הבית הואיל וקראה הכתוב חטאת. ומבואר, שבאמת פרה אינה חטאת ולא נקראת חטאת אלא לענין פסולי הקרבנות. או שמא שהואיל ”וחטאת קריא רחמנא” א”כ שם ”חטאת” יש לה כשאר קרבנות, וראה מהרש”א מנחות מה א שנסתפק בזה.

לב טהור ברא לי / הרב יוחנן ריינר, מח"ס 'וטהר לבנו', על התורה ומועדים

להיות רגיש ולהבחין במעלות הזולת

וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לְבֶן אֶתְנָה בְּחֻמָּה טוֹו אֶת (לה, כו)

האם טויית הנשים ע"ג הבהמה נחשבת למלאכת מחשבת במקדש ובשבת?

בגמרא ירושלמי (פ"ג ה"ו) כתוב שאפילו בחציבת האבנים ובאריגת הבדים היה צורך לעשותה לשם המקדש, ואם כן מקשה החלקת יואב (קונטרס קבא דקשייתא ס"ג) שבגמרא (שבת עד:) כתוב שהטווה בשבת צמר על גבי בהמה פטור, כי זה נחשב מלאכה כלאחר יד ולא מלאכה רגילה, ובשבת חייבים רק על מלאכה רגילה כמו המלאכות שהיו במשכן, ובמשכן היה הכל מלאכת מחשבת ולכן מלאכה שנעשתה כלאחר יד לא נחשבת מלאכה ופטור עליה. ואם כן קשה שהרי הנשים שטוו על גבי העיזים עשו מלאכה שהיא נחשבת מלאכה כלאחר יד ולא מלאכת מחשבת וממילא אין זה מלאכה ראויה למשכן?

ובפשטות אפשר לתרץ שנשים הללו חכמות היו וממילא מה שעשו נחשב רק אצלן המומחות כמלאכת מחשבת וכלפיהן זה לא נחשב כלאחר יד, משא"כ אצל שאר בני אדם זה נחשב כלאחר יד, אמנם בפשטות הגמרא יתכן שגם לחכמים ומומחים בטלה דעתם אצל כל האדם ועי' תוס' ואגלי טל גוזז ז' בהגהה.

הבהמות חכמות - לא זזו

ובספר פרדס (י"ח שנה י' נ"ח) תירץ קושיא זו, על פי המדרש רבה (מ"ח ה') על הפסוק "וכל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה", שהקב"ה עבור מלאכת המשכן נתן חכמה לא רק לאדם אלא גם לבהמות, והדברים תמוהים, חכמה לבהמה? היכן מצינו דבר זה, ומה התועלת בכך? וכתב שזה התועלת - שהבהמות קבלו חכמה לעמוד ולא לזוז בעת האריגה, וכך הצליחו הנשים צדקניות לארוג על גבי הבהמות בקלות, והיות ורק הפעם הבהמות לא זזו, אם כן דווקא

כאן במלאכת המשכן באופן חד פעמי זה לא מלאכה כלאחר יד אלא מלאכת מחשבת, והדברים נפלאים ממש, כפתור ופרח, ובאמת כן משמע קצת בגמרא.

ונשאלת השאלה, בכל זאת מה הרווח בחכמה זו? הרי לאחר שחתכו את הצמר שטוו על גבי העיזים היה זה כמו צמר רגיל, ומה הענין בזה שלפני כן היה הצמר מחובר לבהמות כשהוא ארוג, הרי עכשיו אחרי שנחתך אין זכר לזה?

ונראה לתרץ, שדווקא לכן הנשים החכמות טוו את העיזים, וכלשון רש"י "חכמה יתירה היתה בהן שטוו על גבי העיזים", כי הן ראו לפתע את העיזים שהיו בעלי צמר ארוך עומדות במקום אחד ולא זזות כהרגלם, ויותר מכך העיזים בחכמה גרמו לנשים שהיתה להן חכמה יתירה ורגישות יתרה להבין שגם הן רוצות חלק במלאכת המשכן.

מה הרווח לטוות על גבי הבהמה

הנשים ניסו לטוות על העיזים לראות עד כמה הן יתאפקו ולא יזוזו, ואכן הנשים קלטו שאכן ה' נתן חכמה מיוחדת בבהמות, לכן הנשים רצו שיהיה זכר לנס הגדול שגם הבהמות רצו להשתתף והקב"ה חנן גם את הבהמות בחכמה, על כן טוו את הצמר על גבי העיזים, ובפרט שידעו שיריעות עיזים זו התקרה הנראית מפנים המשכן, לכן תמיד ייזכר גדלות הבורא ונפלאותיו, שאדם ובהמה, ובעצם כל הבריאה, השתתפה בחכמה לבנות בית לה'.

ולפי זה יבואר מה שדוקא את יריעות העיזים ראו מתוך המשכן, כאשר היריעות עיזים הוא הפשוט במראהו לעומת התחש הצבעוני או עורות אילים מאדמים, והרי לכאורה היו הם צריכים להיות בפנים?? אלא דווקא פשטות זו, היא זו שתזכיר את המיוחדות שהייתה ביריעות אלו, ואת הנס!! שניתנה חכמה לצורך הכנת המשכן גם לבהמות, ולכן גם הזכירה התורה תחילה את מעשה היריעות כי יש בהם פלא וחכמה יתירה.

שנראה כל אחד מעלת חברנו – ולא חסרונם

ללמדנו, שחכמה יתירה זה לשים לב לשני ולאחר ברגישות יתירה, כמו שהנשים שמו לב אפילו לחכמת הבהמות, וכמובן בחכמה יתירה ובהשקעת חשיבה מעמיקה עלינו לנצל כל עניין טוב שאפשר להוציא מכל אדם אפילו מבהמה אם זה מקרב יהודים לעבודת ה' יתברך.

ולכן, גם אדם שהוא כבהמה, עלינו לזכור שעל ידי חכמה יתירה אפשר למצוא את הטוב שבאדם ירוד זה, ולהעלותו על דרך המלך מכוח ניצול הטוב שבו, ודע לך לפעמים אנשים המכונים רעים כי אכן צברו הרבה מעשים רעים בחייהם, אם בכל זאת אתה תבחין בנקודה אפילו קטנה חיובית שיש בו ותבליט אותה ותגדיל אותה דע לך שהרבה פעמים אתה תצליח מנקודה זו לשלוט על כולו ולהפוך אותו לאדם שכל כולו חיובי, כי סוף סוף מישהו מצא בו נקודת אור והאיר את חייו.

וזה מזכיר לי סיפור על החפץ חיים שרבנים לחצו עליו להכריז חרם על יהודים שעבדו במפעל בשבת כי המדינה הרוסית חייבה אותם לעבוד גם בשבת, והחפץ חיים טען לרבנים, לכם נראה שהדין פשוט להחרים!! אבל בעיני זה בכלל לא פשוט!! וכפי הדוגמא שהביא להם החפץ חיים בעצמו, שיהודי מוסקבה במשך עשרות שנים חיללו שבת כהפקר ממש, ויום אחד נגזר עליהם התנצרות או גירוש!!! ויהודים אלו גילו תקיפות ואומץ והכריזו בגאון על יהדותם ועזבו את מוסקבה בלי רכוש ובחוסר כל!! הנה לכם, טען החפץ חיים: אם היינו מרחיקים אותם בגלל חילולי השבת כפי הכתוב בהלכה, הרי הם לא היו מקדשים שם שמים בפרהסיא, והיה כאן קידוש ה' מדהים ועוצמתי שהממשל הרוסי פשוט נדהם שאפילו יהודים מחללי שבת עדיין היהדות בוערת בהם כאש!! וזה קידוש ה' עצום ממש.

תראה גם את המעלות הטמונות בכך – ותתעלה דרכם

ולכן עלינו לדעת לקרב יהודים ולמצוא בהם את נקודת האור הפנימית, ויש!!! ועד שתפנה לאחרים פנה אל עצמך, גם בכך יש הרבה נקודות אור, הרבה נקודות חיוביות שעדיין לא טיפחת ועדיין לא השקעת בהם, וחבל!! כי מכוח נקודות אור אלו אתה יכול לטפס גבוה מאוד מאוד, קדימה!! אל תתייאש!! תמיד אפשר לתקן, עד הרגע האחרון אפשר, אז מהר רוצ' לעבודת ה', ידיו פרוסות אליך באהבה.

*

לפרשת פקודי:

ויתנו את הפעמונים בתוך הרימונים

ויעשו פעמוני זהב טהור ויתנו את הפעמונים בתוך הרמנים על שולי המעיל סביב בתוך הרמנים (לט, כה)

יש בפסוקים הללו קצת קושי, כי בפסוק ראשון כתוב (כד) ויעשו על שולי המעיל רמוני תכלת וארגמן ותולעת שני משזר ובפסוק הבא (כה) כתוב: ויעשו פעמוני זהב טהור ויתנו את הפעמונים בתוך הרימונים על שולי המעיל סביב בתוך הרימונים: ובפסוק השלישי (כו) כתוב: פעמון ורימון פעמן ורימון על שולי המעיל סביב לשרת. וקשה מה הכוונה פעמונים בתוך הרימונים?? אם נפרש שהכוונה פעמון שנמצא בתוך הרימון מבו, קשה מאוד הפסוק הראשון שכתוב שם שדבר ראשון שמו רימונים על שולי המעיל?? ואולי הכוונה שאחרי ששמו את הרימון במעיל חתכו אותו בכדי להכניס שם פעמון, זה לא מובן וכי מדוע שנכניס את הפעמון באופן שכזה לרימון, ולא שנכין את הרימון עוד לפני חיבורו למעיל כשבתוכו יהיה פעמון?? וגם קשה למה הכפילות בפסוק השני "בתוך הרימונים"??

וראיתי ברמב"ן שמסביר שאכן הכניסו את הפעמונים לתוך הרימונים עוד לפני שחיברו את הרימונים למעיל, ולכן יש כפילות שכתוב "בתוך הרימונים", לומר לנו שהפעמונים בתוך הרימון לא רק כאשר הרימונים היו מחוברים למעיל, אלא גם

לפני זה כאשר הכינו את הרימונים בתלוש כבר הפעמון היה בתוך הרימון, ולפי זה מצוין שכתוב בברייתא (זבחים פח:) שמספר הרימונים היה כמספר הפעמונים.

אבל קשה מהפסוק הראשון מדוע התורה כותבת דבר ראשון שאת הרימונים עשו על המעיל, הרי קודם כל שמו את הפעמון בתוך הרימון ורק אחרי זה חיברו את הרימונים על המעיל??

ולכן האור החיים חולק ומסביר לפי הבנתי כפירוש רש"י והרמב"ם שהרימונים היו בלי פעמונים בפנים, אלא פעמון ורימון בנפרד זה לצד זה, אלא היות והמעיל למטה היה מחולק לשנים, ולא היה סגור בעיגול שלם, לכן התורה כותבת פעמים שיש חובה להתחיל לחבר דבר ראשון בקצה רימון ואחר זה פעמון ושוב רימון, ונגמר בסוף ברימון, כך יוצא שתמיד הפעמון נמצא בתוך הרימון דהיינו בין שני רימונים, ודין זה התורה דורשת לעשות כן בשני החלקים של המעיל, ואכן יתכן שבהתחלה חיברו את הרימונים כפי פסוק הראשון ורק אחרי זה הוסיף בין רימון לרימון פעמון באמצע כדברי רש"י בתוך פעמון בין שני רימונים, אבל מוסיף האור החיים שהפירוש הזה שנגד ברייתא זבחים פח' שמספר הרימונים היה כמספר הפעמונים, ולפי הפירוש שלו הרימונים היו יותר.

וגם עדיין קשה לפי פירוש הזה מדוע התורה כותבת שהפעמון היה בתוך הרימון, שמשמע ממש בפנים כדברי הרמב"ן, הרי אם הכוונה רק בין הרימונים עדיף שיהיה כתוב "הפעמון בין רימונים"?? כפי שדקדק העמק דבר על פירוש רש"י והרמב"ם.

וראיתי בחתם סופר שכתב שהיה שני סוגים של פעמונים, סוג אחד היה שהפעמון היה בתוך הרימון ממש, וסוג שני היה פעמון לבד, ולפי זה כל הפסוקים מתאימים גר פעמון בתוך הרימון וגם פעמון ורימון פעמון ורימון, וכתב על פי הגמרא בערכין טז' שהפעמונים לבד באו לכפר לשון הרע, וכן על התפארות ודיבור של גאווה ושחצנות על מעשים טובים שעשה, והפעמון שהיה בתוך הרימון ממש בא לכפר על צדיקים שמלאים מצוות ותורה כרימון אבל משיעים קול בחוצות דהיינו שמחפשים פרסומות וכבוד.

על כל פנים בדעת רש"י והרמב"ם אפשר שחיברו קודם את הרימונים למעיל כמשמעות הפסוק הראשון, ורק אחרי זה בין רימון ורימון הוסיפו פעמון, ולמרות שלא הכניסו את הפעמונים בתוך הרימונים ממש בכל זאת בדווקא נקטה התורה לשון כזה, בכדי ללמדנו רעיון מוסרי הקשור לשון הרע כפי דברי הגמרא בערכין.

וכפי שהבאתי בתצווה בשם החפץ חיים שפעמון ורימון בא לרמז לנו שכשם שיש פעמון שמסמל קול ודיבור כך צריך להיות קבוע אצל האדם מידת השתיקה, ולכן היה במעיל פעמון ורימון, ואם כן אפשר להוסיף שלכן התורה רוצה שדבר ראשון הרימונים התחברו למעיל, (וגם לפי הרמב"ן שלא חיברו את הרימונים למעיל לפני שהכניסו את הפעמון בפנים הרימון, ובכל אופן התורה כתבה שרימונים היה דבר ראשון במעיל) בכדי לומר לנו שהשתיקה זה הדבר הראשון ככתוב באבות א' לא מצאתי לגוף טוב יותר משתיקה, והמרבה דברים מביא חטא, ואחר זה התורה מדגישה פעמים להרות על גודל חשיבות השתיקה שהפעמון שמורה על הדיבור יהיה בתוך הרימון, או בין רימון לרימון כפירוש רש"י והרמב"ם בפרט ע"פ האור החיים הקדוש, או כדעת הרמב"ן ממש בתוך הרימון, והמסר הוא שגם בזמן הדיבור חייבים לשתוק כמה שיותר ולא לומר דברים מיותרים כמאמר הגמ' במגילה יח' מילה בסלע שתיקה בתרי.

*

לפרשת פרה

"חוקת התורה"

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה

(במדבר יט, ב)

פרה אדומה נקראת חוקת התורה, כי בתורה יש משפטים ויש חוקים, משפטים זה מצוות מובנות והגיוניות שאפשר להסביר אותם גם לגויים, ואילו חוקים זה בלי הבנה והגיון, אלא ככה זה, נקודה!! וכמו שכתב רש"י, לפי שהשטן ואומות העולם מציקים לישראל לומר מה המצווה הזאת?? ומה טעם יש בה?? לפיכך כתוב

”חקה” שגזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה, ורש”י במשלי כ”ה ב’ הוסיף: ולכן אין לך לחקור, אלא רק להסתיר ולומר גזרת מלך הוא.

ומאחר שביארנו שיש 2 סוגי מצוות, מקשה האור החיים הקדוש למה כתוב ”חוקת התורה” שיש במשמעותה שכל התורה היא חוקים, והרי רק חלק מהתורה זה חוקים, ויותר מתאים שיהיה כתוב ”חוקת הפרה” או ”חוקת הטהרה”, וכפי שאכן כתוב לגבי קרבן פסח ”זאת חוקת הפסח”?? ומתרץ האור החיים שאכן יש עניין גדול לקיים את כל מצוות התורה, כחוק וגזירת המלך, ולא נקיימם כי כך אני מבין שצריך וכדאי וצודק לעשות - כי זה הגיוני וצודק וחכם, אלא נקיים את כל המצוות כחוק שכך גזר בורא עולם. וכל כך למה?? התשובה לכך היא, כי השכל מתחלף מזמן לזמן, ומה שהיה הגיוני ומובן אתמול כבר לא הגיוני ומובן היום, ואילו התורה הקדושה היא נצחית ומצוותיה לא מתחלפות, ולכן עלינו לקבלה ולקיימם כחוקים וגזרות כך דרישת בורא עולם מאתנו לנצח, נקודה.

ועל פי זה פירש הבית אהרן מאבד”ק פאטאק-זלאטי את הפסוק ”מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל” תהלים קמ”ז, כי היהודים מקיימים גם המשפטים השכליים בתורת חוקים, ולא בגלל שהשכל וההיגיון מחייב לקיים את המצווה. וביאר את המשך הפסוק ”לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום”, שאצל הגויים גם את המשפטים השכליים, הם -אומות העולם לא מקיימים, כי מזמן לזמן משתנים הדברים, כי השכל וההיגיון משתנה להם כל הזמן.

והגאון הצדיק מאוסטראווצע זצ”ל כתב, שקריאת שמע של שחרית מרמז על קבלת עול מלכות שמים על ידי חקירה, ששחרית מסמל דבר שברור ומאיר לו כשמש. ולכן אומרים מיד אחרי קריאת שמע ”אמת ויציב ונכון וחביב ונחמד ומתוקן ומקובל”, דהיינו שקיבל את עול מלכות שמים ועול מצוות על ידי שהדבר התאמת אצלו בחקירה ובהבנה.

אבל קריאת שמע של ערבית מסמלת אמונה פשוטה, ולכן אומרים אחריה ”אמת ואמונה” שקיבל עול מלכות שמים ומצוות ואת האמת על ידי האמונה התמימה, כי 2 הדרכים יחד נכונים. ואולי לכן בערבית מיד עם סיום קריאת שמע מוזכרים מיד הניסים והנפלאות, שזה מביא לאמונה תמימה בלי הבנה והיגיון, אבל

בשחרית לאחר קריאת שמע יש אריכות בתפילה במהות האמונה שלנו מתוך הבנה מעמיקה "ויציב ונכון וישר ואהוב ומתוקן ומקובל", ורק לאחר מכן מוזכרים הניסים והנפלאות שמחזקים את האמונה התמימה.

ונראה להוסיף עוד, שלכן אומרים בשחרית "אמת ואמונה חוק ולא יעבור", שלמרות שבשחרית קיבלנו את האמונה מתוך היגיון והבנה בכל זאת אנחנו מוסיפים שאצלנו האמת וקיום המצוות זה גם מתוך אמונה ותמימות כחוק, כי על ידי זה האמונה לא תהיה כחוק לנצח ולא יעבור ולא יתבטל מאתנו ולא מהדורות הבאים אחרינו, אלא לעולם בכל הדורות נישאר באמונה ובקיום המצוות.

וכמו שהגמרא ר"ה ט"ז אומרת כמה טעמים על תקיעת שופר, והטעם המרכזי הוא- "רחמנא אמר תקעו" שבורא עולם ציווה וגזר לתקוע, נקודה.

ונלמד מזה שהאמונה התמימה היא עיקר כוחנו, וגם בדרך זו נשתיק את היצר הרע שבא להכשיל אותנו על ידי טענות שונות ומשונות, למשל הוא טוען לנו שהרבנים באים בקיצוניות, וזה קיצוני להגיד שזה אסור וזה אסור ובעצם הם אוסרים את הכל בקיצוניות מוגזמת, או שהוא מפתה אותך בטענה שהעולם התקדם ואי אפשר להישאר מצומצמים, ולכן תחיה כפי צורך ורצונך, ולא לפי הגבלות הרבנים, אז זכור אסור לך להקשיב לו ולהאמין לו, אלא תאמר ליצרך, שתוק!!! אין לך ולי רשות להרהר!!! כי זה "חוק ולא יעבור".

וגם בעת ניסיון בשמירת העיניים היצר בא עם פרצות שונות ומשונות, זה כלום, זה שניה, חד פעמי, למה לך להילחם ולהתגבר הרי ניסיון זה גדול ממך בכמה מידות, ואין לך סיכוי, ולכן הוא מציע לך שתשכח מבורא עולם לרגע, ועוד הוא בא בשקרים ובפיתויים שונים ומשונים העיקר להכשילך ולהפיל אותך לגמרי.

אבל אתה אל תתווכח אתו אלא מיד תשתיק אותו ותגיד לו שתוק!!! אין לך רשות להרהר!!! "חוק ולא יעבור", כלום לא אתן לך, בלי שום ויכוחים, נקודה!!! ולא נשכח שאפילו יוסף הצדיק היה צריך להסתלסל בשתוק עם מנגינה משתלשלת "וימאן", אז אנחנו וודאי חייבים לסלסל שעה שלימה "שתוק- וימאן- חוק ולא יעבור- לא, נקודה".

מאור שעשועי / הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך', 'מאיר דרך', ו'אפיקי חיים'

ויגבה לבו בדרכי ה'

וַיָּבֹאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לְבוֹ וְכָל אֲשֶׁר נִדְבָה רוּחוֹ אֶתוֹ הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְמִלְאכַת אֹהֶל מוֹעֵד וּגּו' (לה, כא)

כתב רמב"ן: "ויבאו כל איש אשר נשאו לבו. על החכמים העושים במלאכה יאמר כן... וטעם אשר 'נשאו' לבו - לקרבה אל המלאכה, כי לא היה בהם שלמד את המלאכות האלה ממלמד, או מי שאימץ בהן ידיו כלל, אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן, ויגבה לבו בדרכי ה' לבא לפני משה לאמר לו, אני אעשה כל אשר אדני דובר" וכו'.

נשיאות לב הוא יסוד גדול בדרכי החכמה

בספר דעת חכמה ומוסר לרבי ירוחם ממיר כותב, שענין זה של נשיאות לב הוא יסוד גדול בדרכי קנין החכמה, וכל דרכי היצר הוא רק להפיל פחד על האדם שלא יעפיל לעלות, אבל זו עצת היצר הרע ואין להבהל ממנה, כי זה מדרך הכסילים. רבי ירוחם מדמה ענין זה לעולם המסחר, שם לכל אחד יש נשיאות לב, וכל אחד במסחרו בטוח שה' יעזור, ורק בעניני עבודת ה' אין אדם בוטח בכוחו להצליח, ע"כ תוכן דבריו.

וכ"ק החפץ חיים בספרו תורת הבית כתב (פ"ז, הערות): "מצינו גם כן אצל משכן שכל מי שהיה משים לבו ותשוקתו לעשות מלאכת המשכן, היה הקדוש ברוך הוא נותן לו דעת ותבונה שידע איך לעשות, כדכתיב בויקהל, 'ויקרא משה אל בצלאל ואהליאב ואל כל איש חכם לב אשר נתן ד' חכמה בלבו כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות אותה', ולא כתב 'וכל', משום דבאמת ענין אחד הוא, ר"ל למי שהוסכם בדעתו להתקרב אל המלאכה להתבונן איך לעשותה - לזה נתן ד' הדעת כדי שידע איך לעשותה".

מוסיף החפץ חיים שם: "ודבר זה שייך לכל עניני הטוב, בין בעניני הפעולות ששייכות לעניני הקודש - שצריך ליתן לב להתבונן איך לעשותה, ובין בעניני לימוד התורה, אם אחד יסכים בדעתו להשתדל להיות בקי באיזה סדר גמרא וכדומה, ויראה ללמוד ולחזור כמה פעמים או לברר איזה הלכה בתורה, ומתייגע בה, בודאי הקדוש ברוך הוא יתן לו דעת בלבבו, יעזרהו להוציא מחשבתו לפועל" וכו', עיי"ש.

"בשוא גליו אתה תשבחם"

ועל לשון קדשו של מו"ר הגאון רבי חיים הכהן קמיל זצ"ל היה שגור דברי הזוהר הק' (ח"א סט:): "כתיב (תהלים פט, י) 'אתה מושל בגאות הים, בשוא גליו אתה תשבחם'... תשבחם ממש, שבחא הוא לון בגין דסלקין בתיאובתא למחמי. מכאן כל מאן דכסיף לאסתכלא ולמנדע אע"ג דלא יכיל, (נ"א ולא יהבי ליה רשותא), שבחא איהו דיליה, וכלא משבחן ליה". (פירוש: כאשר הגלים מתרוממים הקב"ה משבח אותם, משום שעולים לראות בהשתוקקות. מכאן שכל מי שנכסף להסתכל ולדעת, אף על גב שלא יכול ולא נותנים לו רשות, שבח הוא לו).

ונזכיר את דברי רבי צדוק הכהן מלובלין (צדקת הצדיק אות קנד): "כשם שצריך אדם להאמין בהשם יתברך, כך צריך אחר כך להאמין בעצמו" וכו', עש"ה והדברים מבהילים ומחייבים.

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית

עשיית מלאכות ע"י פעולות סגוליות בשבת

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַיהוָה כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמַת (לה, ב)

בעשיית מלאכה ע"י פעולה סגולית בשבת דנו אחרונים, דאפשר דאף אם בעלמא חשיב דבר זה למלאכה, בשבת יהיה מותר, לפי שבשבת אין האיסור היצירת המלאכה כי אם בזה שהגברא לא נח כדכתיב 'למען ינוח', ולפיכך כל דלא עביד פעולה טבעית חשיב שנח ולא איכפ"ל במה שנוצר על ידו המלאכה.

עוד אפשר דאף אם האיסור הוא גוף המלאכה, ולא במה שלא נח, מ"מ אפשר דגדר האיסור הוא על המעשה מלאכה שמביא לידי תיקון, ולא על תוצאת ותיקון המלאכה, ונפק"מ בזה שעושה מלאכה בדרך סגולית, דמצד אחד דרך סגולה לא חשיב עשיית מעשה, ומצד שני התיקון נעשה על ידו. נאולם בזה יש לדון בכל מלאכה לגופו, דיש מלאכות דודאי גדר ההאיסור הוא 'המעשה מלאכה' כזרע שאף שהעץ נקלט רק אחר ג' ימים מ"מ חייב על המעשה זריעה בשבת. ולענין מלאכת אופה ובישול מצינו פלוגתא באחרונים במניח הקדרה בשבת ונתבשלה אחר השבת, דדעת הרש"ש (שבת דף ע"ג ע"א) דחייב, ודעת המנח"ח (מצוה רח"צ סקט"ו) דפטור, ובפשוטו נחלקו בענין זה. כמו כן אף בשאר איסורים מצינו חילוקים אלו, דיוע"י בשיטמ"ק בב"ק דף נ"ו ע"ב בשם הרא"ה שחילק בזה בין נזיקין למיתה, דלענין מיתה חייב על מעשה רציחה, וע"ג בידקא דמיא פטור, אבל בנזיקין דחיובו אינו על המעשה אלא על תוצאת הנזק המתייחסת אליו, חייב אף במעשה שאינו ישיר. וע"ע באור שמח פ"ט משבת ה"ב שהוכיח מהירושלמי דכח כוחו במלאכת שבת פטור, אף שבהרבה מדיני התורה כח כוחו ככוחו דמי].

הנה לענין תחומין, בקופץ ע"י אמירת שם מבואר בדברי הגמרא בעירובין (דף מ"ג ע"א, וכדפרש"י שם ד"ה בקפיצה) שאם יש תחומין למעלה מי' יש לו רק ד'

אמות, וכך נקט הרמ"א בסי' ת"ד. והנה שיטת הרמב"ן (הובא בביה"ל שם) שאם יוצא חוץ לתחום ע"י ספינה כיון שלא יצא בהילוך יש לו תחום שבת במקום שירד, שאין אני קורא בזה אל יצא איש ממקומו כיון שלא הלך ג' פרסאות ברגליו דהילוך הספינה אינו קרוי הילוך כלל, ע"ש, ולדבריו בהכרח דבקפיצה ע"י שם חשיב כמהלך ולפיכך אין לו אלא ד' אמות. אולם אפשר דאיסור תחומין שאני, דעצם היציאה מחוץ לתחום אסורה, ולפיכך אף כשנעשה ע"י אמירת שם אסורה, אבל בשאר מלאכות אפשר דשרי.

ומצינו בזה דברים סותרים, דהנה מצינו דמלאכה ע"י פעולה סגולי חשובה מלאכה, דבספר 'מושב זקנים' מבעלי התוס' עה"ת (במדבר י"א ה') הקשה על הא דכתיב 'את אשר תאפו אפו', דמה צריך לאפות הרי יכול לחשוב שרוצה טעם אפוי שהמן היה מתהפך לכל טעם שרצו, ותי' דבשבת אסור לגרום שיתהפך טעמו דהוי כמתקן. נויש שביארו דכונתו שהמחשבה מועיל רק אם חשבו בשעת האכילה ולא קודם, ולפיכך הוצרכו לבשלו מערב שבת]. ומבואר דאף דאין התיקון נעשה בפעולה טבעית מ"מ חשיב תיקון וחייבים עליה בשבת. נוע"ש במושב זקנים וז"ל: דכיון דלא היה מתהפך אלא על פי דבורו לתבשיל חשוב תקון, ע"כ, ומבואר בלשונו דדוקא בישול ע"י דיבור אסור, אבל במחשבה מותר, ולכך אם היה סגי לחשוב בשבת את הטעם שרוצה להרגיש במן היה מותר לעשות כן בשבת]. ויש שטענו דמן שאני, דהוי מאכל רוחני, שכל צורת אפיותו ובישולו היה בצורה זו, שכך היא צורת מלאכתו, ולפיכך חשיב בכך מעשה בישול. וכע"ז מצינו בספר גזע ישי' שיובא בסמוך.

עוד מצינו לענין ברכת האילנות בשבת, בכף החיים סי' רכ"ו דיש שאוסרו מדין בורר, והוא עפ"י מה שכתבו המקובלים שע"י ברכת האילנות מברר ניצוצי הקדושה מן הצומח. עוד מצינו לענין קידוש הלבנה בשבת ויו"ט, במהרי"ל (סוף חג השבועות) שאין לקדש בו לפי דקידוש הלבנה הוי כקבלת פני השכינה, ושמה יש תחומין למעלה מעשרה (דהוי בעיא דלא איפשטיא בעירובין דף מ"ג ע"א), והוי כמקבל פני רבו למעלה מעשרה. והביא שכן כתב הר"מ מקוצי דבברכת הלבנה הוי

כיוצא מחוץ לתחום. [והשיג עליו הרשב"א (בשו"ת ח"ד סי' מ"ח) דמה ענין זה לתחומין, וכי אם לא היה באפשר להקביל פני רבו אלא ממרחק גדול שיהיה ביניהם לא יקבל פניו, ועוד דקי"ל לדינא שאין תחומין למעלה מעשרה מאחר דתחומין דרבנן, וכל ספק דרבנן להקל אפילו לכתחילה, ע"ש. ומ"מ אף לדבריו חזינן שיציאה רוחנית מחוץ לתחום חשיב איסור תחומין, והדברים מופלאים].

ומאידך איתא בשו"ע (סי' שכ"ח סעי' מ"ה) שלוחשים על נחשים ועקרבים בשביל שלא יזיקו, [והיינו אף באופן שליכא אלא חשש רחוק שיזיקנו, דבכה"ג אסור לצודו בידים, מ"מ ע"י לחש מותר], ואין בכך משום צידה, וביאר המ"ב (ס"ק קמ"ז) דהיינו משום שצידה שאינה טבעית לא חשיב מלאכה.

והנה הרא"ש בפסחים (פ"י סי' י"ג) הקשה על השיטות הסוברות שמשה רבינו מת בשבת, מהא דמבואר במדרש (פרשת וילך ט' ט') שביום שמת כתב י"ג ספרי תורה, והיאך כתבם בשבת. ותירץ השל"ה דמשה רבינו כתב הספרי תורה ע"י שם והשבעת קולמוס, ובכה"ג אין איסור שבת. ובפשוטו כונתו כנ"ל שמלאכה סגולית לא חשיב מלאכה. [והנה אם החסרון בפעולה סגולית לפי דלא חשיב שבטל בכך את ה'למען ינוח', אתי שפיר שבהשבעת הקולמוס נמי חשיב שהוא נח, אבל אם החסרון לפי דלא חשיב מעשה דידיה, אפשר דהכא דחשיב מעשה דידיה שהרי על ידו נעשית הכתיבה, דמה חילוק יש בין אם כותב כשהקולמוס בידו או בצורה אחרת]. אולם החת"ס (בשו"ת ח"ו סי' כ"ט ד"ה מ"ש מעלתו) ביאר דכונתו דאין בו איסור מלאכה לפי דהוי שלא כדרך כתיבה ודמי לכותב בשמאלו דאין חייב בכך, ע"ש, ולדבריו אין ראייה מהשל"ה לניד"ד מאחר דפטורא אינו מצד דשלא חשיב פעולה סגולית למלאכה אלא מצד דלא הוי כדרך כתיבה. ובספרי זמנינו הקשו על דבריו מהא דקי"ל (סי' ל"ב סעי' ה') כתיבת ספר תורה בימין, ודעת רוב הפוסקים דכל כתיבה שפטור עליה בשבת משום שלא כדרך אינו כתיבה גם לספר תורה, ובהכרח דכוונת השל"ה למאי שכתבנו תחילה, וצ"ע.

עוד איתא בעירובין (דף מ"ה ע"א) שדוד המלך שאל את בית דינו של שמואל אם לעשות מלחמה נגד הפלשתים, ובנוסף שאל גם לאורים ותומים אם יצליח, ופרש"י

שם שהיה שבת, והקשו האחרונים (המהרש"ם בספרו דעת תורה סי' ש"מ סעי' ג', ושו"ת דובב מישרים ח"ג סי' קכ"ט סק"ג) דלשיטת ריש לקיש ביומא (דף ע"ג ע"ב) דכשאלו באורים ותומים היו האותיות זזות ממקומן ומצטרפות כדי שהשואל יבין את התשובה, וא"כ עצם השאלה באורים ותומים בשבת שגרמה לצירוף האותיות תחשב ככותב, ופיזור האותיות למקומן יחשב כמוחק. ויש שהוכיחו מזה דכיון שאין זו כתיבה טבעית אינו נחשב כמלאכת כותב מה"ת וכנ"ל. ובשו"ת שערי דעה (ח"א סי' קצ"ד ובנדמ"ח סי' כ"ה) תי' ע"פ המבואר בשבת (דף ע"ד ע"ב) דהטוה צמר שעל גבי בהמה דעת רב כהנא דפטור מחטאת לפי שאין דרך גזיזה וניפוץ וטויה בכך, ומקשי' מהא דמצינו במלאכת המשכן שהנשים היו טוות את היריעות על העזים, הרי דדרך טויה בכך, ומשני 'חכמה יתירה שאני', פי' דכיון שאדם הדיוט אינו יכול לעשות כן אין זה חשיב שדרך טויה בכך, ולפי"ז י"ל דאף הכתיבה של האורים ותומים אינה נחשבת דרך כתיבה הועיל דהיא חכמה שאין אדם יכול לעשותה, ואין זה הכתיבה שאסרה התורה.

ולענין בריאת גולם בשבת ע"י ספר יצירה, בספר 'גזע ישי' (להגאון רבי יהודה שמואל אשכנזי בעמ"ס בית עובד ובית מנוחה) מערכת אות האל"ף בסק"א נסתפק בדבר זה, מי נימא דכיון דלא עביד מעשה בידים שרי, או דלמא כיון דע"י עקימת שפתים שמצרף אותיות השם נעשה מעשה יש בזה משום בונה ולש. והביא מהגמ' בפרק חלק (סנהדרין דף ק"א ע"א) דלוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת, ופרש"י ואין בכך משום צידה. ובסוף דבריו הסיק לאסור, דהתם כונת רש"י משום דאין דרך צידה בכך כמש"כ הלבוש בסי' שכ"ח סעי' מ"ה, אבל הכא שזהו דרך בריאתו ואין דרך אחרת, אסור מה"ת אף על פי דלא עביד אלא בפיו, ע"ש.

שו"מ בספר קהלות יעקב (ב"ק סי' מ"ה אות ב') שדן בכל זה, והביא דברי השל"ה שמה שכתב משה רבינו י"ג ספרי תורה ביום פטירתו אע"ג שהיה בשבת משום שכתבן ע"י שם המפורש, ומוכח שזה מותר לכתחילה, ע"ש.

[ולענין אם מותר בשבת מחמת פיקו"נ לעשות רפואות סגוליות כגון לכתוב קמיע מומחה, המנחת שבת (על קצוש"ע סי' פד ס"ק כט) דן בזה, וכתב שהברכי יוסף (סי']

שא סק"ו, יו"ד סי' רצ סק"ב) הביא בזה מחלוקת בראשונים, ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' יח על סכ"ה) אסר. ולענין להתפלל על אדם שימות, מצינו בכמה מקומות דמותר לבקש על חולה שימות, עי' כתובות דף ק"ד ע"א, ב"מ דף פ"ו ע"א, ר"ן בנדרים דף מ' ע"א, ירושלמי יבמות פ"ח ה"א, (ותפילה חשיב כודאי שתיעשה כמש"כ המהרש"א בח"א בקידושין דף כ"ט ע"ב), וכן מצינו בקראי (במדבר י"א ט"ו) בבקשת משה רבינו 'ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרג אם מצאתי חן בעיניך ואל אראה ברעתי', ויש לפלפל בכל זה, ואכ"מ].

מהלכות השבת / הרב אליהו הורביץ, מח"ס 'הרחב דעת' י"ג חלקים

גדר אב ותולדה במשכן

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קָדֵשׁ וּגּוֹ' (לה, א-ב)

בגמ' בשבת דף צז. איתא, רבי אומר, דברים הדברים אלה הדברים, אלו שלשים ותשע מלאכות שנאמרו למשה בסיני, וברש"י שם מבאר שמ"דברים" נלמדים ב' מלאכות, שמיעוט רבים שנים, ומה"ה" נלמד עוד מלאכה, ו"אלה" זה בגימטריה שלושים ושש, וא"כ ס"ה יש כאן שלושים ותשע, וזהו המקור ל"ט מלאכת בשבת [עייין בבעל הטורים כאן, שמבאר מדוע דווקא כאן דרשו את המילה "אלה"].

עוד מבואר בגמ' בשבת בדף מט: [ובעוד מקומות] של"ט המלאכות נלמדו מהמלאכות שנעשו במשכן, וברש"י שם מבאר שזה נלמד ממה שפרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן, שמוכח שהתורה הקפידה שכל המלאכות שנעשו במשכן לא ייעשו בשבת.

ובדף ב: ובעוד הרבה מקומות, מבואר שבל"ט מלאכות יש אבות מלאכה ותולדות מלאכה, ובדף צו: מבואר שאותם מלאכות שהיו ממש במשכן נחשבות כאבות, ואך מלאכות שלא היו ממש במשכן נחשבות כתולדה, ואין הבדל ביניהם, שגם על תולדה חייב בשוגג חטאת ובמזיד סקילה, אלא שאם עשה ב' אבות בהעלם אחד [ששכח שהיום שבת], חייב ב' חטאות, אך אם עשה אב ותולדה בהעלם אחד, חייב חטאת אחת [וכן גם מבואר בגמ' בב"ק דף ב.].

פשטות גדר אב ותולדה

והנה יש לבאר הכיצד קבעו מהם התולדות של האבות, ובפשטות, כל מעשה שדומה בצורתו לאב מלאכה נחשב כתולדה שלו, וכגון, אב מלאכת בישול הוא לבשל דבר שאינו ראוי ולתקנו ע"י האש, וכפי שעשו במשכן שבשלו את הסממנים

[חומרי הצבע] לצורך צביעת הבגדים, ומזה למדו תולדה של התכת מתכת, שלמרות שאינו מתקן ומבשל את המתכת, בכ"א התכת המתכת דומה במציאות המעשה לבישול, ולכך מסתבר שהיא תולדה של בישול, וכן הוא הדין בכל המלאכות.

ולפי זה, הדרך שחז"ל קבעו מהי תולדה, שקודם הגדירו מהו האב מלאכה, וממילא כל מעשה שדומה לאב מלאכה נחשב כתולדה שלו, ולכך פשוט שדיני התולדה הם כדיני האב, וכגון, באב מלאכת בורר אין איסור כשבורר אוכל מתוך פסולת בידיו לאלתר, וממילא גם בתולדות המלאכה לא יהיה איסור במקרים הללו, שכל איסור התולדה נלמד מהאב, וא"כ לא יתכן שדיניו יהיו שונים.

שיטת הר"א בן הרמב"ם

אך בדברי הר' אברהם בן הרמב"ם [בשו"ת סי' י"ח] מבואר להיפך, שדן שם בקושיית הראשונים, הכיצד יתכן שהחולב בהמה חייב משום דש, הרי אין דש אלא בגידולי קרקע, ואילו בהמה אינה גידולי קרקע [עייין בתוס' בשבת דף צה. בד"ה החולב, וברמב"ן וברשב"א שם, מה שכתבו בזה] וכתב שהחולב הוא רק תולדת מלאכת הדש, ודיני התולדה אינם צריכים להיות כדין האב, ולכך למרות שאין חיוב באב מלאכת הדש אלא בגידולי קרקע, אך בתולדה של חולב שייך לחייב אפילו שלא בגידולי קרקע.

ובדבריו מבואר מהלך אחר בביאור אב ותולדה, והוא, שבאמת התורה אסרה כמה מאות מלאכות בשבת, שכל דבר שהוא מלאכת מחשבת נכלל באיסור שבת, אלא שהתורה לא חייבה יותר מל"ט חטאות בשבת, וכפי שרוב למד מהפסוק של "אלה", ולכך הוצרכו לצמצם כמה מהמלאכות ולאחדם תחת שם אחד, וכללו אותם תחת מלאכה שהייתה במשכן לפי הדמיון שקיים בין המלאכה למה שהיה במשכן, ומה שהיה במשכן הוא האב ומה שלא היה במשכן הוא תולדה, אך עיקר סיבת החיוב של התולדה אינו מחמת שהוא בן של האב, אלא מחמת שהוא מציאות של מלאכה והתורה אסרה לעשות את כל המלאכות בשבת.

ולכך שייך שלתולדה יהיו דינים שונים מהאב, שסיבת החיוב שלו אינה יונקת מהאב, אלא כל אחד מהתולדות הוא מלאכה שהתורה אסרתו בפני עצמו, ורק צירפו כמה מלאכות תחת שם אב אחד לפי הדמיון שביניהם, בכדי שלא יהיו יותר מל"ט חטאות בשבת אחת.

ולדבריו יש כבר מקור מהירושלמי בשבת פרק ז' הלכה ב', שמובא שר' יוחנן וריש לקיש למדו שלוש וחצי שנים את גדרי מלאכת מחשבת ומצאו ל"ט תולדות לכל אחד מהל"ט מלאכות [ז"א שיש עוד כאלף חמש מאות תולדות], וכל אלו לא ידועים לנו היום כלל, אך עכ"פ מוכח מזה שא"צ שהמלאכות יהיו תוצאה מהאב, אלא כל מלאכה חשובה אסורה בשבת, ורק צירפו אותם לקבוצות, וכפי שהתבאר.

ממתנה נחליאל / הרב נתנאל חשאי, ר"מ בישיבת

'תורת אבות' רכסים

בענין אין חכמה לאשה אלא בפלך

וְכָל אִשָּׁה חֲכֵמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טוֹו (לה, כה)

איתא ביומא (סו:) שאלה אשה חכמה את ר' אליעזר מאחר שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שוה? אמר לה: אין חכמה לאשה אלא בפלך, וכן הוא אומר וכל אשה חכמת לב בידיה טוּו. ובירושלמי מבואר שלא רצה לענותה משום דישרפו ד"ת ואל ימסרו לנשים.

והחתם סופר (עה"ת החדש) כתב לבאר בזה, דר' אליעזר הבין שהאשה השואלת כבר שמעה תירוץ לזה, דהגידו לה התירוץ דמי שעשה בעדים והתראה נהרג בסייף ומי שעשה בלי התראה נהרג כסוטה ומי שבלא עדים במגפה, אלא שהיה קשה לאשה זאת קושית הרמב"ן דמה ענין סייף לכאן הרי עובד ע"ז בסקילה, וע"כ צ"ל שדנו אותם כעיר הנדחת דמיתתם בסייף. אמנם קי"ל דאין נעשית עיר הנדחת עד שיודחו רובה, ובחטא העגל כיון שהנשים לא חטאו לא היה רוב עובדי ע"ז, וא"כ קשה מדוע דנו אותם כעיר הנידחת.

אלא דמה דידעינן דהנשים לא חטאו בעגל הוא משום דחזינן דהנשים לא הביאו זהב לכפר על מעשה עגל אלא הביאו מטוה, וש"מ דלא הוצרכו לכפרה של זהב, וזה היתה כוונת שאלתה של אותה אשה מחמת שהנשים לא היו בחטא העגל ועל זה השיב ר' אליעזר ידעתי דבאת להקשות מהמטוה שהביאו הנשים, ואני אומר לך דמשם אין ראייה, די"ל דלעולם היו בחטא העגל ומ"מ הביאו מטוה משום שאין חכמת אשה אלא בפלך, וחשוב המטוה אצל הנשים יותר מהזהב.

ומצינו כמה מקומות בפוסקים שהשתמשו בלשון זה גבי נשים שאין ללמוד מהם הלכה למעשה:

א. הגר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (שמ"ח) נשאל על דברי הרמ"א (יו"ד ת"א) שאין אומרים צידוק הדין במועד, ורצה השואל להורות דלא כהרמ"א ממה

שמובא בנביא (שמואל ב' כ"א) שרצפה בת איה לקחה את השק ותטהו על הצור, ודרשו במדרש שאמרה הצור תמים פעלו דהיינו צידוק הדין, והיה זה בט"ז ניסן, וכתב לו הגר"ש קלוגר דאין חכמה לאשה אלא בפלך.

ב. במגן אברהם (רס"ג י"ב) הביא דברי הדרישה בשם אמו אשת הסמ"ע דביו"ט אשה תברך ואח"כ תדליק את הנרות, כיון דאין מניעה להדליק אחר קבלת יו"ט, וכתב ע"ז המג"א אבל אין חכמה לאשה וכו' דלא חלקו חכמים. אמנם הדגמ"ר ושע"ת שם סברו כמותה.

והנה מצינו שדעת אם הדרישה שביו"ט יש להדליק מבעו"י כמו בשבת ולא להדליק מבערב, ואמרה דשלא כדין עושים אלו שמדליקים בלילה דמ"ש יום טוב משבת דתני ההוא סבא ובלבד שלא יקדים ולא יאחר. ועוד דאמרינן בפרק כל כתבי שיכנס בליל שבת לביתו וימצא שולחן ערוך ונר דלוק וה"ה ביום טוב.

ובחת"ס (שבת כד:) כתב דמהגמ' שם מוכח דלא כדבריה, דמדקאמר אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב משמע שזמן הדלקה ביום טוב בלילה אחר שכבר קיבל עליו יום טוב ודלא כזמן הדלקת ע"ש שהוא ע"כ מבעוד יום, דאי ס"ד זמן הדלקת יום טוב הוא מבעו"י א"כ לא שייך למיתני סתם אין מדליקין בשמן שרפה ביום טוב דהרי עדיין לא יו"ט ומדוע אסור, אע"כ דזמן הדלקה אחר קבלת יום טוב.

אמנם כתב דאזלה הרבנית לשיטתה דביו"ט תברך עובר לעשייתן, דבשלמא בשבת מכיון שברכה קבלה עליה שבת ואסור להדליק, משא"כ ביום טוב תקדים הברכה עובר להדלקה ותקבל עליה יום טוב ומה בכך, וא"כ שפיר י"ל גם במשנתנו דס"ל דמדליקים בערב יו"ט מבעו"י אלא שמקדימים הברכה וכבר קיבלה עליה יום טוב ושוב לא תדליק בשמן שרפה.

ג. כתב המנחת חינוך (מצוה רנ"ז) דאם אמרינן דיש לעמוד אפילו מפני זקן אשמאי א"כ בודאי חייב לעמוד מפני אשה זקינה, אך לדעת הרמב"ם דילד חכם א"צ לעמוד בפני זקן אשמאי אלא רק משום הידור וא"צ לעמוד אלא מפני זקן חכם בודאי גם א"צ לעמוד מפני אשה אף שהיא חכמה שלמדה תורה, מ"מ אין חכמה לאשה אלא בפלך, וכל הדינים שצריך חכם בודאי לא שייך באשה אף שהיא

חכמה, דאינו נקרא חכם רק אם מצווה ללמוד ולקנות חכמה. אמנם בבית יהודה
(למהר"י עיאש יו"ד כ"ח) כתב דצריך לעמוד.

ד. אמנם מנגד איתא בתוס' (שבת קיא: סוד"ה האי) דשמע ר"י מפי הנשים
שהתיר ר"ת ליטול ידיה ולקנח ידיה בבגד כיון שהוא דרך לכלוך כדי שתוכל
להתפלל ולברך, ואין נראה לר"י שהרי היא מתכוונת לטהר הלכלוך ודרך רחיצה
וליבון הויה זה הקינוח. ויתכן דהטעם דלא אמר משום "אין חכמה לאשה אלא
בפלך" דהרי לא אמרו כן בשם עצמן אלא בשם ר"ת.

מנחת אברהם / הרב אברהם הבר, ירושלים

בענין הבערה לחלק יצאת, וחילוק מלאכות ביו"ט

לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת (לה, ג)

ופירש"י יש מרבותינו אומרים הבערה ללאו יצאת, ויש אומרים לחלק יצאת.

כתב רש"י ביבמות (ו:): ד"ה לחלק וז"ל שלא תאמר אינו חייב סקילה עד שיחלל שבת בכל מלאכות, לכך יצתה הבערה מן הכלל לחלק, מה הבערה מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייב עלי' כרת וסקילה בפנ"ע אף כל שהיא אב מלאכה כו' עכ"ל. אמנם בפסחים (ה:): פרש"י ד"ה וש"מ בא"ד וז"ל ר' נתן אומר לחלק יצאתה, שלא תאמר העושה ארבעה או חמשה אבות מלאכות בשוגג בשבת אינו חייב אלא אחת וכו'. ובסנה' (לה:): בד"ה לחלק וז"ל בא"ד שלא תאמר עשאן לכל המלאכות בהעלם א' אינו חייב אלא א' כו'. והק' הרא"ם כאן דדברי רש"י סותרים זא"ז, דלדברי רש"י ביבמות אם עשה ד' או ה' מלאכות ס"ד דאינו חייב כלל, ואילו רש"י בפסחים פירש דס"ד דיתחייב א'^כ (וכן נראה מרש"י בסנה', דהא לא כתב אינו חייב עד שיחלל כו' כמש"כ ביבמות^{כז}).

עוד הק' שם לפרש"י ביבמות, היאך ס"ד דאינו חייב עד שיחלל בכל המלאכות, הא ממקושש חזינן דחייב אפי' אם חלל בא' מן המלאכות (וא"כ אי"צ קרא דלא תבערו לחלק, דהא ממקושש ילפ' כן, ע' בבאר בשדה שביאר דכן כוונת קושיתו). וע"ז תי' די"ל דמקושש הוראת שעה היתה ולא ילפ' לדורות שחייב אף על מלאכה א', ולכן איצטריך קרא דלא תבערו לחלק לדורות^{כח}.

ואני מוסיף להק' עוד על פרש"י ביבמות, דלמ"ד אין חילוק מלאכות ביו"ט (מכות כא:), פסחים מח.), היאך ס"ד לומר גבי שבת דאינו חייב עד שיחלל בכל המלאכות, הא לפי"ז נמצא דביו"ט דבאמת אמרינן אין חילוק מלאכות, לא יהא חיוב מלקות עד שיעבור על כולן, ומבואר בכ"מ דזה אינו. דכיון דדימה הש"ס חילוק מלאכות

^{כז} ורבו תי' באחרונים.

^{כח} ויש מקום לדון בזה והנלענ"ד כתבתי.

^{כט} ובדברי רש"י ביבמות, עוד הק' האחרונים אמאי פירש"י ביבמות דינא דר' נתן לענין סקילה, הא בשבת (ע). מיירי הברייתא בענין העלמות ולא במזיד. וע' ברש"ל שם שתמה בזה. וע' ע' בערל"ג שם וכלי חמדה פ' ויקהל מש"כ בזה.

ביו"ט לחילוק מלאכות בשבת, לכא' דין א' אית להו, וכיון דליכא קרא לרבוויי חילוק מלאכות ביו"ט, בע"כ הוי דינו כדסלקא דעתין אצל שבת אילו לא היה קרא לרבות חילוק מלאכות, וצ"ע כנ"ל. ולכא' קושיא חמורה היא על דברי רש"י ביבמות. ושור' שהעיר בזה בכלי חמדה פ' ויקהל¹¹.

והנה נקדים להביא מש"כ בס' 'אור חדש' בפסחים (ה:): לתרץ ק' הרא"ם, וכתב להק' עליו דתינח לר' יהודה בסנה' (פ:): דס"ל מקושש הוראת שעה היתה ניחא דברי רש"י ביבמות כדפר' דליכא ראי' לדורות, אבל למ"ד דמקושש לשם שמים נתכוון בע"כ א"א לומר דהוראת שעה היתה, דאיך ידע דיתחייב מיתה בזה, דהא עבר מלאכת שבת כדי שילמדו ממנו דעדיין חייבים במצות אחר חטא המרגלים או דחייב סקילה משום חילול שבת¹², ובע"כ דמן הדין היה חייב ולא היתה הוראת שעה, וא"כ הדרא קושית הרא"ם לדוכתא היאך נאמר דה"א דאינו חייב עד שיעבור כולן, הא ממקושש חזינן דמעיקר הדין חייב אף על מלאכה א'. אלא לעולם מ"ד דלש"ש נתכוון ר"ע היא, כמש"כ תוס' ב"ב (ק"ט:), דר"ע דסבר צלפחד זה המקושש בשבת (צו:): והי' דלש"ש נתכוון ע"ש. ובפסחים אתיא הסוגיא אליבא דר"ע דאיתא התם אמר רבא ש"מ מדר"ע תלת כו' ש"מ כו' וש"מ הבערה לחלק יצאת וכו', ולכן הוצרך רש"י לפרש בפסחים דה"א דחייב א' בדעבר ד' או ה' מלאכות אי לאו קרא דלא תבערו, כדי דלא תקשי ממקושש, עכ"ד הנפלאים.

ולכא' לפי"ז יוצא דעיקר הה"א הי' ההיא דיבמות, דאינו חייב עד שיעבור כולן, ורק בפסחים הוצרך רש"י לשנות הה"א כיון דאתיא אליבא דר"ע דס"ל המקושש לש"ש נתכוון, אבל ביבמות דיכל רש"י לפרש באיזה מן הפירושים שרצה, לכא' פירש הה"א דאינו חייב עד שיחלל כולן כיון דס"ל דזהו העיקר הפירוש. וא"כ יש להעיר דבסנה' דלא אתיא הגמ' אליבא דר"ע, לכא' ה"ל לפרש כההיא דיבמות דה"א אינו חייב עד שיחלל כולן, ואמאי פירש כפירושו בפסחים. וי"ל דלעולם כיון

¹¹ וי"ל דהכוונה לדמות חילוק מלאכות ביו"ט לשבת היינו לענין אילו היינו אומרים יש חילוק מלאכות ביו"ט, יהא באותו גוונא דאמר' כן בשבת, ורק דבמקום דהוי בהעלמה א' איכא התראה בחילופו. אבל לעולם בהא דקו"ל אין חילוק מלאכות ביו"ט הדר דינא דחייב א' גם בדלא עבר על כולן. כן נראה ליישב. וי"ל דביו"ט דכתיב "כל מלאכה לא תעשו" ר"ל כל מלאכה שיש, אבל בשבת דכת' לא תעשה כל מלאכה לעולם ה"א דיד' הוי אחרת וסד"א דאינו חייב עד שיחלל כולן, וקמ"ל קרא דאיכא חילוק מלאכות. וע' בחי' ר' נחום ביבמות שדייק הקראי כן. א"נ ע"ד המלא הרועים (ערך חילוק מלאכות) דשאני שבת דכתיב "דברים, הדברים, אלה הדברים" דכולל כל המלאכות וה"א דאינו חייב א"כ עבר על כולן משא"כ ביו"ט. ולפי דברינו לקמן אין צורך לכל זה, ולעולם דומה שבת וי"ט לגמרי, ומיושב שפיר.

¹² ע' תוס' בב"ב (ק"ט:): ד"ה אפ', ומהרש"א שם בשם התרגומי, ורמב"ן עה"ת בזה.

דאיכא לפרש הכי ואיכא לפרש הכי, בסנה' נקט ה"א א', וביבמות נקט ה"א השנית, ואלו ואלו דברי כו'. וע"ע בערל"נ יבמות שם שגם יישב סתירת דברי רש"י בכה"ג אליבא דתנאי ע"ש.

ונראה לחדש ע"ד האור חדש הנ"ל ישוב לקושיא דידן מחילוק מלאכות ביו"ט, דהנה ע' ברע"א (בדו"ח מערכה ז'), שכתב אליבא דמ"ד הבערה לחלק יצאת, הא דאמר' אין חילוק מלאכות ביו"ט, הי' דלאוין מחטאת לא ילפינן, דליכא חטאת ביו"ט^כ. וכ"ז אליבא דר"ע דס"ל במכות (יג:) לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו, וליכא מלקות במלאכות שבת, וקי"ל כוותי', אולם לר' ישמעאל דס"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו, לעולם איכא חילוק מלאכות בשבת גם בלאוין, דהא קרא דלא תבערו סתמא כתיב ואף לאוין בכלל. וגם ס"ל לר' ישמעאל הבערה לחלק יצאת מההיא דשבת (יב:) אני אקרא ולא אטה קרא והטה כו' וכתב על פנקסו כו' לכשיבנה בהמ"ק אביא חטאת שמינה, אלמא ס"ל דאיכא חיוב חטאת בהבערה ובע"כ לחלק יצאת ולא ללאו יצאת. וכיון דאיכא מלקות בשבת, ואמר' יש חילוק מלאכות בשבת, ה"נ כ"ע ס"ל בדעת ר' ישמעאל דיש חילוק מלאכות ביו"ט דלאוין ביו"ט שפיר ילפ' מלאוין דשבת, ע"כ דברי רע"א^{כט}.

והשתא דאתית להכי, נייתי ספר וניחזי סוגיא דיבמות כמאן אזלא, והכי איתא התם, דתנא דבי ר' ישמעאל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת מה ת"ל, מה ת"ל אי לר' יוסי ללאו אי לר' נתן לחלק, דתניא הבערה ללאו יצאת דברי ר' יוסי ר' נתן אומר לחלק וכו'. הרי דהאי סוגיא אתיא אליבא דר' ישמעאל^ל, ולשיטתו דס"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו, בע"כ ס"ל דיש חילוק מלאכות ביו"ט, וא"כ לק"מ מה שפירש רש"י שם דה"א דאינו חייב עד שיחלל כולן, דכוותי' ביו"ט באמת רק איכא ה"א דאינו חייב מלקות עד שיעבור כולן, דכיון

^כוע' מש"כ הריב"ן במכות שם דמשמע אחרת, דביו"ט לא יצאת הבערה (ר"ל דקרא כתיב "ביום השבת", שבת אין יו"ט לא וכן פירש דבריו באחרונים). ומ"מ דלמא יש להעמיס כוונת רע"א לדברי הריב"ן ע"ש.

^{כט}וכמדומני שראיתי באחרונים שדייקו כן מרש"י בפסחים (מז:): ד"ה ובכלאים. אולם ע' בגבול"א במכות (כא:): דלר' ישמעאל דלאו שניתן כו' לוקין עליו, נהי דגבי מלקות דשבת נקטינן דיש חילוק מלאכות דהא קרא סתמא כתיב, אעפ"כ אפשר אליבי' דאין חילוק מלאכות ביו"ט עכ"ד. והיינו דס"ל דלאוין מלאוין ילפ' כמש"כ רע"א, אלא דהוי גוזה"כ דביום השבת כתיב, שבת אין יו"ט לא. ובס' הקובץ על הר"מ כ' דאפי' גבי שבת לא אמר' חילוק מלאכות לר"י בלאוין.
^לוע"ש בתוס' שהק' היכי בעי לאוקמי ר' ישמעאל כר' יוסי דאמר ללאו יצאת, והא בפ"ק דשבת אמר דר"י קרא והטה כו' ע"ש. ותי' דבלא"ה פריך שפיר. ויש אחרונים דתי' דר' ישמעאל הביא חטאת משום כיבוי ולא הבערה א"נ דתרי' ר' ישמעאל היו, ע' בערל"נ שם. ולפי דברי אחרונים הללו כמוכח שוב ליכא ראי' דס"ל לר' ישמעאל הבערה לחלק יצאת. ועוד אפשר ליישב ק' תוס' דבאמת איתא התם בשבת דר' נתן אמר דכך היה המעשה דכ' על פנקסו וכו', ואפשר דדוקא לשיטתו אזיל, ולא עוד אלא דאפשר דמשום האי מסורה דרש הפסוקים אליבי' דלחלק יצאת, אבל מר' ישמעאל גופי' אינו מוכח מאי קסבר.
^{לז}ע' תוס' שם ד"ה או. וע' דוגמא להא דתנא דר"י ור"י אחת היא בסוטה (ג.).

דקיימינן הכא בדר' ישמעאל, הרי שפיר ס"ל לקושטא דמילתא דיש חילוק מלאכות ביו"ט כנ"ל ומיושבין שפיר דברי רש"י ביבמות.

ומעתה עפ"ז נוכל ליישב ק' הרא"ם שהק' דדברי רש"י סותרים זא"ז, דהא בפסחים אתיא הסוגיא אליבא דר' עקיבא, והלא ס"ל דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו, ובע"כ דאין חילוק מלאכות ביו"ט, דלאוין ביו"ט לא ילפי' מחטאת דשבת. וא"כ ליכא למימר כלל ה"א דאינו חייב עד שיחלל כולן בשבת, דא"כ תקשי כנ"ל דביו"ט לא יהא חיוב מלקות עד שיעבור את כולן, לכן שינה פירושו בפסחים דלעולם אי לאו האי קרא דלא תבערו ה"א דיתחייב א', ודכוותי' במלאכת יו"ט אליבא דאמת חייב א' היכא דעבר על כמה מלאכות בהתראה א'. ורק הוצרך רש"י לפרש כן לפי הדעות דס"ל אין חילוק מלאכות ביו"ט^ל. אבל לר"י דס"ל לאו שניתן כו' לוקין עליו, ויש חילוק מלאכות ביו"ט, לעולם אפשר לפרש כדפירש ביבמות דה"א דאינו חייב עד שיחלל כולן בשבת, או כדפירש בפסחים דה"א חייב א' בין אם עבר על מלאכה א' בין אם עבר על כמה מלאכות.

ולפי"ז מיושב שפיר מה שפירש רש"י בסנה' (וכמו שביארנו לעיל בדעת האור חדש), דאי לאו קרא דלא תבערו ה"א דחייב א' גם בדלא עבר על כל המלאכות, דהא התם ג"כ קאי בתנא דר' ישמעאל, והלא ס"ל יש חילוק מלאכות ביו"ט כמש"כ רע"א, ולכן פירש רש"י בדעתו בחד מקום ה"א דאינו חייב עד שיחלל כולן, ובחד מקום ה"א דחייב א' גם על מקצתם, כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, דהא קאי אליבא דמ"ד יש חילוק מלאכות ביו"ט, וכמש"כ לעיל ע"פ הערל"נ שם ביבמות.

^ל ויש להמתיק זאת דבעל המימרא במכות דאין חילוק מלאכות הוא רבה אלא דיש גורסים רבא, ובעל מימרא דפסחים דש"מ מר"ע תלת ה' רבא, וע' בערל"נ במכות שם. הרי דא"ש פירושו של רש"י גם אליבא דרבא, דבע"כ ס"ל דיתחייב א' גם בעבר על מקצתן.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

"התורה היא סוד קיום העולם והשארת השכינה בישראל"
אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁפָּן מִשְׁפַּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבַדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר
בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן (לח, כא)

יש לדקדק בלשון הפסוק, מדוע כפל הלשון "משכן" "משכן"? ומדוע נכתב "משכן העדות" ולא "משכן השכינה"?

וכותבים בעלי התוספות, שנכפל "משכן", פי' משכן ממושכן בעוננו. והכונה, שהמשכן הוא משכון על מעשנו, שאם עושים רצונו של מקום משרה את השכינה ומתקיים המשכן, ואם אין עושין רצונו של מקום ח"ו מסתלקת השכינה ונחרב.

ויש להוסיף, מאחר שהמשכן למטה מכוון כנגד למעלה ומושך את קדושתו מלמעלה, ממילא תלוי בקדושת המקום. וכדמשמע ברבינו בחיי שכותב וז"ל, למה שני פעמים משכן? אלא ללמד שהיכל של מטה מכוון כנגד היכל של מעלה.

נמצא, שהתורה היא העדות על מצב בני"אם, לומדים ועוסקים בתורה השכינה שורה במשכן בגלל שהתורה היא כביתו של השי"ת, ואם ח"ו עוזבים את עסק התורה הרי זה כמואסים בביתו של השי"ת וכיצד תשרה השכינה.

ולכן השכינה היה שורה דוקא בארון, שהיא התורה הקדושה, היות וקודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא והיא כביתו היחידה של הקב"ה, והתורה נקראת בשם עדות מפני שהיא מהווה עדות על עם ישראל אם עוסק בתורה או לא והשראת השכינה תלויה בזה.

ולזאת אשרי מי שעמלו בתורה שבזה מתחבר לקב"ה, ואשרי מחזיקי התורה כי עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר, ואוי לאלה אשר נטרפה עליהן דעתן בשביל הרדיפה אחר הכבוד והשלטון שלעולם לא ישיגו, ובגלל זה מסיתים ומדיחים את הציבור נגד לומדי התורה ומכנים אותם בסחטנות, ובפועל הם

הרומסים והדורסים והסחטנים להשיג את כל מבוקשם ולא בוחלים בשום פעולה שיכולה לקרב את השגת המטרה.

”חכם לב” היינו מבקש חכמה ומחזיק תורה

ודרשו חז”ל (ברכות נה, א) ”אין הקב”ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר [דניאל ב'] יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה”. שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו, אמר ליה אתון מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה דכתיב (שמות לא) ”ובלב כל חכם לב נתתי חכמה”.

וקשה, א] שלכאורה הרי צריך להיות הפוך, שהשי”ת יתן חכמה לטפשים ולא לחכמים?

ב] מדוע כתוב ”חכם לב”, וכי חכמה היא בלב, והרי החכמה מקום משכנה בשכל?

ג] וכן שנינו בפרקי אבות ”איזה הוא חכם הלמד מכל אדם”, הרי אדרבא החכם מלמד ואינו נצרך ללמוד מכל אדם?

ונראה שחדא קושיה מתורצת בחברתה, והיינו שהתורה מלמדת אותנו שבכדי לזכות לחכמה צריך שישתוקק לחכמה, והדבר תלוי בליבו של האדם שהוא מקור כל התשוקות התאוות והרצונות, ובטבעו הרי נמשך להנאות עולם הזה, אולם החכם מפנה ליבו לאהבת התורה וכל תשוקתו סביב התורה והוא נקרא בשם חכם לב, ועי”ז זוכה שהשי”ת ממלא אותו בחכמה, וזהו כוונת הפסוק ”כל אשר נשאו לבו” דהיינו שנושא את ליבו לרוחניות. ומצאתי שכ”כ הגר”ח שמואלביץ זצ”ל. וכן התומכים והמחזיקים את התורה ולומדיה נקראים חכמי לב שמראין את אהבת התורה וזוכים לע”ל לתורה.

וכן מתבאר ברמב”ם (פ”ז מהל’ רוצח ושמירת הנפש ה”א) שתלמיד חכם שאוהב חכמה עד כדי כך שאין לו חיים בלי תורה, וז”ל ”תלמיד שגלה לערי מקלט מגלין רבו עמו, שנאמר ”וחי”, עשה לו כדי שיחיה, וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא

תלמוד כמיתה חשובין, וכן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו עכ"ל. הנה הרמב"ם הדגיש "מבקשיה" שהן המשתוקקים לתורה.

מוסר השכל

עלה בידנו עד כמה טועים אחינו הטועים, בחושבם שלימוד התורה זו בטלנות וחוסר שוויון בנטל וכדומא בטענות שונות ומשונות מחוסר הבנה וידיעת התורה, כי יסוד קיום העולם והאומה לא שייך בלי התורה ולומדיה, ואף מייסדי המדינה אנשי השמאל ידעו לחרוט על מגילת היסוד של הקמתה, שכל אחד יוכל לחיות באמונתו ודתו והבינו את מעלת לומדי התורה.

אולם קם דור חדש צעיר שלא ראה ולא הכיר את אותן מייסדי האומה, ומגלים בורות בהבנת סיווגו המיוחד שיש לעם ישראל בהיותם מנותקים כלל מהיהדות ואין להם שום זיקה לתורה הקדושה ולמושגי יהדות בסיסיים של עם ישראל לצערנו.

ואין לנו אלא לשאת עליהן תפילה לבורא עולם, שיחזרו בתשובה להבין ולהשכיל כי התורה היא חיינו ויסוד קיומנו כמ"ש הרמב"ם הנ"ל, ורק בזכות התורה ולומדיה יבנה בית המקדש השלישי ותשרה השכינה מעל ארון העדות במהרה בימנו אמן!

מעמקי הלכה / הרב יצחק אברהם, כולל 'תורת ה' חפצו' (בית שמש)

לפרשת ויקהל:

תמונת אשה בשטרות בנק ישראל

וַיַּעַשׂ אֵת הַכְּפִיזֹר נְחֻשֶׁת וְאֵת כְּפִיזֵי נְחֻשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצְּבָאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פָתַח אֶהָל מוֹעֵד
(לח, ח)

לפני מספר חודשים [באספקלריא מקץ גליון 145], עסק הרה"ג ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א לנכון, בענין קיומם של השטרות החדשים, אשר נדפסו בשנה האחרונה ע"י בנק ישראל, ובהם דמויות של נשים. ועורר האם היה מוטב אם היו מדפיסים דמויות של צדיקים במקומן. אמנם במישור המעשי, נותר לברר אודות תגובתו של הרב מאיר לא"ש שליט"א, אשר עורר כי ישנה מסורת, שהיתה מטבע נחושת בשם "קופערניק", שהיתה בה דמות אשה, ונמנעו ישרי לב, אפילו מלהעלות בפיהם המילה "קופערניק". עכת"ל³⁵. ויש להתבונן האם ע"פ הדין יש ענין להמנע ככל האפשר מהשימוש באותם השטרות. או שמא, אין זה אלא מידת חסידות של ישרי לב.

א] ההתייחסות ההלכתית ל'תמונה'

הנה בס"ד עסקתי כמה פעמים, בענין היחס ההלכתי, כלפי תמונת ודמות אדם. האם מחמת דיוקו המלא של התמונה, ניתן לדון את ההסתכלות בתמונה, כהסתכלות בפניו של האדם המצולם. או שמא, מאחר ואין בתמונה כל זיקה של נפש חיה, הרי שאין זו אלא כפנים חדשות באו לכאן. ומבחינת ההלכה אין לקשר את התמונה לאדם אשר מצולם בה. [ודנתי בזה בפרשת וישלח, כלפי האיסור של ההסתכלות בפני אדם רשע (מגילה כח.). וכן בפרשת ויחי, בנוגע להתרת עגונה ע"פ תמונה של הנפטר, וכבר הרחיבו בכל זה הפוסקים].

³⁵ אמנם הרה"ג ר' צבי קרייזר שליט"א עוררני בזה, כי יתכן והסערה הגדולה, אודות מטבע ה'קופערניק', אשר נמנעו ישרי לב מלהעלותה בפיהם. היתה משום מה שידוע, כי בזמנם עדיין לא היו נפוצות דמויות ותמונות, וכנראה היתה התבליט גדולה על כל רוחב המטבע, באופן שלא היו יכולים לראות את הערך המטבע ללא ראיית האשה, וע"כ נמנעו ממנה לחלוטין. בשונה מנ"ד, שדמות הנשים אינה כה ברורה, עובדה כי יש אנשים שלקח להם זמן רב להבחין שזו אשה ולא גבר [ועיי' לקמן באות ז' מה שביאר יותר בני"ד]

ומסקנת הדברים, כי אכן יש מקום גדול להתייחס אל האדם שבתמונה, כאל היחס שיש כלפי האדם עצמו. וכך נקטו הרבה מן הפוסקים, דיש מקום לדון ולצדד בהיתר עגונה ע"פ עדות ראייה מתמונת הנפטר [עי' בזה בשו"ת ברכת רצ"ה (סי' ג'), שו"ת עין יצחק (אה"ע סי' ל"א אות ג'), שו"ת לבושי מרדכי (אה"ע מה"ת סי' ה'), שו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' ל'). וכמו כן, גם לשיטות שהחמירו בזה, יתכן שהחמירו רק על זמנם, שאיכות התמונות היו גרועות בהרבה מבזמנינו, וכפי ששמע מתו"ד שו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' רנ"ו) שדן להחמיר, מפני שגודל הפנים שונה, וא"א להבחין יעו"ש]. וכמו כן, יש מגדולי ההוראה, אשר עוררו על ענין פרסום תמונות רשעים בעיתונות החרדית, משום שנקטו דאיסור ההסתכלות בפני אדם רשע, הוא גם ע"י דרך תמונתו [ויש סמך לדבריהם מדברי השטמ"ק (נדרים לב:)].

ומעתה הדברים ק"ו, בעת שאנו דנים כלפי תמונת אשה. שהרי ישנם שיטות בראשונים, דיש בזה איסור מדאורייתא [כן שיטת רבינו יונה בשע"ת (שער ג' אות ס"ד) ובאגרת התשובה (אות י"ח)], וכן נראה מדברי הרמב"ם (סה"מ ל"ת מ"ז, הל' תשובה פ"ד ה"ד), וכ"כ במחציה"ש (אה"ע סי' כ"א סק"ב) ובעצי ארזים (שם) בשיטתו]. ועכ"פ איסור גמור מדרבנן [ב"ש (אה"ע סי' כ"א סק"ב) ושו"ת פני יהושע (ח"ב סי' מ"ד) בשיטת הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פכ"א ה"ב)].

וכך נפסק בטוש"ע (אה"ע ריש סי' כ"א) וז"ל, "צריך אדם להתרחק מן הנשים מאד מאד. ואסור לו לקרוץ בידיו וברגליו ולרמוז בעיניו לאחת מן העריות. ואסור לשחוק עמה, או להקל ראשו כנגדה, או להביט ביופיה. ואפילו להריח בבשמים שעליה, אסור. ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה. ואסור להסתכל אפילו בבגדי צבעונין של אשה שהוא מכירה, אפילו אינן עליה, שמא יבא להרהר בה". ויעו"ש באפי זוטרי שכתב בזה, דאין ללכת בזה בדרך המיצוע. אלא יתרחק עד קצה האחרון, כיון שנפשו של האדם מחמדתן. וכפי שדייק הב"ח (שם) את לשון הטור והשו"ע "צריך אדם להתרחק מן הנשים מאד מאד", דנכתב בכפלות הלשון, כדרך שכתב גם (ביו"ד סי' ק"ס) לענין ריבית, (ובחו"מ סי' ט') לענין לקיחת שוחד. דנפשו של אדם מחמדתן. ויעויין במ"ב (סי' ע"ה סק"ז) שכתב וז"ל, "אבל

לענין איסור הסתכלות. לכו"ע, המסתכל באשה, אפילו באצבע קטנה. כיון שמסתכל בה להנות, עובר בלאו, דלא תתורו אחרי עיניכם. ואמרו, שאפילו יש בידו תורה ומע"ט, לא ינקה מדינה של גיהנם".

לאור כל האמור, נראה לכאן פשוט, כי איסור גמור להסתכל בדמות הנשים המצולמים ע"ג השטרות החדשים. וכפי שנזכר מכל המקורות הנ"ל, על גודל ההתרחקות שיש לו לאדם לנקוט בעינים אלו.

בן דברי האריז"ל בענין מראות הצובאות

אלא שהנה הביאו האחרונים מדברי האר"י הקדוש בליקוטי תורה (פרשת ויקהל) עה"פ, ויעש את הכיור נחשת במראות הצובאות. וז"ל, "הנה בשעת הקרבת הקרבן, היה הכהן מכיר בפניו, מקום שפגם, ובמחשבתו, והיה מנקה אותו מחטאו. ובאשה, שאסור להסתכל בפניה, הביא אותה לפני הכיור, שעשו במראות הצובאות, ורואה שם צורתה, ומכיר במחשבתה. והיה מנקה חלאתה", עכ"ל.

ולכאן יש מקום ללמוד מדברי האריז"ל, כי יש להתיר את ההסתכלות בתמונת אשה, שהרי מבואר כי הותר לכהן להביט באשה דרך ה'מראה', וזאת למרות שרואה את דמותה של האשה בצורה חיה, דרך ההשתקפות במראה. ולכאן מכ"ש שדרך תמונה בלתי חיה, הרי שיש להתיר את ההסתכלות. ובאמת שכן יצא לדון בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ב סי' י"א וצ"ע מסי' י"ב).

אמנם לענ"ד נראה ליישב, כי יש לחלק בין תמונה ברורה ובהירה, אשר ניתן להבחין בעדה אל יופיה של האשה, ובזה יש לאסור מטעם חשש הרהור, וכנ"ל. ואין זה דומה כלל וכלל למה שהובא בכתבי האר"י ז"ל, להסתכלות הכהן בפני האשה דרך ה'מראה', דשם המדובר הוא, כלפי מראות הצובאות, אשר שימשו ועיצבו את הכיור, וככל הנראה המראות לא היו מרובעות, אלא מעוגלות כתבנית הכיור. ומן הסתם, גם תבנית הפנים, אשר היו משתקפים מבעד לאותם המראות, לא היו כדמות תבניתם, ומסתבר שהיו מטושטשים, וכך לא היה חשש של הרהור דרכם.

אח"כ ראיתי כי מקור דברי האריז"ל, הובא כבר בריקאנטי (ויקרא א, ג) וז"ל, "גם צריך הכהן לראות בשעת זריקת הדם, האיש והאשה המתכפרין בקרבן. ובעבור שאסור להסתכל באשה, לכן עשו הכיור במראות הצובאות. כי כשהכהן מקריב קרבן נשים, מסתכל בכיור, ורואה בו, פרצוף האשה המביאה הקרבן". ומתוך לשונו מבואר, שמדובר בחיוב וציווי שמוטל על הכהן, להביט בפני המתכפר. ולפ"ז אין כל מקום לדון ולהקשות, כיצד הותר לו להסתכל על האשה, שהרי על כך נצטווה. ואין ללמוד משם לענייני דעלמא, שבזה יש להתרחק ככל האפשר מלהביט בתמונת

ולמעשה כבר האריכו הפוסקים בביאור דברי האריז"ל הנ"ל, עיי' בזה בשו"ת יביע אומר (ח"א או"ח סי' ז') שהביא בזה מדברי שו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' כ"ה), ושו"ת מערכי לב (סי' ג'), ושו"ת עני בן פחמא (סי' ו'), וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' פ"ד אות ט') אשר נו"נ לבאר את הדברים, ושאין ללמוד משם קולא לענין סתם הסתכלות באשה דרך ה'מראה'. וכן ציין לשו"ת צפנת פענח (ס"ס י"ג), ושו"ת משבצות זהב (סי' ק"א), ושו"ת קרני ראם (סי' רי"ז), ולשו"ת שמע אברהם (סי' מ"ו) אשר נטו לאסור את ההסתכלות באשה ע"י מראה.

וכמו כן לענין הסתכלות בתמונה, יוע"ש בשו"ת יבי"א (אות י"ג) אשר נטה לאסור לאור כל דברי האחרונים הנ"ל. וכן האריך לדון בזה בשו"ת עולת יצחק (ח"ב סי' רל"ה), והביא מתחילה מדברי שו"ת שלמת יוסף (סי' כ"ב אות ד') שכתב להתיר באינו מכירה, וכן הוא בשו"ת נחלת בנימין (סי' כ"ו). אולם מאידך מדברי הגרי"ח בספר רב ברכות (מע' צ') הנה כתב שם לענין צורת אשה, הנעשית בפוטוגרפיא, ומניחים אותה בכוס זכוכית, ועי"ז הצורה בולטת, דבכה"ג אסור. כי רואה אשה לקראתו עומדת בשלמות, ודבר זה מביא לידי הרהורים רעים. יעו"ש באורך. וכן כתב בבן יהוידע (נדרים כ.). וכן הוא בעיון יעקב (תענית ה). וכן יעויין במש"כ בשו"ת מנח"י (ח"ג סי' י"א), ושו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' פ"א), בנוגע לבעל תשובה, שהיה לו כתובת קעקע בידו של תמונת אשה. ודנו לאסור להניח תפילין

ע"ג אותה יד, משום ערוה יעו"ש. ומבואר א"כ, כי לדינא, בודאי יש להחמיר מלהסתכל בתמונת אשה.

ג] ראייה בעלמא שלא בהסתכלות

והנה עד כה עסקנו בנוגע למי שמביט בתמונת אשה בכוונה תחילה. אולם לכאור' נראה, דישנה עצה להשתמש בשטרות הכסף הנ"ל, והוא באופן שישמור את עצמו שלא להסתכל ולהביט בתמונה. וכך גם אם יקרה מקרה ויראה בראיה בעלמא מתמונת אותם נשים, הנה אין בזה איסור מדינא. דעי' במ"ב (סי' ע"ה סק"ז) שכתב, "וראייה בעלמא לפי תומו, בלא נהנה, שרי. אם לא מצד המוסר. ובספר מנחת שמואל הוכיח, דאדם חשוב, יש לו ליזהר בכל גווני".

אמנם עדיין יל"ע כיצד ינהג בזה "אדם חשוב", שלכאור' קשה להימלט מן הראיה מתמונות אלו, כאשר משתמש בהם באופן תדיר. וכמו כן, יל"ע כיצד יתר בני אדם יצאו יד"ח מצד המוסר, אשר ראוי להשמר גם מראיה בעלמא שלא בכוונה. אמנם יש להזכיר כי לדאבונו הפורענות לא מתחילה מנושא זה. וכבר הרבו לדבר על גדרי הצניעות, אשר נפרצו מאוד בזמנינו, גם בתוך קרב המחנה. עד שקשה לצאת לרחובה של עיר, מבלי להתקל בענייני ראייה. ובאמת שיש ליתן את הדעת על הכלל כולו, כיצד יש לנהוג בעת יציאתנו לרחובה של עיר.

ד] האם גדרי ההרחקות משתנים לפי המקום והזמן

ומתחילה חשבתי לדון בזה, כי י"ל דקלקלתנו היא תקנתנו. וזאת ע"פ מה שמצינו בכמה מקומות, כי גדרי הלכות ההרחקות מנשים, הינו דבר משתנה, ולכל אדם יש את הגדרים האישיים שלו. וכאשר הדבר מוקבל במקום, הרי שהגדרים משתנים ע"פ המקובלות. [וכמובן שהתורה אינה מוחלפת חלילה, ואין כל חדש בדיני התורה. בלי חילוקי זמן ומקום. ומה שאסור חז"ל, אסור לעולם גם כאשר בטל הטעם. אך ישנם איסורים, שחז"ל עצמם גדרום ע"פ קביעת המקום והזמן. ונראה להביא מכמה מקורות, אשר מראים, כי ענייני הרחקות הנ"ל, תלויים המה באדם ובמקום].

א) המקור החשוב ביותר הוא, ממה שמבואר בגמ' קידושין (פ.ב.) כלפי האיסור של אין משתמשים באשה. דמבואר שם, כי כאשר משתמש בה לשם שמים, מותר. וכתבו שם התוס' (ד"ה הכל) "ועל זו אנו סומכין השתא, שאנו משתמשים בנשים". ואכן כך הובא גם למעשה ברמ"א (אה"ע סי' כ"א סעי' ה'), "וי"א דכל שאינו עושה דרך חבה, רק כוונתו לשם שמים, מותר. לכן נהגו להקל בדברים אלו". נמצא א"כ שגדר האיסור משתנה לפי כוונת האדם.

ב) כמו כן מצינו גם ביחס להלכה המובאת בקידושין (ע.) ד"אסור לשאול בשלום אשה". והעיד ע"כ בשו"ת מהר"ם שיק (אה"ע ס"ס נ"ג), כי בזה"ז נהגו העולם להקל בדבר. וביאר שם דהטעם הוא, משום שכן הוא ה'אורחא' ודרך הארץ, לשאול בשלומן. וציין לדברי הריטב"א (קידושין פ.ב.) "הכל לפי דעת שמים. וכן הלכתא, דהכל כפי מה שאדם מכיר בעצמו. אם ראוי לו לעשות הרחקה ליצרו, עושה. ואפילו להסתכל בבגדי צבעונין של אשה אסור, כדאיתא במסכת ע"ז (כ:). ואם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו, ואין מעלה טינא כלל, מותר לו להסתכל, ולדבר עם הערוה, ולשאול בשלום אשת איש", עכ"ל. ועי' פ"ת (אה"ע סי' כ"א סק"ג) שציין לדברי הריטב"א הנ"ל.

ג) כיו"ב מצינו בגמ' כתובות (יז.) "רב אחא מרכיב לה [-את הכלה] אכתפיה, ומרקד. אמרי ליה רבנן, אנן, מהו למיעבד הכי. אמר להו, אי דמיין עלייכו ככשורא [-כקורה בעלמא, שאין אתם מהרהרין עליה], לחיי. ואי לא, לא". – הרי לן כי יסוד הלכות ההרחקות משתנות מאדם לאדם.

ד) עוד מצינו לכמה פוסקים, אשר יצאו לדון, כי הגם שאמרו בברכות (כד.) כי טפח או שוק באשה ערוה. מ"מ הדבר משתנה ממקום למקום. ובמקום שכך נהוגות, לגלות את השוק או את הזרועות, הרי שאין זה בכלל ערוה האסורה בראיה. כך כתב בדברי חמודות (ברכות פ"ג אות קט"ז). וע"ע בזה בשו"ת קובץ תשובות (ח"א סי' י"ג). וכיו"ב כתב בערוה"ש (סי' ע"ה סעי' ז') לגבי הענין של "שער באשה ערוה", דמ"מ בזמנו, שנפרץ הדבר, ונשים רבות הסתובבו בלי כיסוי ראש.

הרי שיש להתיר לקרוא כנגדן ק"ש, "כיון שעתה רובן הולכות כך, והוה כמקומות המגולים בגופה". וע"ע בזה בשו"ת אג"מ (אה"ע ח"א סי' נ"ו).

ה) עוד מצינו חידוש, לגבי ההלכה המובאת בגמ' ברכות (סא.), דאסור לילך אחורי אשה. הנה כתב בזה הלקט יושר (יו"ד סי' שע"ו) [בשם רבו התרומת הדשן] וז"ל, "ואמר, שמותר לילך אחר אשת חבר, או אחר אמו. משום דבזמן הזה, אין אנו מוזהרין כ"כ מלילך אחר אשה", עכ"ל.

ויעויין בשו"ת מנחת שלמה (קמא סי' צ"א אות כ"ג) שעמד לפרש את דבריו וז"ל, "נלענ"ד לפרש באופן זה. כי מצד הסברא הי' נלענ"ד דמלשון השו"ע באהע"ז סי' כ"א סעי' א' "פגע" אשה בשוק משמע דאין דרכן של נשים להיות בשווקים ורק על דרך מקרה "פגע", וכידוע דלפנים הי' דרכן של נשים צנועות להיות בבית כדכתיב כל כבודה בת מלך פנימה (ומפורסם מהחת"ס דטעמא דנשים אין מדליקות לעצמן נר חנוכה הוא כדי שלא תעמודנה על פתח הבית הסמוך לרה"ר), ולכן כשהולך כנגד אשה אין החשש גדול כי יתבייש להסתכל בה שהרי היא תרגיש בכך, משא"כ לאחריה שהוא רואה ואינו נראה חיישינן טפי, ונוסף לזה גם נראה שבזמנם הי' אפשר להזהר מלכת אחרי אשה.

משא"כ בזמננו, הרי אף אם יברח מאחורי אשה, ימצא תיכף את עצמו אחורי אשה אחרת. וכמדומה לי, שנשים מצויות ברחוב, יותר מאנשים. ומה גם בזמנינו שהפריצות מצויה הרבה, ולצערינו הפרוץ מרובה על העומד, ואין מתביישים להסתכל באשה גם בפניה. ולכן הי' נלע"ד דבמקום מצוה, [או שצריך לעשות כן מצד הנימוס], אין טעם להחמיר בזמננו. ואף שבזמן התה"ד המצב היה הרבה יותר טוב מבזמננו. אבל מ"מ יתכן, שגם אז כבר היו הנשים מצויות בשווקים ורחובות, ובכל מקום שהולך, הי' נמצא תמיד אחורי אשה. ולכן כתב להקל, כן נלע"ד. וכיון דבלא"ה רגיל ביי' טובא, שפיר מסתבר להקל במקום מצוה", עכ"ל.

ולאור כל זה, נראה לדון גם בשאלתן. דאם כי נכון, ויש ענין ואולי גם חיוב בדרכי המוסר, להתרחק מכל ראייה בנשים, גם בדרך מקרה. אולם מאחר ולדאבוננו, ענין זה של מראות אסורות, נפוצים הם בכל פינה. א"כ לכאוי' י"ל, דיש מקום להקל

בזמנינו ברמת ההרחקה. באופנים שיש בהם צורך חשוב וגדול, כמו בנ"ד שהתנהלות המשא ומתן, מתנהל באמצעות שטרות כסף אלו.

אמנם כמובן שהגישה הזו מוטעת! כי ברור שאין בידינו לחדש קולות, בדבר המפורש בשו"ע ובמ"ב לאיסור. ואם כי אמת ומצינו הקלות בסוגי הרחקות וכנ"ל. אך ראשית כל, צריך לדעת, כי אין זו גישה מוסכמת על דעת כל הפוסקים. ובאמת שרוב רובם חלקו נחרצות בהקלות אלו. עי' בזה במ"ב (סי' ע"ה סק"ב וסק"י) אשר חלק בזה בכל תוקף, ונקט כי אין להקל בדיני טפח באשה ערוה, או בדיני שער באשה ערוה, גם כאשר פורצים את גדרי ההלכה. ורבים מן הפוסקים נקטו להלכה כוותיה.

וכמו כן לגבי הקולא בהליכה מאוחרי אשה, אם כי מצאנו לזה מקור גדול מתלמידו של התרוה"ד. אך ס"ס, דבר זה לא נזכר בספרי הפוסקים האחרונים. ואדרבה בשו"ע (אה"ע סי' כ"א סעי' א') מבואר הדין לאיסור. וכל הנו"כ שם לא דנו לחלק בדבר. וגם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה (שם) ציין בסוף דבריו, למה שעוררו אותו אח"כ, כי משו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תש"ע) אוסר אפילו כשממהר לדבר מצוה, ע"ש. הרי שגם הוא, לא הורה כן הלכה למעשה, אלא רק שבא לחתור אחר טעמו של הלקט יושר.

ושעל כן, הדרינן לקדמייתא. שצ"ע למעשה, כיצד נהגו בזה"ז גם הישרי לב, להשתמש בשטרות כסף החדשים, בעוד שקרוב לודאי, שיארע להם שיראו את התמונות המודפסות על גביהם. ומדוע לא חששו לדברי המ"ב שאין זה ממדת המוסר.

ה] ליכא דרכא אחרינא

אכן נראה כי מצינו גמ' ערוכה, אשר דנה כלפי שאלתן. והיא בגמ' בב"ב (נז:), אשר נוקטת, כי כאשר "ליכא דרכא אחרינא", מותר מדינא, לעבור במקום שמסתובבים נשים שאינן צנועות. וכתבו בתוס' (ע"ז מח: ד"ה אי) דדרכא אחרינא, היינו שיש לו דרך קצרה כמו דרך זו. אך אם יכול לילך בדרך ארוכה, הרי שאינו בכלל איכא דרכא אחרינא, דאל"כ אין לדבר סוף, ע"ש.

ואם כי מבואר בגמ' ב"ב (שם) שדרשו את הפסוק, "ועוצם עיניו מראות ברע. א"ר חייא בר אבא, זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה" ומפרשין דמיירי "דליכא דרכא אחריתא, ואפ"ה מיבעי ליה למינס נפשיה". ופרשב"ם, "והיינו דמשתבח ביה קרא, דאי אניס נפשיה, חסיד הוא". – ומבואר דחסיד צריך להחמיר גם בליכא דרכא אחריתא.

אולם אין הכוונה שהחסיד לא יצא לרחובה של עיר. דפשיטא שגם הוא מוצרך לחיות, ולצאת לשוק, עבור פרנסתו וצורכי חייו. אלא פרשב"ם (שם), "למינס נפשיה, להטות עיניו לצד אחר". – והיינו שרשאי הוא לעבור בשעת הצורך גם במקומות כאלו. אך בתנאי שישמור את עצמו להטות את עיניו ולא להביט במראות האסורות.

ולכאוי' לפ"ז יש להקל גם בנדון שאלתן, ולהתיר את השימוש בשטרות החדשים, וזאת משום דהוא בכלל "ליכא דרכא אחריתא", שהרי זו דרך הפרנסה והמחיה בא"י. אלא שיש להורות, כי חסידים ואנשי מעשה, מצווים להטות את עיניהם שלא להביט בתמונות.

אלא שלבי מהסס בדבר. שהנה נ"ד לא דומה ליציאה מקרית לרחובות העיר. דשם עוד קיימת אפשרות, לחשוב במחשבתו על אותו זמן 'מוגדר' ו'מוגבל', שלא להביט ברחובות המזוהמים. וגם זה עבודה קשה כידוע. – אך כלפי השתמשות בשטרות, שהוא פעולה תדירה למאוד, ואינו מוגבל לזמן מסויים, אלא בכל עת ועונה שנוזק לקנות דבר מה, הרי שמשמש במעות. א"כ לכאוי' האפשרות שלא לראות את התמונות, הינה בלתי אפשרית בעליל. ויל"ע.

ו] במקום הפסד והכרחי הפרנסה, יש להקל

והנלענ"ד לכאורה לומר בזה, כי המשענת שעליו נשענים הישרי לב בזמנינו, וביניהם גדולי תורה, ואנשי מעשה, המדקדקים בקלה כבחמורה, בכל משעולי דרכם. הוא על מה שמצינו במקורות רבים בחז"ל ובראשונים, כי במקום שהוא צורך מחייה ופרנסה, הרי שהקלו רבנן בדבר, ואף והתירו לעבור על איסורים שגזרו.

א) כן מצינו בגמ' ע"ז (ו:): "דתניא, ריב"ק אומר, מלוה בשטר אין נפרעין מהן. מלוה על פה נפרעין מהן, מפני שהוא כמציל מידם". וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' קמ"ח סעי' א'), ויתרה מזו נפסק שם, כי בזמן דידם תקיפה, אפילו בשטר, חשיב כמציל מידם. ע"ש.

הרי מבואר, דלמרות שיש איסור לגבות חובות מהעכו"ם ביום אידם, משום שהם שמחים להתפטר כבר מן החוב. ובכך יש לחוש שיבוא להודות לאלילים שלהם. מ"מ, כאשר קיים חשש, שאם לא יגבה עכשיו, עלול הוא להפסיד את מעותיו, שמא יבואו העכו"ם לכפור לגמרי על חובם. הרי שהתירו לגבות את המעות, ולא חששו לאיסור "לפני עיור". משום שהוא רק בספק, ובכה"ג אינו אלא איסור דרבנן [עי' בזה בחי' הריטב"א (שם)]. ורבנן לא העמידו את דבריהם במקום הפסד ממון.

ב) כיו"ב מצינו בגמ' **סנהדרין** (סג:): "אסור לאדם שיעשה שותפות עם הנכרי, שמא יתחייב לו שבועה, ונשבע בעבודה זרה שלו. והתורה אמרה, לא ישמע על פיך". וכתבו שם **התוס'** (ד"ה אסור), "ור"ת אומר, מותר לקבל הימנו השבועה קודם שיפסיד. כדאמר בפ"ק דמס' ע"ג (ו:), דמלוה ע"פ נפרעין ממנו, מפני שהוא כמציל מידם, ולא חיישינן דילמא אזיל ומודה". וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' קנ"ו סעי' א', יו"ד סי' קמ"ז סעי' ג', חו"מ סי' קע"ו סעי' נ"א), וכן ביאר **הסמ"ע** (סקצ"ב), דמשום הפסד ממון הקלו בו.

ג) עוד נראה להזכיר ממה שמצינו בגמ' **ב"מ** (ע:-ע.א.). דיש איסור להלות בריבית, אפילו לעכו"ם. למרות שמדאורייתא מותר להלוותם בריבית. מ"מ רבנן אסרו זאת, משום שמא ילמד ממעשיו. וכתבו ע"כ **בתוס'** (ע: ד"ה תשיך), "ומה שנהגו עתה להלות לנכרים. אור"ת וכו', לפי שיש עלינו מס מלך ושרים, והכל הוי כדי חיינו. ועוד שאנו שרויין בין האומות, ואי אפשר לנו להשתכר בשום דבר, אם לא נישא וניתן עמהם. הלכך אין לאסור רבית שמא ילמוד ממעשיו, יותר משאר משא ומתן". וכן נפסק להלכה **בטשו"ע** (יו"ד סי' קנ"ט סעי' א').

ואם על דברים שאסרו חז"ל מדבריהם באיסור גמור. מ"מ כשראו שיש צורך גדול להקל, וכגון לצרכי הפרנסה. הרי שהקלו בדבר, וויתרו על תקנתם וגזירתם. הרי שעל אחת כמה וכמה, בדבר שלא נאסר מדינא. אלא רק מחמת דרכי המוסר. הרי שבודאי יש למצוא מזה סמך גמור להקל. וכבנ"ד שמפני הכרח הפרנסה והמסחר, יש צורך להשתמש באותם השטרות. הרי שיש להתיר את ההשתמשות בשטרות. וכמובן בצירוף זה שמשתדלים ככל האפשר להמנע מלהסתכל באותם התמונות. ופוק חזי מאי עמא דבר.

ז] מסתבר כי הישרי לב לא שמו לבם אל התמונות הנדפסות

לאחר כותבי כל זאת, עוררני הרה"ג ר' צבי קרייזר שליט"א, כי מסתבר לומר, שאותם ישרי לב, שאודותיהם נסוב רובו ככולו של המאמר. בכלל לא שמו אל לבם לדמויות המצולמים בשטרות, מאחר והתמונה כלל לא מעניינת אותם. ורוצים הם לראות רק את הערך הנקוב של השטר ולא כל מה שמסביב. ושעל כן הנידון כלל איננו מתחיל, ופשוט.

וגישה זו מעוררת בי התפעלות רבה, ויש בזה לימוד מוסר גדול בעבודת השי"ת, אשר נוגע בכל מישורי החיים. כי יש לו לאדם להתמקד ב'עבודה', מבלי להתייחס אל כל הסובב. ותפלתי מהשי"ת שאזכה להגיע לתפיסה הזו.

*

לפרשת ויקהל:

נאמנות ראשי הכולל על כספי התרומות

אַלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁפָּן מִשְׁפַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבַדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר
בֶּן אֶהֱרֹן הַפִּהֵן (לח, כא)

מפעם לפעם, יצא לי לשמוע טענות שונות ומשונות, מכמה אינשי, אשר כנראה לא חשבו הרבה לפני שדיברו. אך מ"מ ברצוני להתייחס אל הדברים, משום שדיבורים מאין אלו לצערינו מצויים למכביר, ובהרבה מישורים. ונראה דמצוה לעורר על הדבר, בכדי להוציא מליבן של הלועזים למיניהם, ועכ"פ מלבם של אלו

השומעים את דבריהם. שכדאי והגון להם, שיעיינו בסוגיות ובמקורות ההלכה, בטרם ישפטו ויחרצו בלשונם, את גורלם של אותם שדיברו אודותיהם.

הדברים אמורים כלפי נאמנותם של "ראשי הכוללים", אשר מעטרים ומהדרים את העולם כולו, בעת שמכלכלים אברכים רבים. וזאת מתוך מטרה קדושה ונעלה, להפיץ את מעיינות התורה החוצה, ולהקים את אהלי התורה בכלל ישראל. אשריהם ואשרי חלקם. והדברים עד כה, מוסכמים ורצויים על כל אחיו.

אך כאשר נכנסים לדבר מעניני ה'כספים'... הרי שההדיוטות קופצים בראש, וטענותיהם רבות כרימון. דהכיצד כל ראשי הישיבות והכוללים מצליחים לחתן את בניהם בכבוד? ומנין שואבים את כל הונם הרב? אין זה אלא משום ששלחו את ידם בכספי התרומות, וכך זוכים להתפרנס בכבוד! וכי זו הדרך? ע"כ ציטוט טענת הלועזים. [ויש שיודעים לנפח עוד ועוד, אך כמובן שאכמ"ל].

והנה אין ברצוני לדון בגוף דברי טענותיהם. ופשיטא שע"פ רוב, לא מיניה ולא מקצתיה. ופשוט שגם לראשי הכולל יש קושי בפרנסה. ויש גם כאלו, אשר ממשכנים את עצמם, ומקבלים חובות על ראשיהם ועל צווארם. וזאת מלבד כל ההקרבה האישית שלהם, אשר יוצאים פעמים תדירות, לאסוף כספים והתרמות עבור האברכים. וכידוע שאין סוף הכבוד לבוא משם...

אמנם בכל זאת, פעמים שאכן רואים, כי לראשי המוסדות התורניים, ישנם אמצעיים כלכליים. ויל"ע כיצד עליהם לנהוג בזה. שהרי מצינו בתורה שציותה על "והייתם נקיים מה' ומישראל". וא"כ יל"ע האם מצווים הם לרחק את קולות הלועזים, אשר מן הסתם בודאי יבואו וילעזו עליהם, שלא די במה שנוטלים לעצמם את הכבוד, להיות ראשי מוסדות. אלא גם את הכספים נוטלים לעצמם וכנ"ל. ואם מחוייבים בדבר, יל"ע כיצד יכולים לפתור את הדבר במישור המעשי.

[א] והייתם נקיים מה' ומישראל

והנה בגדר חובת "והייתם נקיים", ידועים ומפורסים דברי החת"ס (שו"ת ח"ו סי' נ"ט), אשר עורר בזה בדיברותיו החוצבים, וז"ל, "ודע בני ותלמידי שיחי, כי כל ימי

הייתי מצטער על המקרא הזה, והייתם נקיים מה' ומישראל. וב' חובות אלו, נקיות מה' יתברך, והנקיות מישראל עמו. הם שני רוכבים צמדים על גבנו. ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון, היינו ידי שמים. יותר הרבה ויותר, מלצאת ידי הבריות. כי הם חושבים מחשבות זרות, ונושאים ונותנים מוזרים בלבנה. ועונשו יותר קשה מאד מאד, עד לאין מספר, ממי שאינו יוצא ידי שמים ח"ו. והוא מש"ס ס"פ יה"כ, בענין חלול ה', דאין לו כפרה כלל ר"ל וכו'. ובעו"ה שכיח בדברי הבריות למדן כזה, יעשה דבר זה, והוא שגור בפיהם, ואפילו על חשד סברא בעלמא. והשתא, אי נמי, הי' אותו הלמדן, עושה כשורה, ויצא ידי שמים בכל יכולתו, בחיק האפשרי. אלא שלא נזהר, עד שטעו בו, אלו שותי שכר, ועשאוהו מנגינותם. הרי הוא כבר נלכד במצודתם, על זה ידו כל הדווים. והכתוב צווח, הרכבת אנוש לראשנו. ואני הרהרתי כמה פעמים, אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו. ואולי על זה כייל שהע"ה, אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", עכת"ד.

הרי שמבוכה קשה זו, אינה חדשה תחת השמש. ומרן החת"ס כתב בזה, כי הרהר בזה פעמים רבות, דכנראה ואין אדם בעולם שיוכל לקיים מצוה זו על מתכונתו. אך מ"מ בודאי שאין זה פוטר אותנו מלחפש עצות בנפשינו, להרחיק כל הרהור ולעז מעלינו. וכבר הרבו חז"ל לתקן הלכות ותקנות, רק משום ההרחקה מחשד ומהוצאת לעז. וא"כ יל"ע כיצד מוטל על "ראשי הכוללים" ושאר מנהלי המוסדות, לנהוג בזה.

[ב] אין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה

והנה שורש הסוגיא בדיני הנאמנות של גבאי צדקה, נמצאת בגמ' ב"ב (ח:ט). ומצינו שם פרטים רבים, כיצד ובאיזה אופן יש להם לאסוף את הכספים, וכיצד עליהם לנהל, את הקופה של צדקה.

ולכאוי' יש להתיישב בביאור הסוגיא, שבמבט ראשוני נראים שם הדברים כסותרים זה לזה. דמצד אחד, מצינו שם בגמ' ב"ב (ח:), על הרחקות רבות, אשר גדרו חז"ל, כלפי גבאי הצדקה, וזאת במטרה להסיר מהם כל צל של חשד. דאיתא התם, "ת"ר, גבאי צדקה אינן רשאים לפרוש זה מזה [מפני החשד שלא יאמרו זה

הגובה יחידי דעתו לגנוב]. אבל, פורש זה לשער וזה לחנות [-זה לגבות מיושבי השער, וזה לגבות מיושבי החנות. ובלבד שיראו שניהן כאחד]. מצא מעות בשוק, לא יתנם בתוך כיסו [-שלא יאמרו, מעות של צדקה הוא גונב]. אלא, נותנן לתוך ארנקי של צדקה, ולכשיבא לביתו יטלם. כיוצא בו, היה נושה בחבירו מנה ופרעו בשוק, לא יתננו לתוך כיסו. אלא, נותנן לתוך ארנקי של צדקה, ולכשיבא לביתו יטלם. תנו רבנן, גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק, פורטין לאחרים [-פרוטות שגבו, לוקחין דינרי כסף, לפי שהפרוטות של נחושת מחלידות], ואין פורטין לעצמן [-פן יחשדום שפורטין בזול]. גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק, מוכרין לאחרים, ואין מוכרין לעצמן. מעות של צדקה, אין מונין אותן שנים [-פן יאמרו, שנים הוא נוטל, ואינו מונה אלא אחד], אלא אחת אחת. ע"כ.

אולם מאידך גיסא אנו מוצאים בהמשך דברי הגמ' (ט.), "ת"ר, אין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה [-לומר, היכן נתתם מעות שגביתם], ולא בהקדש עם הגזברין. ואף על פי שאין ראייה לדבר, זכר לדבר. שנאמר, ולא יחשבו את האנשים, אשר יתנו את הכסף על ידם, לתת לעושי המלאכה, כי באמונה הם עושים", ע"כ. – וצ"ב היכן נעלם החשש של 'חשד' וְהִרִי אֵין לך חשד גדול יותר מזה, שנותנים לגבאים לנהל את קופת הצדקה, מבלי לחקור אחר פעולתיהם.

ואכן כתב בזה היר' רמ"ה (ב"ב ט. אות ק"ד), ".כי באמונה הם עושים. וש"מ, דוקא היכא דמתחזקי בהימנותא. אבל היכא דלא מתחזקי בהימנותא, מסתמא מחשבינן", ע"כ.

ומבואר לכאן, כי אין מדובר כאן ב'הוראה כללית', כלפי כל גבאי הצדקה. ובאמת שבסתם גבאי צדקה, אשר אין לו נאמנות מיוחדת. הרי שחלים עליו, כל גדרי ההרחקות המבוארות לעיל (ח:), וה"ה גם ענין זה של חישוב המעות, להיכן נתנם לאחר שנגבו. וכל המדובר בגמ' (ט.) שאין מחשבין עם גבאי צדקה, כל זה אמור כלפי גבאים מיוחדים, אשר מוחזקים בנאמנות.

אמנם בשו"ת מהר"י ווייל (סי' קע"ג) אשר דן בנושא זה, כתב וז"ל, "ופרנס שנתמנה על הציבור, ואחר עשרים שנה, קראו עליו תגר. האם צריך לעשות חשבון

לכל אחד ואחד. הדעת מכרעת, אם נתמנה על פי הצבור שביררו אותו להיות פרנס מדעתם, או אין צריך לעשות חשבון. כיון דהימנוהו עלייהו. סמך לדבר, אפטרופוס שמנוהו ב"ד (או אבי ב"ד) או אבי יתומים, אינו צריך לעשות חשבון. וכן פסק האשירי פרק הניזקין, והרמב"ם פרק י"א דהל' נחלה. והטעם, כיון דהימנוהו ב"ד, או אבי יתומים, משום הכי אין צריך לעשות חשבון. וכן בפ"ק דב"ב, ת"ר אין מחשבין עם גבאי צדקה. אבל אם לא נתמנה מדעת הציבור, אלא ע"י השררה או בחזקה ובאלמות, כגון שאימתו מוטלת על הבריות, ואין אדם רשאי לדבר ולהתריס נגדו ולמחות בידו. אז פשיטא, שצריך לעשות חשבון. ואפילו אם נתמנה מדעת הציבור וברצונם, אם קוראים עליו תגר, שלא נהג כשורה, וחושדין אותו ששלח יד בממון הציבור, שלא כדין. בדבר שראוי להסתפק בו, לפי ראות עיני הדיין. אז פשיטא שצריך לעשות חשבון". וכן הובא להלכה ברמ"א (יו"ד סי' רנ"ז).

הנה מדבריו עולה, כי לא ראה לחייב עשיית חשבון עם הגבאים, אלא רק באופנים מסויימים, כגון היכא שהגבאי עלה מעצמו ב'אלימות'. או גם כשעלה ע"י הציבור, אלא שאחר זמן יצא עליו ערעור, באופן שיש מקום מבוסס להסתמך על אותו ערעור, ע"פ ראות הדיינים. הרי שרק באופנים אלו יש לעשות חשבון. אולם בסתמא דמילתא, וכמו באופן שבו אנן עסקינן, הרי שאין כל מחוייבות לראשי הכוללים לחשוש על חשדם של אינשי דעלמא, ואינם מחוייבים לערוך דין וחשבון על פעולותיהם, בממון שקיבלו בהתרמות^{לד}.

ג] גם אם אינו חובה, מ"מ טוב ליתן חשבון

אמנם כל האמור לעיל, הוא מצד עיקר הדין. אולם יעויין בטור (יו"ד סי' רנ"ז) שכתב בזה, "אין מדקדקין אחריהם. ומ"מ כדי שיהיו נקיים מהשם ומישראל, טוב להם שיתן חשבון", ע"כ. והנה עוררו שם הנו"כ כי לא מצינו מקור לזה, בש"ס או בראשונים. וכתב הב"י, "פשוט הוא". וכוונתו לומר, כי הטור הוציא דין זה

^{לד} ולפי דרכו של המהר"י ווייל, יש להתבונן בסתירה הנ"ל שעוררנו בדברי הגמ' ב"ב. דמצד אחד איתא שם (ח:) כל מיני 'חיובים' ו'תקנות' שהטילו חז"ל על כל הגבאים, כדי להסיר מעליהם כל חשד. ומאידך גיסא שם (ט.) מבואר דבסתמא אין לחוש לחשד. ושעל כן אין מחשבין עמהם. [ואין ליישב דכל התקנות (בדף ח:), הוא רק כלפי גבאי שעלה מעצמו, או בחשוד לגוול. דהמשמעות הפשוטה בסוגיא ובשו"ע, דמיירי על כל הגבאים, גם אלו שמסתמא הינם כשרים], וצ"ע.

מההלכה הרווחת בכל דיני התורה, דיש להתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו, ולצאת מכל חשש וצד של חשד.

אמנם הב"ח (שם) הוסיף לזה מקור מפרשתן, וז"ל, "ואולי למדו ממשה רבינו ע"ה, שנתן חשבון בנדבות המשכן. כי מי כמוהו נאמן ביתו. ונתן חשבון, כדי שיהא נקי מהשם ומישראל"ל^ה.

אמנם יש שעוררו על דברי הב"ח, ממה שמצינו במדרש תנחומא (פקודי סוף אות ז') "והביטו אחרי משה, ומה היו אומרים וכו', אדם שנתמנה על מלאכת המשכן, על ככרי כסף ועל ככרי זהב, שאין לו חקר ולא משקל ולא מנין, מה אתה רוצה, שלא יהיה עשיר. כששמע כן, אמר, חייכם משנגמרה מלאכת המשכן, אני נותן להם חשבון. כיון שנגמרה, אמר להם, אלה פקודי המשכן". – הרי מפורש כי מה שמרע"ה מנה את פקודי המשכן, היה בכדי להוציא את עצמו מחשד שכבר חשדוהו בו, ולא רק לסלק חשש של חשד גרידא.

עכ"פ איך שלא יהיה, דברי הטור הובאו גם להלכה ברמ"א (יו"ד סי' קנ"ז סעי' ב') "ומ"מ כדי שיהיו נקיים מה' ומישראל, טוב להם ליתן חשבון". ושעל כן ראוי להתבונן, מהי הדרך אשר יבור לו האדם, וכיצד ראוי להם לראשי הכוללים לנהוג בדבר, לקיים את לפנים משורת הדין.

דן עם מי ולמי נותנים את החשבון

ומתחילה יש לברר, כיצד באמת אפשר לתקן את החשד. הרי אנו לא עוסקים כלפי ערעור קיים. אלא כל הנידון, להסיר דברי לעז עתידיים, או השמצות שבנ"א שחים בינם לבין עצמם. וא"כ אין כל אפשרות לגשת אל אותם מוצאי דיבה, או אל שומעי לקחם, ולהוכיח להם, את איוולתם. ומגוחך למדי, לפרסם בעיתונים על דו"ח מפורט של ההוצאות וההכנסות החודשיות. וכמו כן לגשת אל גדולי הדור, ולבקש מהם הסכמה ואישור על אמינותו של ראש הכולל. הנה מלבד הביטול תורה שכרוך בדבר, ומתי יש לגדולים זמן מיותר לבדוק את אמינותו של כל ראשי

^ה וע"ע כיו"ב בתפארת יהונתן (ר"פ פקודי ד"ה ביד איתמר) שגם יצא לדון בזה, דמשה מנה את הכסף והזהב לאחר מיתת נדב ואביהו, כדי להוציא את עצמו מידי 'חשד'. אולם ע"ש שנימק זאת מטעם אחר, וזאת משום שבעינין שלשה כדי להוציא מחשד, ולאחר מיתת נדב ואביהו עמד משה לבדו. וצ"ע, דדין זה שגבויה בשלשה. מבואר בגמ' (ח:), כי טעמו, מפני שהיא "כדיני ממונות". ועי' בריטב"א (שם) שביאר, כי בעניני ממונות בעינין 'אומד', ולכן צריך ג' כדי שיהיה הכרע. וכן נראה מפרש"י. ואין ענינו כלל מצד החשד.

הכולל והמוסדות התורניים, והכל בכדי להסיר רק ספק חשד. אולם בלא"ה אין בנ"א סומכים על הסכמות שכאלה, ביודעם כי ההסכמה אינה על בירור מדוקדק בציציותיו של הראש כולל, אלא רק מקופיא ולחוץ.

ובאמת שעל מבוכה זו עמד בשו"ת מהר"י ווייל (שם) בהמשך דבריו, וז"ל, "והחשבון, לא יעשה לפני כל המערער עליו. דידוע הוא, שכמה דברים שצריכים להוציא ממון הצבור, שאין לגלות אלא לצנועים. אלא הצבור יבררו אנשים נאמנים, לפניהם יעשה חשבון. ואם אין שם צבור, אז הדיין יברר אנשים נאמנים, שיעשה חשבון לפניהם. והדיין ידקדק על כל צידי צדדין, להוציא הדבר לאמתו ולאורו, ולהעמיד העולם על הדין ועל האמת", עכ"ל.

וכן כיו"ב כתב בשו"ת נוב"י (מה"ת יו"ד סי' קנ"ז) וז"ל, "יפה הורה מעלתו, שגבאי צדקה שנתמנה ע"פ הציבור, אינו צריך ליתן חשבון. ואני תמה, מה זו שאלה. והדבר מפורש ביו"ד סימן רנ"ז סעיף ב' וכו'. ואפילו אם נתחדש איזה דבר שיש מקום לחשדו וכו'. מ"מ, אין החשבון שנותן הגבאי דומה כלל לשאר חשבונות שצריכין ליתן אנשים אחרים, שצריכין לברר חשבונם על כל פרט בפומבי לעיני כל. משא"כ חשבונות של גבאי צדקה וכו'. וק"ו שאין להכריחו לברר חשבונו ע"פ קוויטונג [-קבלה] על כל פרט ופרט. דידוע שכמה דברים שצריך הגבאי להוציא, ואי אפשר לו ליקח קוויטונג כלל. וכל זה אם יש מקום לחשדו, כגון שרואים שנוהג שלא כשורה. אבל בלא"ה, פשיטא שאין להכריחו ליתן חשבון כלל וכלל. רק הוא בעצמו טוב לו להיות בכלל והייתם נקיים. ומעתה יפה הורה תלמידי", עכ"ל.

ולפי עצתם של אותם גדולים הנ"ל, הרי שנראה כי בנ"ד אין כל אופן להוציא מידי חשד. שהרי כאן אין מערערים 'בפועל', אשר ניתן להסדיר עמהם איש נאמן שיחקור אודות הראש כולל, וכנ"ל. ושלכן נראה לומר, כי דברי הטור הנ"ל, לא נאמרו אלא בכגון היכא שיש מערערים אשר עומדים מכנגד הגבאי, ומערערים עליו בידיעתו. אלא שאין להם בסיס איתן, לסמוך את ערעורם. ושלכן מדינא אין מחייבים את הגבאי להוכיח את צדקתו. אך מ"מ, מאחר ויש לו את האפשרות להתדיין עמהם, ולהוכיח להם על ישרותו ונאמנותו. הרי שבכגון דא, מן הטוב

להראות לעין כל על הישרות. ולקיים את ה"והיתם נקיים". אך כשא"א וכבנ"ד, הרי שאונס רחמנא פטריה, ופטור.

ה] לצרף עוד אדם שיעסוק בכספי הכולל

אמנם עדיין יתכן ליתן עצה בדבר, והוא שכל ראש כולל יחפש אחר אדם נוסף, אשר יטפל עמו ביחד בכספי התרומות. ובאופן זה, הרי שמבואר מהגמ' ב"ב (ח:): דאין חשש לחשד, שהרי אמרו שקופה של צדקה נגבית בשנים. וא"כ באופן זה שפיר יצא ידי, המן היותר טוב.

אכן נראה שפעמים רבות גם עצה זו אינה מעשית. וכפי שאמרה הלבנה אין ב' מלכים יכולים להשתמש בכתר אחד, כך גם קשה לנהל כולל כאשר יש עוד "ראש כולל". וזאת מלבד הקושי להשיג אדם מתאים לתפקיד קשה זה, של נסיעות מתישות לחו"ל, עבור התרומות וכיו"ב.

ו] ראש הכולל רשאי ליטול אחוזים לעצמו

אמנם ראוי גם ליתן את תשומת הלב, כי כל הנתון הראשי, שעליו נשען כל הלעזים כלפי ראשי הכוללים. שהוא מצד הפרנסה בכבוד שזוכים להם ע"י ההתרומות וכו'. הנה אין הדבר כה פשוט, לאסור עליהם להתפרנס מאותם כספים. וראיתי בזה בקובץ צהר (חי"ז עמ' תקע"ג) מאמר מהרה"ג ר' ירוחם פישל אדלר שליט"א, ובתו"ד כתב וז"ל, "שמעתי מפי הגאון ר' אברהם דב אויערבאך גאב"ד טבריה שהסבא מסלבודקא זצ"ל שכיהן כמייסדה וכמנהלה הגשמי והרוחני של "ישיבת סלבודקה" נסע לראדין לשאול את ה"חפץ חיים" כמה משכורת יטול לעצמו מקופת הישיבה, עבור עבודתו בישיבה. ענהו ה"חפץ חיים" מכיון "שכל חייו" וכל זמנו מסורים לתועלת הישיבה בגשמיות וברוחניות, הרי ששכרו כל הצטרפותו. מספרים שברוב יראתו של הסבא מסלבודקא, היה ירא וחרד תדיר שמא יש איזה רגעים שאינם מוקדשים לטובת הישיבה, ושמא נוטל "מותרות" יותר מכדי צורכו..."

אמנם עוד הביא שם, ממה שמובא בספר אורחות רבינו (ח"ג עמ' קל"ט), בשם החזו"א, שמנהל כולל "יקח משכורת כמו שמקבלים שני אברכים ולא יותר". ולכאו' מבואר דפליג בזה על הוראת הח"ח הנ"ל.

אולם הגרי"פ אדלר שליט"א (בצהר שם) יצא לבאר את הוראת החזו"א גם אליבא דהח"ח ובב' דרכים, א'- אפשר ש"מנהל" רשאי ליקח משכורת הוגנת והולמת אפילו בסך גדול. אלא שהיה ברצון החזו"א לרומם את מצבם של אברכי הכולל כך שהיה צורך לתלות את גובה שכר המנהל בגובה מילגת האברכים ודו"ק. ב'- עוד יתכן שטעמו של החזו"א, מצד שלא לפגום בחינוכם הטהור של ילדי ישראל. ומחמת רצונו להשריש את שאיפתם של ילדי ישראל להתמדת ולהצלחת התורה, ולא "לחנך" בעקיפין את ילדי ישראל לשאיפה להתגדל בתפקידי ניהול מוסדות תורה, ודו"ק היטב.

עכ"פ גם אם נימא דנחלקו הפוסקים בכמות הפרנסה, אשר רשאים ראשי הכוללים להתפרנס ע"י כספי התרומות. מ"מ בודאי שאין נכון להוציא עליהם לעז. דס"ס יש להם על מה לסמוך. ואם כי בודאי שמוטב לחפש דרכים אחרות לפרנסת ביתם, אם קיימים אפשרויות אחרות. אך כאשר אין אפשרות, ובכדי שיוכלו להמשיך בעבודת הקודש, של הרבצת תורה, העצמית שלהם. ובנוסף העצמת התורה, של האברכים, אשר לומדים בשלווה ובמנוחת הנפש. הרי שמוטב שימשיכו בתפקידם הרם. ויתפרנסו מקופת הכולל.

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' ג"כ, ועוד

האיך נכתב בציץ קודש לה'

וַיַּעֲשׂוּ אֶת צִיץ נֶזֶר הַקֹּדֶשׁ זֶהב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתָּב פְּתוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַה'
(לט, ל)

א.

ציץ כמין טס של זהב, ורוחב שתי אצבעות, ומוקף מאוזן לאוזן, וכתוב עליו בב' שיטין יו"ד ה"א [דהיינו כל השם] למעלה, וקודש למ"ד למטה. (שבת סג: סוכה ה.). והטעם שהיה כותב השם למעלה, כדי שלא להקדים שאר אותיות למעלה מן השם - מאחר ששני שיטין היו (רש"י שבת שם ד"ה יו"ד כו')

ואין להקשות דבכמה מקומות בתורה שמקדימין דברים אחרים לפני ה' בשיטה אחת, וכבר אמרו במס' ידים (פ"ד מ"ח) שהשיבו הפרושים למין הגלילי שכותבין המושל מלמעלה, ואת השם מלמטה, שנאמר ויאמר פרעה מי ה' אשר וגו' (שמות ה', ב'), דהתם כיון דיש בתורה סיפור דברים לפני ה' ולאחריו, אין לחוש בקדימה ובלמעלה, משא"כ הכא בציץ, דלא כתיב ביה רק תיבה אחת, והשם, יש לחוש בקדימת התיבה לפני ה', ומשום דרך קריאתו כתבו בב' שיטות, השם בסוף שיטה ראשונה, וקודש למ"ד בתחילת שיטה שניה. [ממהרש"א בח"א סוכה ה. ד"ה יו"ד ה"א כו', ועיין עוד מה שכתב הרש"ש שם בזה בד"ה תוד"ה קודש כו'].

ופירוש שיטה הנ"ל שהיה כתוב יו"ד ה"א [דהיינו כל השם], סוף שיטה ראשונה, וקודש למ"ד בתחילת שיטה שניה והשתא נקרא יפה, אבל אין לפרש כמשמעו שהיה זה למעלה מזה, דאין זה כדרך קריאתו [מתוספות שבת שם ד"ה וכתוב עליו כו', ותוס' סוכה שם ד"ה קודש למ"ד כו'].

אמר ר' אליעזר בר' יוסי אני ראיתיו בעיר רומי [כשהראו לפניו בגדי כהונה שלקח טיטוס הרשע, - פני משה על הירושלמי יומא (פ"ד ה"א)], וכתוב קודש לה' בשיטה אחת. (שבת שם סוכה שם)

[ולהבין האיך אפשר לחלוק על ר' אליעזר בר' יוסי "שראה" שהיה כתוב בשיטה אחת,? יבואר להלן סוף אות ב'.]

ב.

שיטת הרמב"ם (בפ"ט מהלכות כלי המקדש ה"א) דהיה כתוב קודש מלמטה, לה' מלמעלה, (עיין כנה"ג בלשונות הרמב"ם הביא בשם אמרי בינה לר"ע מן האדומים (פ' מ"ו) שנוסחתו בדברי הרמב"ם (או שהגיה כן) קודש למ"ד מלמטה, ה' מלמעלה, אבל בכל כתה"י והדפוסים הגירסא ברמב"ם כלפנינו, וכן גירסת הירושלמי במסכת יומא (פ"ד ה"א) משמע לכאורה כן, ונראה דזה המקור לשיטת הרמב"ם, אך עיין בקרבן העדה שם דהסביר הירושלמי שהיה כתוב קודש למ"ד למטה, והשם מלמעלה, וכמו גמרא דידן, וצ"ע, ואולי סמך הקרבן העדה על הירושלמי מגילה (פ"א ה"ט) דשם איתא כמו גמרא דידן, [ועיין שו"ת מהרח"ש אה"ע ח"א ס"ג ד"ה אמנם יראה כו' ועיין עוד כנה"ג יו"ד ח"ד לשונות הרמב"ם ד"ה ולענין (קכ"ח ג. ד) מעשי למלך אות ב' ועיין צ"פ תנינא 139, ושמות לט - ל. ועיין עוד מעשה רוקח, יצחק ירנן, ימי שלמה, יריעות שלמה].

ומדברי רבינו בחיי פרשת תצוה נמי משמע כן שהיה כתוב קודש למטה, לה' מלמעלה, וכשיטת הרמב"ם והירושלמי, ע"ש. וברבינו בחיי שם הביא עוד שיטה מהרב"ד והובא לקמן אות ג'. [ומסתבר דגם להרמב"ם (והירושלמי) לא היה כתוב זה למעלה מזה כמשמעו, דאין זה דרך קריאתו, וכמו שכתבו התוס' - הובא לעיל, אלא היה כתוב לה' בסוף שיטה ראשונה, וקודש בתחילת שיטה שניה, וכן משמע דהכסף משנה הביא (שם) דברי התוס' דלעיל שלא היה כתוב זה למעלה כמשמעו כו', ומשמע דסבר הכ"מ דכן סבר גם הרמב"ם ודו"ק], ועיין בהגהות מהר"י קורקוס על הרמב"ם (שם) שביאר למה נקט הרמב"ם כך - לפי שלה' תיבה אחת, למה יכתבו הלמ"ד לבדה, והשם לבדו, כשהן שני שיטין יותר מכשהן שיטה אחת,

ולגירסת התוס' (לעיל אות א') נראה שטעמם כדי שיהיו ארבעה אותיות בשיטה אחת, וארבעה בשיטה אחרת, דקדש חסר וא"ו הוא. ולדעת הרמב"ם י"ל דאין זה מספיק לחלק הלמ"ד מהשם, כיון שהכל תיבה אחת, האיך נחלוק אותה, ע"כ. ועיין ברדב"ז שם שכתב שבתחילה היה כותב למטה קודש, כדי שלא להזכיר את השם ארקנייא.

ועיין ברמב"ם שם שכתב דאם כתבו בשיטה אחת כשר, וביאר הכסף משנה דהרמב"ם פסק כת"ק ודלא כר' אליעזר בר' יוסי, אך בדיעבד אם כתבו בשיטה אחת, יש להכשיר כר' אליעזר בר' יוסי. ע"כ.

אך מ"מ תיקשה דהרי ר' אליעזר בר' יוסי "ראה" שהיה כתוב בשיטה אחת, וא"כ האיך ת"ק חולק עליו, ? והתירוץ דהרמב"ם (שם) סיים - ופעמים כתבו בשיטה אחת, עכ"ל. וביאר הכסף משנה ושאר מפרשים (שם) דכיון "דעד ראייה" הוה ר' אליעזר בר' יוסי, אמרינן דפעמים כתבוהו כן. וא"ש.

ג.

וי"א - רבינו בחיי בפרשת תצוה בשם הראב"ד (עיי"ש) וכן פירוש ר"ת הובא בחידושי הרשב"א בשבת (סג:) (ע"ש), וכן כתב בתוספות הרא"ש (שם) בשם ר"ת, וכן בריטב"א (שם) הביא זאת בשם י"מ דהיה כתוב קודש למ"ד בסוף שיטה עליונה (ולכך קוראו למטה לפי שהוא בסוף), והשם בתחילת שיטה התחתונה נקוראו למעלה, משום דאדם מעיין תחילה בראש שיטה שניה, שהוא תחתונה, ולשון למעלה - פנים והקדמה כמו ממעל לו. מתוספות הרא"ש. שם].

ד.

המהר"ם בסוכה (ה.) על תוד"ה קודש למ"ד כו' הקשה על פירוש (לעיל אות א') שהיה כתוב יו"ד ה"א [דהיינו כל השם] למעלה, וקודש למ"ד למטה - דלא הוי כסדר קריאה, שהרי מה שכתוב בשיטה עליונה, אע"פ שהוא בסופה הוא נקרא תחילה, ? והביא פירוש הנ"ל מהראב"ד דלפירושו נקרא כסדר. ופירוש זה הובא גם בריטב"א (בשבת סג:) וכמו שכתבתי לעיל. וסיים בריטב"א שם, דלפירוש זה איכא

נמי כבוד ה' שהוא בראש שיטה, ותירץ הריטב"א שם גירסא דגרמא דידן דמקשינן דאין דרך קריאה בכך מלמטה למעלה (וכמו שהקשה המהר"ם - לעיל) ? וזה לשונו דאע"פ שאין דרך קריאה בכך, לא איכפת לן, שלא היו צריכין להיות "נהגין" (מלשון והגית בו, וק"ל) עכ"ל, ואתי שפיר.

ועיין תוס' שבת (ס"ג:) ד"ה וכתוב עליו כו', דר"ת פירוש דהיה כתוב יו"ד ה"א [דהיינו כל השם], בסוף שיטה ראשונה, וקודש למ"ד בתחילת שיטה שניה. ע"כ. וקשה דר"ת כתב בספר הישר (ביצה אות שכ"א) דהיה כתוב קודש למ"ד בסוף שיטה א', והשם בראש שיטה ב', וכן הובא בחידושי הרשב"א (בשבת סג:) בשם ר"ת, וכן בתוספות הרא"ש שם, הביא פירוש זו בשם ר"ת (וכמו שהבאתי לעיל)? כך העיר בערוך לנר סוכה (ה.) ד"ה בא"ד.

ולענ"ד נראה לתרץ בס"ד דכיון דפירוש שלא כפשוטו, אלא פירוש בדוחק, דהא דקתני קודש למ"ד "מלמטה" פירוש "בסוף" שיטה ראשונה וכו', וכנ"ל, לכן לא הביא פירושו בתוס' על הגמרא. וסמך על מה שכתב זה בספרו ספר הישר ביצה שכ"א, ולפירוש הפשוט שבגמרא כתב ר"ת דלא תפרש כמשמעו, דלא הוי כסדר קריאה, אלא היה כתוב יו"ד ה"א בסוף שיטה ראשונה כו', אבל באמת לדידיה לא סבירא פירוש זה. אלא פירוש לפי פשוטו דגמרא (שיהא מובן פירוש זה דפשוטו דגמרא ודו"ק), ולפי תירוץ הנ"ל יש ליישב נמי מה שהקשה כנה"ג יו"ד ה"א לשונות הרמב"ם ד"ה שיטה (קכח, ד) וד"ה לענין (קכט, א) ועיין עוד מעשי למלך אות א'. ועיין יריעות שלמה על הרמב"ם שם שהקשה למה לא השיג הראב"ד בהלכות כלי המקדש (פ"ט ה"א) דפירש הרמב"ם דהיה כתוב קודש מלמטה כו' (הובא לעיל אות ב'), הוה ליה להראב"ד להשיג שהיה כתוב קודש למ"ד בסוף שיטה עליונה (ולכך קוראו למטה לפי שהוא בסוף) כו' וכנ"ל (אות ג') דהבאתי מרבינו בחיי פרשת תצוה בשם הראב"ד פירוש זה, ?

אך לפי דברינו הנ"ל א"ש דבשלמא אם יש להראב"ד פירוש דכן משמעו בפשטות, שפיר יש לו להשיג על הרמב"ם, אבל אם הרמב"ם מפרש כפשוטו דגמרא, והוא מפרש פירוש דחוק בגמרא, דהא דקתני קודש למ"ד מלמטה, ר"ל "בסוף" שיטה

ראשונה, ולכך קוראו למטה וכנ"ל, (אות ג' ע"ש), מה לו להשיג דברי הרמב"ם דאזיל כפשטות משמעות הגמרא, וסמך הראב"ד על מה שכתב פירושו במקום אחר. וא"ש בס"ד.

ה.

והנה עיין באור החיים על התורה בפרשת תצוה (שמות כח, לו) דכתב דמהפסוק משמע שכל מציאות שיכתוב קודש לה', כשר, ומה דאמרינן בגמרא דהיה כתוב שני שיטין יו"ד ה"א למעלה כו' לא לעיכובא הוא, והביא ראיה מהרמב"ם הנ"ל דפסק דאם כתבו בשיטה אחת כשר (ע"ש), ומדברי האור החיים אתי שפיר כל השיטות הנ"ל דלא היה זה לעיכובא, ובדיעבד בכל ענין כשר.

משפטי צדק / הרב יהודה טננהויז במ"ס משפטי צדק על חו"מ

הלכות שבת כהררים התלויים בשערה

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם (לה, א)

במתני' חגיגה (י, א) הלכות שבת חגיגות והמעילות - הרי הם כהררים התלויין בשערה, שהן מקרא מועט והלכות מרובות.

מצינו במדרש פרשת חיי שרה הובא ברש"י יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה. ואכן מה באמת הסיבה שגופי תורה כהלכות שבת שהם יסוד גדול נאמרו ברמיזה.

רצון מלך לעבד משכיל

רצון מלך לעבד משכיל (משלי יד, לה) רצון הקדוש ברוך הוא אינו אלא לישראל המשכילים לעשות דברים שהם לרצון לפניו. (רבינו יונה אבות) פירוש הדברים שיש נחת רוח מיוחד מכך שלמרות שאין הדברים מפורשים העבדים המשכילים מתבוננים ברמיזותיו ומבינים רצונו יתברך, שאילו מקיימים רק מה שכתוב אין בו חידוש אולם כשמתייגעים ומתבוננים עד שמוצאים את ההלכה ומקיימים רצונו יתברך הרי שיש נחת רוח מיוחד מכך.

ועוד בזה שאילו כתוב דברים מפורשים הרי שיש בהם גבול ומידה ואי אפשר לנטות בהם לפי המתחדש בכל עת, ומשא"כ כשנכתב ברמיזה ניתן ונמסר לחכמים לפרש לפי הענין המתחדש בכל עת כדוגמת מוצרי החשמל למיניהם ומוצרי המגנט וכדומה.

המטרה גילוי אלקותו יתברך

בספר שם משמואל (פר' חיי שרה) מבאר בארוכה את השוני מלפני מתן תורה שהיה החושך גובר בעולם והענין האלקי היה בהסתר מאד, וכשבא אברהם

התחיל להאיר לעולם והי' קורא בקול גדול ופרסם את האלקות בעולם והסיר את החושך וההסתר וגלה את פני הלוט עד שהקריא את שמו של הקדוש ברוך הוא בפי כל בריה, ובא יצחק והוסיף להאיר, ובא יעקב והוסיף להאיר. והם הורידו את השכינה מרקיע לרקיע עד שהורידה לארץ, היינו התגלות מלכותו ית"ש בעולם, וההמשכות שמשכו את האלקות בעולם לא היו בסתר אלא בפרסום גדול.

אך משניתנה תורה שוב אין נדרש מישראל שיהיו קוראים בקול גדול לכל באי העולם לבוא ולהתגייר ולחסות תחת כנפי השכינה, אדרבא גר שבא להתגייר תחילה אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר וכו' כבש"ס יבמות (מו, א). ואף שבודאי הכוונה האלקית לקרב את כל באי העולם, כמו שיהיה לעתיד שיהפך לבב העמים לקרוא כולם בשם ה', וזה תכלית המקווה, מ"מ אין הכוונה שיעשה זה ע"י פרסום האלקות בקול גדול.

אלא לאחר שניתנה התורה נטמן הענין האלקי בתורה, ותעודת ישראל להוציא לאור את האלקות שנטמנה בתורה ע"י מה שמתייגעים בתורה ומסירים את ההסתר שמסתיר את חכמת התורה כמובא בזוה"ק שהקושיות הן כמו קליפין להלכה, וכפי המדה שמברר את ההלכה ומוציא לאור תעלומה הן בחידושין דאורייתא והן בבירור ויושר הלכה, באותה מידה נתגלה פני הלוט והמסכה הנסוכה על פני כל הארץ, כי הביט בתורה וברא את העולם, וכאשר נתגלה אור וחיות התורה כן נתגלה אור וחיות העולם שהוא האלקות. ומעתה אין צריכין לפרסם את האלקות בקול קורא אלא אף כשיושב בחדרי חדרים ומתייגע בבירור הלכות התורה. זה גורם התגלות האלקות בעולם,

ומאחר שקודם מ"ת היתה המשכת אלקות ע"י פרסום וקורא בקול גדול, באותו סגנון באו פרשיותיהן בתורה בהתגלות ואפי' שיחתן של עבדי אבות כמהותם כן פרשיותיהם, אבל משניתנה תורה אדרבא כל התגלות האלקות באה רק עי"ז שהכל ברמוז ובהסתר וישראל מתייגעין להוציא לאור תעלומה על כן הרבה גופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

קחו מאתכם

וְהַנְּשָׂאִים הַבִּיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֵּׁהָם וְאֶת אַבְנֵי הַמִּלֵּאִים לְאֶפֶוד וְלַחֹשֶׁן (לה, כז)

מבואר במדרשי חז"ל שנחסרה אות י' מתיבת והנשיאם, משום שאמרו מה שכל הציבור מחסרים אנו נותנים. וצריך להבין איזה פגם הוא לומר מה שהציבור מחסרים אנו נותנים, הלא אדרבה יש כאן התחיבות גדולה מאד להשלים כל מה שחסר. וי"ל דהתביעה היתה כי עיקר הכוונה במצות הנדבה למשכן הוא שיתנדב כל אחד ויקריב משל עצמו עבור המשכן, ולא מחמת שחסר, אלא מחמת שהוא רוצה לנדב מעצמו, וגם אם ישאר מיותר יהי' תועלת בנדיבות, שאין התכלית מה שיש למשכן רק מה שמחסר מעצמו עבור כבוד שמים.

ואיתא שלכן הקדימו הנשיאים אחר כך לתת לחנוכת המזבח, והיינו שמזה למדו שהעיקר לחפש יותר ויותר להקריב מעצמו, וזה באמת כל עבודת האדם לחפש לעלות למעלה, ולא להסתפק במועט, וזהו אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה, כי האדם צריך לחפש לעלות תמיד למעלה.

והנה כתיב, כל אשר תמצא לעשות בכוחך עשה, ויש ללמוד מזה שהאדם צריך לחפש לעשות כל מה שבכוחו וכל המרבה משובח.

וגם בתורה הוא כן, ובלב כל חכם לב נתתי חכמה. כי צריך לחפש להיות חכם לב, וחכם לב היינו הרצון, וזהו עשה רצונך כרצונו, שצריך להיות מבקש ולרצות יותר ויותר, ורבינו יונה כתב, ותאות הצדיקים מן ההצלחות להפיק רצון מד'. וזהו ע"י שמחפש יותר ויותר.

והיסוד צריך להיות להכין את עצמו ואת לבו. וכשנגשים ללמוד תורה, לחפש כמה שיותר ללמוד, ואם אינו מכין עצמו רק עושה ממילא מה שמזדמן לפי טבעו ותכונותיו, הרי חסר לו היסוד של הרצון.

ואם אמנם טבע האדם להיות עצל, זה רק הטבע והמדות הרעות, זה אינו האדם בעצמו, רק זהו מה שיש לו אתו המלחמה, היינו זה השדה שניתן לו לעבד, ואם אינו מעבד לא יצא לו פירות, ובפרט אם אינו חכם לב לא יזכה לחכמה. - מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. רמב"ם פ"ג מהלכות תלמוד תורה הי"ג.

והנה אם אדם מרגיש רפיון ידע שזהו הנסיון שניתן לו שילחם בו, ואם יזכה וילחם יכול להצליח הרבה, והלומד מעוני סופו לתלמוד מעושר.

אם פגע בכך מנוול משכחו לבית המדרש. ודקדק הסבא מקלם ז"ל, מדלא אמר משכחו לדברי תורה, רק משכחו לבית המדרש, משמע שכדי להנצל מן המנוול אין די בדברי תורה, רק דרישה, דרשו ד' ועוזו, ויש להתעורר מזה ע"ד מש"כ דהמעלה היא מה שמבקש ורוצה הד"ת. והסבא למד מזה שזהו תורה ומוסר.

והנה צריך האדם לידע מה שעושה, שאם יודע מה שעושה הרי כל עבודתו משתנה לפי ההכרה. יסוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא - שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו. מסילת ישרים פ"א. ואמר מו"ר הגר"ש רוזובסקי זצ"ל על הפסוק ויקחו לי שכשיודעים שהוא לי, האפשרויות משתנות.

והנה למדנו יסוד גדול: קחו מֵאִתְּכֶם - להקריב מעצמו זהו עיקר הנרצה מהאדם. הבה נתפלל - ושם נעבדך...

נפש חפיצה / הרב יהודה אנגלנדר, מח"ס 'חזון איש עם ביאורים והערות'

סידור לחם הפנים ביום ח' למילואים

וַיִּתֵּן אֶת הַשֶּׁלֶחַן בְּאֵהָל מוֹעֵד עַל יַרְךְ הַמִּשְׁפָּן צָפְנָה מִחוּץ לַפְּרֹכֶת. וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֵרֶךְ
לֶחֶם לִפְנֵי ה' פֶּאֶשֶׁר צֹהַה ה' אֶת מֹשֶׁה (מ, כב-כג)

ב' דעות אימתני היה יום ח' למילואים

הנה קרא איירי ביום שמיני למילואים, וזה מתבאר מדכתיב בקרא: וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַיּוֹקֵם הַמִּשְׁפָּן, ובמסכת שבת (פז ע"ב) איתא:
"תנא אותו יום נטל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית ... ראשון לחודשים"
והיינו שזה היה יום ראשון בשבת, וא"כ קשה מאד הפסוק שהרי קיי"ל שאין סידור
לחה"פ אלא בשבת ואם סידרו ביום אחר הוא כסידרו הקוף, ואיך נתפרש בקרא
שבאותו היום נסדר לחם הפנים על השולחן.

והנה, ע"פ המבואר, יום ח' למילואים היה ר"ח ניסן, ובו מתו נדב ואביהו וקרב בו
שעיר ר"ח והיינו שהשעיר שדרוש דרש משה היה שעיר ר"ח (כמבואר בתו"כ
שמיני). אמנם באבן עזרא (שמות מ,א) הקשה על פי' זה מהא דמבואר (סוכה כה
ע"ב) בשיטת ר"ע שמישאל ואלצפן שנטמאו בהוציאם את נדב ואביהו הם היו
האנשים שהיו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח, ואם שמיני למילואים
היה ביום ר"ח ניסן מדוע לא נטהרו מיד והיו עושים הפסח ככל חוקותיו ומשפטיו.
לכן פי' האבן עזרא דקרא דידן דאיירי באחד לחודש אינו יום שמיני למילואים
אלא יום א' למילואים, ופרשת שמיני למילואים לא נתפרשה אלא בפרשת שמיני
וזה היה ביום ח' בניסן ולכן לא יכלו מישאל ואלצפן להיטהר לפני הפסח. ובאמת
גם פליג הא"ע על דברי הגמ' ששני ימים אלו היו ביום א' בשבת, ולמד שזה
היה ביום ש"ק, ולפ"ז א"ש קו' דידן שבאמת נסדר לחה"פ בזמנו יחד עם חנוכת
המשכן וכל זה היה ביום השבת, אלא שכ"ז אינו לפי הגמ'.

אימתני נסדר השולחן לפי דעת רבותינו שהיה ח' למילואים ביום א' בשבת

וכדי לתרץ הקו' על דעת רבותינו, יעויין במלבי"ם שכתב דאה"נ והלחם נסדר על השולחן ביום ז' למילואים בש"ק, וקרא דלחה"פ אינו ביום שמיני אלא ביום שביעי וזה כמובן קשה עד מאד בפשט המקראות.

והנה ז"ל התוספתא מנחות (פ"ז ה"ו): "ר' יוסי אומר כל שבעה ימי מילואים היה שולחן בטל בלא לחם לפי שלא נגמרה מלאכתן, למוצאי שבת לא סידרו עליו את הלחם אלא בשבת בזמנו." ומשמע לכאורה שלמד ר' יוסי שנסדר הלחם על השולחן בשבת שלאחר ימי המילואים, והיינו שכמבואר היה יום ח' למילואים ביום א' בשבת, והיה השולחן עומד ריקן עד לשבת שלאחרי זה.

והנה מעין דברי המלבי"ם לכאורה משמע שלמד הרמב"ן, שבפסוק כח פי' שכל המעשים שנתפרשו בקרא דידן איירי במשה רבינו ולא אהרן הכהן, וכל אלו לא נעשו דוקא ביום השמיני אלא בכל ימי המילואים (ויש לשים אל לב שכל הפרשה לפי דברי קדשו לא נאמרה אלא על משה ולא על אהרן), ולפ"ז ג"כ א"ש לכאורה, שבאמת הקרא דויערוך עליו ערך איירי דוקא ביום שביעי למילואים שהיה ש"ק, ולא ביתר הימים, אלא שלפי שכל הפרשה נשנתה על כל ימי המילואים, א"כ כל עבודה בזמנה.

עוד יעויין בצפנת פענח עה"ת (כאן) שדקדק ד"עריך לחם" הכתוב בקרא היינו שעריך השולחן וסדרו על קעריותיו ויתר כליו, אבל באמת לא נסדר לחם הפנים עצמו, שזה היה כמבואר בתוספתא רק אח"כ. ודו"ק בכל זה.

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח

'אורייתא' ו'דעת חכמה'

לפרשת ויקהל:

בין קרש לעמוד

יל"ע למה נבדלו בשמם, שיש הנקראים 'קרש', ויש הנקראים 'עמוד', הלא שניהם עצי שטים והם מצופים זהב, והם חלק מצורת המשכן, ומדוע נבדלו בשמם.

קרש לשון חיבור

יש מקום לבאר. שעמוד הוא דבר העומד לעצמו, אולם קרש הוא דבר המתחבר עם אחרים. שהנה בלשון ארמי, מים קופאים מכונים קרישה, כמו קפאו תהומות, וכן קרש הרקיע. לכאורה הענין הוא, שדבר המתחבר ונעשה אחד, כל חלק ממנו נקרא קרש. מאחר והעמודים היו בודדים וכל אחד עמד לעצמו, לעומת הקרשים שהתחברו זה לזה, ונעשו בצורה שיוכלו להבריח אותם זה לזה, נמצא ששמם קרשים.

והיה מקום להמציא עוד, שהנה בתרגומים על לשון קרשים, אמרו דפין או לוחות וכדומה. שמא הקרשים לא היו צריכים להעשות מעץ אחד ומקשה אחת של עץ. אלא חיברו חלקי עצים זה לזה עד שהגיעו למידתן, של אמה על אמה ומחצה. נמצא שכל קרש מצד עצמו היה חיבור של כמה וכמה עצים. אולם העמודים היו עץ אחד ומקשה אחת. שמא סוג העצים שהם עצי שטים, היה במידתם כדי לחוק אמה על אמה כמידת העמודים, אולם לא כמידת הקרשים שהם אמה ומחצה על אמה, ולכן בקרשים היו צריכים לאחד כמה עצים ובעמודים די בעץ אחד. לכן אלה ייקראו קרש ואלה עמודים.

באם נהפך האותיות של קרש נמצאם 'קשר', שהאחד נקשר לרעהו ומתוך כולם נעשה הענין הגדול.

מאחר והתבאר שלשון קרש בא מצד החיבור זה לזה. יתכן להגדיר באופן נוסף. ששם קרש מלשון 'קיר' ומחיצה. שהם חלק ממחיצה שלמה. הקרש אינו עומד מצד עצמו, הוא רק חלק משלימות מסוימת, אולם העמוד עומד לעצמו.

עמוד לשון מעמיד

אולם יתכן מאד, שעמוד פירושו מלשון מעמיד. דהיינו שעליהם העמידו את הפרוכת ואת המסך. מאחר שהם מעמידים דבר אחר, ייקראו בשם עמודים. (גם העמודים במקדש או עמודי השמים או עמודיה שבעה, כולם באים מצד שהם מעמידים עליהם ענין אחר). אולם הקרשים לא היה להם תפקיד להעמיד שום דבר, ולכן יקראו קרש בסתם, ככל לוח עץ העומד.

ואם תאמר הלא יריעות המשכן עליהם היו נסמכים. תשובתך בצידך, הלא נזכר בפקודי (יח) וַיִּקֶם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת אֲדָנָיו וַיִּשֶׂם אֶת קַרְשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת בְּרִיחָיו וַיִּקֶם אֶת עַמֻּדָיו: (יט) וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת מְכֹסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְקֹוֹק אֶת מֹשֶׁה: ובמפרשים, שנתן את יריעות המשכן, והיו עומדים או דרך נס או בידי אדם בתמוכות או בידי ממש. עכ"פ מבואר, שאין מטרת הקרשים בשביל להעמיד את היריעות, אלא שהיריעות ניתנות תחילה וראש, ואחר כך נותן אדנים וקרשים וכו'. כי אכן אין מטרת הקרשים להעמיד היריעות, אלא הם ענין בפני עצמו, ליופי הקירות של המשכן. אולי בזה יובן מה שכתב רש"י (שמות כו טז) עשר אמות ארך הקרש - למדנו גבהו של משכן עשר אמות: ואמה וחצי האמה רחב - למדנו ארכו של משכן לכ' קרשים שהיו בצפון ובדרום מן המזרח למערב ל' אמה: היינו, שהיריעות עצמם הם המשכן, אלא שלא ידענו כיצד צורתו בידי שמים ובדרך נס, וממה שנצטוו לתת קרשים מבואר שהיריעות יצרו צורה של גובה י' ואורך ל', ודוק.

דרך אגב, מבואר גם הטעם שנותן את היריעות תחילה, בכדי שיהיו אדניו וקרשיו ובריחיו, כי אם יתן תחילה אדנים ועליהם קרשים אין זה שימה של המשכן, אלא שימת דבר ואחר כך נעשה משכן, אולם כאן הענין בהיפך, אלא שצריכים לתתם

לשם אדניו של המשכן, וקרשיו של המשכן, והמשכן כבר פרוש מלמעלה. לכן כך הסדר.

עפ"י יובן חילוק נוסף בשם משכן ואהל. הנה המשכן הוא הראשון לכל הקמה, ולכן שמו משכן, שתפקידו לגרום למקום שם ומעלת משכן, ששם יבוא הכבוד לשכון. אולם פריסת האהל הוא רק אחר שנתן הקרשים, נמצא שהם אהל על הקרשים. בזה מיושבת קושיית העמק דבר הלא אהל הוא שהוא מאהיל, ועל מה האהיל. אלא שהוא המאהיל על הקרשים, מה שא"כ המשכן כבר קדם לקרשים, כמבואר בסדר הפסוקים הנ"ל. (בפרט שניתן לומר שהוא 'אהל' ממש, והמשכן הוא רק לקישוט הפנימי, אולם לפי הדברים עתה יש מקום להסביר באופן מחודש).

יופי וכלי

יש מקום להסביר באופן נוסף. שהנה עמודים הם תואר לכלי, שהם עומדים ומעמידים עליהם דברים נוספים. אולם קרשים הוא ענין של יופי.

שהרי הקרשים נעשו לצורך היופי הפנימי של כתלי הבית פנימה. לא לצורך העמדת היריעות, שהם היו עומדים דרך נס, וכנוזר לעיל.

מאחר והם עשויים לשם יופי, ייקראו בשם קרש, שבזה הם לוחות פנימיות של זהב, ונעשה הפנים נאה ומפואר.

והנה בשה"ש (ג י) עֲמוּדָיו עָשָׂה כֶּסֶף רִפִּידָתוֹ זָהָב מִרְכָּבוֹ אֲרָגְמָן תּוֹכוֹ רְצוּף אֶהְבֵּה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלַם: ובמדרש (שהש"ר פ"ג פ"כ א) "עמודיו עשה כסף אלו העמודים, שנא' (שם כ"ז) ווי העמודים וחשוקיהם כסף. רפידתו זהב, שנא' (שם כ"ז) ואת הקרשים תצפה זהב. מרכבו ארגמן, שנא' (שם) ועשית פרכת תכלת וארגמן".

מבואר שהעמודים עיקרם הווים שהם עשויים כסף, משום שתפקידם להעמיד את המסך. אולם הקרשים הם 'רפידתו', כענין מקום מצע ומשכב שנקרא רפידה, וזהב הקרשים הוא העיקר, בשביל לנאות וליפות, כענין הנאמר באסתר מיטות זהב וכסף, וביארו שהמיטה זהב ורגליה כסף, וכך נעשה במשכן שהקרשים זהב ורגליהם שהם האדנים, כסף.

ועיין יחזקאל כז, ו 'קְרִשׁךְ עָשׂוּ שָׁן', ובביאור המפרשים שם, שלרובם הוא קרש שעמו מנווטים את הספינה. ויל"ע השייכות לענין הקרשים שבמשכן, והאם הוא פירוש של תיבת קרש, או לפני ענינו שם. ויל"ע.

*

לפרשת פקודי:

ונתת שם מים

וְנָתַתְּ אֶת הַפֵּיִר בֵּין אֶהֱל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתְּ שֵׁם מַיִם (מ, ז)

יל"ע שלגבי הכיור, כתוב ונתת שם, או שמה - מים. מדוע לא נאמר ונתת בו מים. והנה המשך חכמה, בפ' כי תשא (ל, יח), מבאר, שאכן אין החיוב לתת המים בכיור, כי ניתן לקדש מכלי שרת אחר, רק שהדין הוא שבמקום שבין אהל מועד למזבח, שם יקדשו מים. היינו שהוא דין במקום לא בכלי. באופן, שאין הכיור חלק מכלי המקדש, אלא שהוא כלי שרת לקדש בו מים. שמא ניתן שם, להזכיר שלא לגשת לאהל מועד ולמזבח בלי רחיצה. אולם הוא אינו מעצם כלי המקדש עצמם. אולם ראיתי במלבי"ם (ויקרא ב,ב קד) שפשוט לו, שגם כלי יוכל לומר עליו 'שם' או 'שמה', כי הכיור מקום ששם ינתנו המים. נאולי כוונת דבריו כך הם: שאם היה נאמר ונתת בו, היה אסור לקחת ממי הכיור לרחיצה, כי צריכים לתת בו, ולא ליטול ממנו. אולם עתה שנאמר ונתת שם, הכונה שצריכים להכין ולדאוג שיהיה שם מים, ואין חובה או מצוה לתת בו, ואחר שיש שם מים, מצותם לרחוץ בהם ידי ורגלי הכהנים]. נראה הגדרת דבריו, שאין חובה שיהיה מים בכיור, ואינו דין בכיור, אלא שהוא דין במים שיהיו בכיור, לכן נאמר ונתת שם מים, היינו שמקום המים הוא בכיור, ומצד זה שפיר שייך לומר על כלי בלשון מקום.

גם בתורה שלמה העיר על דברי המשך חכמה מכמה מקומות, שמוכח בהם שיכולים לרחוץ בכל העזרה.

ולעד"ן משמע, שזה המקור ללמד שצריכים שיהיו מים טהורים, או מי מקוה או מי מעיין, כמבואר בסוטה (טו:) וזבחים (כב:). משום שמשמעות תתן שמה מים,

היינו מים שהם טהורים מצד עצמם, ונחשבים 'מים' מצד עצמם. אלא שנחלקו התנאים האם סתם מים הם מי מעיין, שהם מים חיים שנובעים ממקורם, או שגם מי גשמים שנקוו נחשבים כמים ממקורם. לפי"ז לא הנתינה תקדש את המים, אלא שהמים יהיו מעצמם ראויים לתפקידם. כי היה מקום לומר, שיכול לתת כל מים שהם, ויתקדשו על ידי הכיור, כמו שכלי שרת מקדשים את הקרבנות והמנחות, לכן נאמר באופן שהנתינה תהיה שהכיור רק מקום למים, אבל המים צריכים להיות ראויים מצד עצמם.

[ויתכן שעצם המחלוקת היא, ממה שהיה מעיין במקדש, הן במדבר והן בבתים, שהרי במדבר היה בארה של מרים עמהם, והיו כורים עד מקום המקדש, כמ"ש במדרש על באר חפרוה שרים. במקדש היה מעיין כידוע. כל הנידון הוא על משכן שילה וכדומה, ששם לא ידוע על מעיין, ולכן יש מקום לדון מהיכן מי כיור].

אולי המקור הוא, כי על שעת מעשה, כתיב (ל) וַיִּשֶׂם אֶת הַכִּיֹּר בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שְׁמֵהּ מַיִם לְרַחֲצָה: ושם תרגם יונתן מים חיים, ונראה שמפרש ש'לרחצה' הוא דין במים, שהם מים הראויים לרחיצה. לפי"ז יתכן שלר"י צריכים 'רחיצה' שתוכל לטהר גם את הטומאה הגדולה ביותר, ולכן בעי מי מעיין, ולחכמים די ברחיצה רגילה של מי מקוה. אולם שאר מימות פוסלים כי אינם ראויים לרחיצה של טהרה.

והנה במדרש הגדול (שמות ל, ט) בשם מכילתא דרשב"י, שממה שנאמר ונתת שמה מים, מבואר ש'מים מכל מקום'. משמע, שזה המחלוקת, שלחכמים מאחר שנאמר ב' פעמים ונתת שם מים בסתם, ולא נתפרש איזה מים, מבואר שדי בכל מים ראויים לרחיצה. שהם מי מקוה, ככל מקום שנאמר בתורה ורחץ במים. אולם לרבי ישמעאל עיקר הפסוק הוא מה שעשו בשעת מעשה, שנתנו מים ראויים לרחיצת כל טומאות שבעולם, שהם מי מעיין. שמא לכו"ע מי מקוה כשרים, רק שלר"י מי מעיין עדיפים, וכמו שעשה משה שנתן מי מעיין.

ועיין שפת אמת (זבחים כב:) שתמה מנלן המקור שבעינן מי מעין, ולדברי התרגום יונתן, יבואר ויובן היטב.

עכ"פ מבואר היטב, ש'שמה' הוא מקום שימת המים, ולא מקום התקדשותם.
שצריכים לתת מים ראויים לרחיצה שמה, ולא 'בו', שאז נוכל לטעות שהכיוור
מקדשם.

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, נשיא בית הדין הרבני הגדול ובעל ילקוט יוסף

ברכת האילנות

שאלה: כידוע בחודש ניסן מברכים ברכת האילנות. האם יש להקפיד לברך ברכה זו דוקא בראש חודש ניסן, ובשנה זו שהוא חל בשבת? והאם יש להקפיד לברך ברכה זו דוקא על האילנות שמחוץ לעיר או אף על אילנות שבתוך העיר? והאם נשים חייבות בברכה זו?

תשובה: בגמרא (ברכות מג ע"ב): היוצא בימי ניסן ורואה אילנות מלבליים, שמוציאים פרחים, מברך 'ברוך אתה ה' אמ"ה שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם', וכך גם לשון הרמב"ם (פ"י מהלכות ברכות הי"ג) והטור והשו"ע (סי' רכו). ותיקנו חכמים ברכה זו, לפי שהוא ענין שבא מזמן לזמן באופן מחודש. אדם רואה עצים יבשים שהקב"ה הפריחם במשך החורף, וברא בעולמו אפילו דברים שאין בהם הכרחיות לחיי האדם, כמו פרי האילנות, שאפשר לעולם גם בלעדיהם, והקב"ה ברא גם אותם כדי ליהנות בהם בני אדם, ולכן אין אנו מברכים על זרעים וירקות, עגבניות וכדו', שהם הכרחיים קצת לבני אדם, אנשים רגילים לאכלם, אבל על אילנות שהם באים להנות בני אדם, על זה אנו מברכים פעם בשנה.

דעת הראב"ה (סימן קכ) מברכים כמה פעמים בשנה, והביא דעה הסוברת שמברכים רק פעם בשנה, אבל הוא אומר שלא נהירא, ומסתבר שהוא מתכוון שרואה את האילנות מלבליים פעם בשלושים יום, ועל זה מברך. אולם אין הלכה כמותו, אלא כדעת המרדכי (פרק כיצד מברכים), הגהות מיימוניות (פ"י מהלכות ברכות אות ט), ספר הפרנס (סימן שצו) ועוד ראשונים, שאין מברכים אלא פעם בשנה. ובדרך כלל הוא בסוף חודש אדר, כל חודש ניסן ותחילת חודש אייר.

זריזין מקדימים למצוות'

בזוהר הקדוש (פרשת בלק, דף קצו ע"ב) מבואר שכאשר אדם מברך ברכת האילנות הוא עושה חסד גדול עם הנשמות המגולגלות באילנות, ומחזירן לשורשן העליון, והזוה"ק מרבה לדבר על נשמות שלא זכו להכנס לגן עדן ועל ידי הברכה מתקנים אותם, ולכן כתב שיש להזדרז לברך ברכת האילנות, וכמו כן כל ברכה שמברך בכוונה על פירות ומאכלים, 'בורא פרי העץ' ו'בורא פרי האדמה', הוא מברר את ניצוצות הקדושה שנפלו בקליפות ומתקן אותם, ומוציאם ממסגר ומחזירם למקורם, וחוזרים הנשמות המתקנות לגן עדן. ולכן יש ליתן את הדעת על מצוה זו ולברך, וזריזין מקדימים למצוות (פסחים ד' ע"א), והיינו מיד בראש חודש ניסן, או למחרתו.

מרן אאמו"ר זצ"ל סיפר פעם באחד משיעוריו על רבה של דמשק הגאון רבי יעקב ענתבי זצ"ל, הוא היה צדיק יסוד עולם ומקובל גדול, ובכל ברכותיו היה מכוין על פי הסוד, ופעם אחת הלכו לגינה אחת בחודש ניסן ובירכו ברכת האילנות, והנה כשבאו לשנה האחרת לא נתנו להם רשות להכנס ולברך, ושאלו מדוע אתה לא נותן לנו לברך, השיב להם השומר, כי בשנה שעברה אחרי שבאתם לכאן וברכתם, כל העצים כולם נבלו והתייבשו, שכל ניצוצות הקדושה נמשכו ע"י הברכה והעצים התייבשו. ולמדים אנו מכך את גודל הכח של ברכת האילנות.

'ברוב עם - הדרת מלך'

מה טוב לברך ברוב עם, שיצטרפו עשרה אנשים ויעשו כולם אגודה אחת, כנסיה לשם שמים, לצאת ולברך ברכת האילנות בכוונה הראויה, ואם אין אפשרות לברכה במנין, ישתדל לכל הפחות לברך בשלשה או בשנים, אבל לא יחיד בלבד.

וטוב שאחד יברך הברכה בקול רם, משום ברוב עם הדרת מלך. בגמרא (ברכות דף נג.) מבואר שבאופן כזה שאחד מברך ומוציא את הרבים ידי חובה, בזה מקיימים ברוב עם הדרת מלך, וכך מבואר בשולחן ערוך (סימן רצח סעיף יד) לענין ברכת 'בורא מאורי האש' שאחד מברך וכולם יוצאים ידי חובה. וכן כתב להדיא

הגאון מווילנא (סי' רכו ס"ק יב) לענין ברכת האילנות שעדיף שאחד יברך וכולם יצאו ממנו ידי חובה.

אולם במקומות שלא הכל בקיאים לכוין להוציא ידי חובה ולכוין לצאת ידי חובה, כמו כל דין שומע כעונה, השליח-ציבור יברך בקול רם וכל הציבור יאמרו אחריו מילה במילה בלחש, כמו שאנו נוהגים בליל יום הכיפורים שהשליח ציבור מברך בקול רם ברכת 'שהחיינו' וכל הקהל אומר עמו יחד מילה במילה בלחש, וכפי שכתב המגן אברהם (סימן תריט סק"ג), וכן פסק הגאון רבי זלמן בשו"ע הרב, וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן רצה סק"ה) לענין ברכת הבדלה שאין בזה חשש ברכה שאינה צריכה כשרוצה לברך לעצמו, ולא ניתן להכריחו לצאת ידי חובה מהשליח ציבור, וכן כתב בשלמי צבור (דף שכ ע"ג), פתח הדביר (סוף סימן רעג) ועוד אחרונים, ולכן אם רואה שאין הציבור בקיאים לכוין לצאת ידי חובה, וגם הש"צ אינו בקי לכוין להוציא ידי חובה - אחד יברך בקול רם והשאר יברכו עמו בלחש. אבל אם הציבור יודע לכוון לצאת והשליח ציבור להוציא - הוא יברך ויוציא את כולם ידי חובה, משום 'ברוב עם הדרת מלך'.

ברכת האילנות בשבת ויו"ט

מותר לברך ברכת האילנות בשבת וביום טוב, ואין לחוש ולגזור פן ישכח ויתלוש מפרחי האילנות בשבת, ואין לנו כח לגזור גזירות מדעתנו, כמו שכתב הרא"ש (פ"ב דשבת, סימן כד) שמיום חתימת התלמוד אין כח לאף חכם, כגודל ארזים גובהו, לגזור גזירות מדעתו, ולכן אין גוזרים שמא ישכח ויתלוש מפרחי האילן, כי אין נוגעים באילן, אלא רק רואים ומברכים, וכמובן אם יש שם פרחים, אבל אם נשרו הפרחים אי אפשר לברך, צריך שיהיו קצת פרחים שאז יהיה אפשר לברך עליהם ברכת האילנות.

ואמנם לכתחילה אם אפשר יברכו ברכה זו בימות החול, אבל אם יש חשש שהציבור יפסיד את הברכה, שמתאספים בשבת ראש חודש והולכים כולם אחרי התפילה ומברכים, ואם לאו חלקם לא יברכו ברכה זו, אין להחמיר ולחוש לדברי המקובלים שלא לברך ברכה זו בשבת ולהפסיד את הברכה לחלק מהאנשים,

והחכם צריך לדעת מתי להחמיר כמו הקבלה ומתי לא, ולכן בכהאי גוונא יברכו ברכת האילנות בשבת. וכן אם שכחו לברך בשבת ראש חודש, והגיע יו"ט של פסח ויש ציבור גדול, יזכו אותם לברך ברכת האילנות ביו"ט.

המקובלים חששו בזה משום איסור בורר, אבל כבר האריכו בזה האחרונים, שלפי הפשט אין אנו חוששים לדברים אלו, ויש לנו כלל גדול, שכאשר נחלקו הפשטנים עם המקובלים, הלכה כהפשטנים, כך כתב רבינו אליהו מזרחי - הרא"ם, לפני כ-540 שנה, וכן כתב הרדב"ז - לפני למעלה מ-500 שנה - שתמיד כשיש מחלוקת בין הפשטנים למקובלים הלכה כהפשטנים, זו עיקר התורה שלנו, שניתנה לרוב העם, ורק השרידים אשר ה' קורא שעושים כל מעשיהם על פי הקבלה, יעשו כן, אבל רוב העם היושב בציון, האברכים ובני הישיבות והבעלי-בתים, אין נוהגים כהקבלה, וגם בדבר זה אין צריך לחוש לקבלה. וכן כתב המהרי"י אלגאזי בשלמי ציבור (דף רל"ב ע"ג), והגאון החתם סופר (או"ח סי' נא) כתב שהמערב פשט וקבלה, עובר על איסור זורע כלאים. ורק במקומות שכתב הזוה"ק במפורש יש לחוש לדבריו, שהוא התנא רבי שמעון בר יוחאי, משא"כ בסתם דברי המקובלים נגד הפשטנים, הלכה כהפשטנים.

נשים – האם מברכות?

גם הנשים תברכנה ברכת האילנות, שאין ברכה זו נחשבת כמצות עשה שהזמן גרמא, למרות שמברכים את זה בחודש ניסן, וכמו שכתב בטורי אבן (מגילה כ ע"ב) דלא מקרי מצות עשה שהזמן גרמא אלא מצוה שאינה נוהגת בכל זמן מצד עצם המצוה, והכי נמי יש לומר שהטעם שנקבע לברך בחודש ניסן, לפי שכך היא המציאות שהאילנות פורחים בחודש בניסן ואינן פורחים בזמן אחר.

עדיפות אילנות שמחוץ לעיר

טוב לברך ברכת האילנות על אילנות הנטועים בגינות ובפרדסים שמחוץ לעיר, אך אינו מעכב, ואם יש סיבת טירדא או חולשה, וכל שכן מפני חשש ביטול תורה, יכול לברך ברכת האילנות גם על אילנות שבתוך העיר. הרואה אילנות מלבלבין בחצר חבירו, יכול לברך אף שאינו נכנס לחצר, כל שרואה את הפרחים, ואם

חבירו נותן לו רשות להכנס לחצרו, עדיף שיכנס לחצר ויברך סמוך לאילנות, אך אינו מעכב.

ברכה על אילני סרק

אין לברך ברכת האילנות אלא על אילנות של מאכל שיש בהם פרחים, אבל אילני סרק שאין מוציאים פירות אין לברך. אך מי שטעה וברך ברכת האילנות על אילני סרק, בדיעבד יצא ידי חובה ושוב אינו יכול לברך יותר על אילני מאכל. ויש אילני סרק שמוציאים פירות הראויים למאכל, כגון צנוברים, שהם ראויים לאכילה, אבל עיקר האילן הוא אילן סרק, יש בזה מחלוקת, יש אומרים שאין שייך לברך עליהם 'להנות בהם בני אדם', כי אין עיקרו לכך. וכן אילנות ורדים שהם ראויים למרקחת, ויש בהם ריח טוב, יש אומרים שאפשר לברך עליהם ברכת האילנות, ויש חולקים, ולכתחילה יש להימנע מלברך, ואם אין לו אילנות אחרות וחושש שמא יפסיד את המצוה יכול לברך.

ועץ לימון, אפשר לברך עליו, אם רואה פרחים, אפילו שאין הלימון עשוי לאכילה בפני עצמו, מכל מקום כיון שראוי לאכלו על ידי שימתקו בסוכר או בסלט וכיו"ב, ניתן לכתחילה לברך עליו ברכת האילנות.

ברכה על אילנות רבים

אם לפניו אלא אילן אחד של מאכל, יכול לסמוך על הפוסקים המקילים בזה ולברך גם על אילן אחד, אולם לכתחילה עדיף לחפש מקום שיש שם לפחות ב' אילנות מאכל. וכמו כן אפשר לברך ברכת האילנות על אילנות שיש שם מין אחד, ואין צריך שיהיו ב' מינים, כגון עץ לימון ותפוז, ומכל מקום המברך על מיני אילנות הרבה, הרי זה משובח.

קטן שיגדיל

קטן שיעשה בר-מצוה במהלך חודש ניסן, ימתין מלברך עד שיהיה בר-חיובא, שאם יברך לפני כן, הרי אינו חייב חיוב גמור אלא מדין חינוך. ואפילו אם יגדל בתחילת חודש אייר וידע שימצא אילנות מלבלבין בתחילת חודש אייר, ימתין

ויברך כשיהיה בר חיובא. אבל אם יודע שעד שיגדל כבר לא יהיו אילנות מלבלבין,
יברך לפני כן אפילו שעדיין אינו בר חיובא גמור אלא רק מדין חינוך.

אילנות מורכבים

ישנן אילנות מורכבים מין בשאינו מינו, יש אומרים שאין לברך עליהם ברכת
האילנות 'להנות בהם בני אדם', שהרי קיומם הוא נגד רצון הבורא, והאיך ישבח
את הקב"ה ויברך אותו על דבר שנעשה נגד רצונו?! ויש חולקים ואמרים שהברכה
היא על כללות הבריאה, ולכן יכול לברך על אילנות מורכבים. ולהלכה הרוצה
לסמוך על סברא זו, כגון שאין לו אילנות אחרים אלא מורכבים, אין למחות בידו,
ויכול לברך. ומכל מקום הבא לשאול האם לברך אם לאו, מורים לו שלא יברך,
כיון שנעשו נגד רצון הבורא יתברך וספק ברכות להקל.

*

שיעורו של הרב שליט"א נכתב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות:

8033050@gmail.com

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מחנך, מנהל ת"ת, ומרצה חינוכי

ברכנו אבינו כולנו יחד

משה רבינו יורד מהר סיני, עם ציווי ה' לאסוף תרומות לבניית בית לשכינה. זה פרויקט כבד ומורכב. גיוס כספים הוא לא קל, ואף לא הכנת המשכן וכליו, לפרטיהם וקדודקיהם. במה מתחיל משה את הביצוע? ויקהל משה את כל עדת בני ישראל. אחדות. רק בתמימות דעים ניגשים, שלובי זרוע, ומצליחים בכל משימה. **זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צָוָה ה'!**

מוסד חינוכי הריהו מפעל ענק המעמיד אנשים בדעה ובתבונה, בגשמיות וברוחניות, עם מרקם חברתי רחב ורגיש. הורים ומורים. ספרים ומספרים. לוחות כיתה ולוחות זמנים. הספקים והפסקות. מחברות וחברויות. תלושי שכר וילדים תלושים. מועדים ומועדים. איך מניעים תעשייה ענפה זו? איך מפיקים המירב? **איך? רק בעבודת צוות!**

משה רבינו פותח בגיוס משאבים. חשוב לי שיתנו מתוך שמחה ורצון טוב, ובכך יתרמו **בשפע** את כל הרשימה הארוכה והיקרה של חומרי הגלם. אינו חפץ בתרומה מתוך כפייה. הרי הקב"ה צוה **וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה**, וכפי שמוסיף יונתן בן עוזיאל בתרגומו **וְלֹא בְּאִלְמוּתָא**, לא בכח! כוחנות אינה מועילה! משה שוקל את מילותיו, עלינו ללמוד מסגנון דיבורו המעודד! אין כאן גבייה של חובה, אלא **נדיבות הלב, רצון, מי שרוצה יזכה** ויתרום. למרות שהקמת המשכן כרוכה **בעבודה רבה**, והתורה אף משתמשת במילה זו פעמים רבות בפרשיותינו, משה עצמו איננו מדבר על הצורך בעובדים, שיש במשמעותה משימת חובה, אדרבא, הוא הופך את העבודה לזכות ושאיפה! כשהוא מזמין עושי מלאכה אינו מכנה אותם פועלים או אומנים, שיש למילים אלה קונוטציה של חובה ושעבוד, הוא מכריז שמבקשים אנשים **חֻכְמֵי לֵב**, ומי אינו רוצה להימנות בין החכמים הללו? גישתו הצליחה מעל למשוער! יצאו מלפני משה **בהתלהבות**, **כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר**

נְדַב לַבָּם אֲתֶם לְהִבְיָא לְכֹל הַמְּלָאכָה... וַיָּבֹאוּ כָּל הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֵת כָּל מְלָאכַת הַקֶּדֶשׁ... עד שהודיעו מְרַבִּים הָעַם לְהִבְיָא! דִּי! עֲצְרוּ אֵת הַתְּרוּמוֹת! מְדַבְּרִים נִכּוֹן וְהַלְבָּבוֹת נִפְתָּחִים!

עבודת צוות היא מפתח ההצלחה, לדעת כי המשא הוא של כולם – ויחד יקצרו ברינה. אין האחד בצוות מבליט את עצמו, כל אחד מכיר את מקומו, תומכים ומעודדים אלה את אלה, כולם אהובים כולם ברורים. מעל-ולצד כולם **ניצב המנהל**, לא בהתנשאות אלא בחכמה, מגייס במילים מעודדות, עושה שימוש במילים מְשֻׁתָּפוֹת, מילים שמפיחות רוח חיים ורצון להוסיף עוד ועוד. לא עבודה אלא חכמה. לא "תעשה כך וכך" אלא "אני זקוק לעזרתך... הרי אתה הכי מתאים... מה דעתך בענין זה...". נוכחתי פעם באירוע בית ספרי, בו גייס סגן-המנהל את הצוות **כולו** להיות חלק פעיל בעשייה הקדושה. בתום האירוע שמעתי את המנהל אומר למחנך ותיק "לא ידעתי שאתה מוכשר בהפעלת מקהלה!" השיב לו המחנך "לא ידעת, כי מעולם לא ביקשת. 'הסגן' ידע מפני ששאל, מתוך כך הצליח!".

בפרשה נאמר **וַיַּעֲשׂוּ כָּל חֲכָמֵי יִבְבְּעֵי הַמְּלָאכָה אֶת הַמְּשָׁכָן עֲשֶׂר יְרִיעֹת... כְּרַבִּים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב עָשָׂה אֲתֶם**. הפסוק פותח ברבים, ויעשו, ומסיים ביחיד, עשה. דרש בזה רבינו אור החיים הק' רעיון חושב, בדרך כלל כאשר אנשים רבים עושים דבר אחד, יוצא הדבר עם צורות שונות ומשונות (נדמיין לעצמנו חלות מְעֻשָׂר אופות, או ציור מעשרה ציירים) אך כאן, למרות שהיה **וַיַּעֲשׂוּ**, רבים, היו היריעות דומות וזהות לחלוטין, כאילו עָשָׂה אֲתֶם אומן אחד בלבד, וזאת בהיותם **חכמי לב**, עם עין טובה ורוח נדיבה אלה לאלה, ללא תחרות וקנאה! הטו שְׁכֶם זה לעומת זה, כולנו יחד באור פניך!

מסופר כי בבוא הרכבת הראשונה לעיירה יצאו בני העיר לחזות בפלא. הביטו בה בהשתאות! הרב המקומי הגדיל לעשות, הוא ניגש **ומשש בידיו את הקטר ואת הקרונות**. שאלוהו אנשי העיר למעשיו, והאו השיב בחכמה "אני רואה קרונות

קרים, אך הקטר רותח. כאשר 'הקטר' חם מאוד – הוא מצליח לגורר את כל הקרונות אחריו...!".

לא מצא הקב"ה כלי מחזקי ברכה אלא השלום, משה מברך את עשייתם המאוחדת 'תשרה שכינה במעשה ידיכם'. המקדש נבנה מתוך אהבה ואחוה, ונחרב מתוך שנאה. נרבה רעים ותשכון שכינה בתוכנו, בתוך כל אחד ואחד.

*

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות בפרשת ויקהל

- א. איזה דבר בפרשתינו נקרא בלשון זכר ובלשון נקבה כאחד?
- ב. היכן מצאנו "על" שביאורו "בסמוך"?
- ג. היכן הוזכר לשון "פרוץ"? והיכן הוזכרו עננים? (2, עי' בעה"ט וכלי יקר)
- ד. אלו תכונות נאמרו בפרשה השייכות ל"לב" (3)? והיכן הוזכרה "רוח" (4 בפרשה וברש"י)?
- ה. היכן מצאנו שיש צורך להתנדב דווקא נתינה מועטת? (שפתי חכמים, ספורנו)

שאלות בפרשת פקודי

- ו. איזה שם של אדם נדרש בנוטריקון?
- ז. היכן הוזכרו המסעות (3, רש"י)?
- ח. כיצד נטל משה חלק בעשיית המשכן?
- ט. היכן הוזכר לשון "צד"? היכן מצאנו לשון "הגנה"? היכן הוזכרה "תפארת"?
- י. היכן הוזכר החורבן?

חדוותא דאפטרותא ויקה"פ-פרה (יחזקאל לו, טז-)

- יא. היכן הוזכרה בושה?
- יב. היכן יש תוכחה שמוסרת בתוכה אהבה?

*

תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת.

7628366@okmail.co.il

תשובות ל'חדוותא' כי תשא

א. אלו ביאורים ללשון "כפרה" מצאנו בפירש"י בפרשה?

(לב, ל) ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדלה ועתה אעלה אל ד' אולי אכפרה בעד חטאתכם: ופירש"י אכפרה בעד חטאתכם. אשים כופר^ל, וקנוח^{לו} ל^ח, וסתימה לנגד חטאתכם^{לט}, להבדיל ביניכם ובין החטא^מ:

ב. אימתי היתה שעת רצון לפני ד'?

הנה בסוף הפרשה פירש"י (לג, יא) לגבי הזמן שבו היה אהל מועד שמחוץ למחנה "והדבר הזה נהג משה מיום הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר, שהרי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות (תענית כח:), ובי"ח שרף את העגל ודן את החוטאים, ובי"ט עלה, שנאמר ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם וגו' (שמות לב, ל), ועשה שם ארבעים יום ובקש רחמים, שנאמר ואתנפל לפני ה' וגו' (דברים ט, יח), ובראש חודש אלול נאמר לו ועלית בבקר אל הר סיני, לקבל לוחות האחרונות, ועשה שם מ' יום, שנאמר בהם ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים וגו' (שם י, ו), מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון, אמור מעתה, אמצעיים היו בכעס. בי' בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם, ואמר לו למשה סלחתי

^ל ולכאורה כוונתו כופר כעין פדיון נפש כמו (ישעיה מג, ג) נתתי כפרה מצרים פוש וסבא תחתיך: ופירש"י "נתתי כפרה מצרים. והם היו לך לפדיון שבכוריהם מתו ואתה בני בכורי נצלת והייתם חייבים כליה כמו שנאמר (יחזקאל כ) ואומר לשפוך חמתי עליהם בארץ מצרים", וכ"פ ברמב"ן (עי' להלן). ואפשר שפדיון זה הוא מה שאמר משה (להלן לא) "מחני נא מספרך אשר כתבת", או מה שביאר ברש"י להלן (לב, יג) זכר לאברהם ליצחק ולישׂרׂאל עבדיך וכו' ופירש"י אם לשרפה הם, זכור לאברהם שמסר עצמו להשרף עליד באור כשדים וכו'", והיינו שמה שעשו האבות הוא פדיון למה שהיו ראויין ישראל להעניש.

^{לז} וכ"כ ברש"י עה"פ (בראשית לב, כא) ונאמתם גם הנה עבדך יצקב אחרינו כי אמר אכפרה פניו במנחה, ופירש"י אכפרה פניו. אבטל רוגזו, וכן וכפר בריתכם את מות (ישעיה כח, יח), לא תוכלו כפרה (שם מז, יא), ונראה בעיני, שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים, כלן לשון קנוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא וכפר ידיה, בעי לכפורי ידיה בההוא גברא, וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש כפורי זהב, על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק":

אבל הרמב"ן ביאר (שם) "אכפרה פניו כדרך ואיש חכם יכפרנה (משלי טז, יד) יתן כפר על החמה ולשון קנוח בכפור איננו לשון קדש רק לשון ארמית וכן כפורי זהב שם המזרקים בבבל כי לעולם לא תבא כפרה בחטא" והיינו שחולק ע"ד רש"י שהלשון קינוח התחדש רק בבבל ובלשון ארמי. וממשיך ומבאר "אבל יאמר לכפר על נפשותיכם (שמות ל, טו) לכפר עליו ונסלח לו (במדבר טו, כח) על נפשו ויאמר אכפרה בעד חטאתכם (שמות לב, ל) וכולן מלשון ונתנו איש כופר נפשו (שם ל, יב) שהוא פדיון".

^{לח} וכוונת רש"י בזה נראה שהיא למה שאמר משה (להלן לא) "וישב משה אל ד' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זקב: ופירש"י אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל הפצם, מה יעשו שלא יחטאו (יומא פו: ברכות לב). משל למלך, שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו, ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות, מה יעשה הבן שלא יחטא (ברכות שם), והיינו שבא להמעיש חומרת החטא.

ולשון זה הובא ג"כ בעניין הכפרה על חטא העגל, כמבואר ברש"י (במדבר יט, ב) "משל לבן שפחה שטינף פלטיין של מלך אמרו תבא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל (במדבר רבה יט, ח)" והיינו שהלשון כפרה הובא במשל בלשון "קינוח".

^{לט} ואפשר שהוא כעין (בראשית ו, יד) עשה לך תבת עצי גפר קנים מעשה את התבה וקפרת אתה מבית ימחוץ בכפר: ותרגם אוינקלוס ונתחפי יתה מגו ומברא קפופרא: והיינו שהתיבה מכוסה בכופר והוא חוצץ בינה לבין המים.

והוא דומה לדעת דעת האבן עזרא (בראשית לב, כא) שפי' אכפרה פניו. אכסה ואסתיר. ופניו כעסו, וכן ופניה לא היו לה:

ונראה ביאורו, שרומז לבקשת משה (להלן לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין וכו'" והיינו שרוצה שהקב"ה יסבול העוון כאילו אינו.

^מ נמצא א"כ שרש"י כאן כלל כל ג' הפירושים, פירש"י בעצמו בפ' וישלח, ופי' הרמב"ן, ופי' האבן עזרא. ונראה פירושו, שרש"י כלל הכל מפני שמשנה רבינו ניסה כל הג' אולי בו יכפר העוון, וכמשנ"ת.

כדברך, ומסר לו לוחות אחרונות, וירד והתחיל לצוותן על מלאכת המשכן, ועשאוהו עד אחד בניסן, ומשהוקם לא נדבר עמו עוד, אלא מאהל מועד:

ומשמע שרק המ' ימים האחרונים היו ברצון.

אבל קודם לכן נאמר (לג, א) וַיִּדְבֹר ד' אֶל מֹשֶׁה לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה אֶתְּהָ וְהָעַם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ וְכוּ' ופירש"י לך עלה מזה. דבר אחר, כלפי שאמר לו בשעת הכעס לך רד, אמר לו **בשעת רצון** לך עלה" ומשמע שבשעה שעלה לכפר בעד חטאתם כבר נקרא "שעת רצון"מא.

וצ"ל שיש דרגות של רצון, והמשך דברי רש"י שם "אתה והעם. כאן לא אמר ועמך"מב: והיינו שהוא יותר ברצון, אבל מ"מ להלן נא' (לג, יג) "ויראה כי עמך הגוי הזה" (שם טז) "ונפלינו אני ועמך" ופירש"י "שלא תשרה שכינתך עוד על אומות עובדי אלילים", ונמצא שיש דרגה של "עמך" – כאומר של משה ולא של ד', ויותר קרוב "העם" – שאין כאן ריחוק מוחלט ולא קירוב מוחלט, ואח"כ "עמך" – של ד', כמאמר הכתוב ונפלינו אני ועמך".

והיכן מצאנו עם שגלה ממקומו?

(לג, ב) וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלֶּאךָ וְגֵרְשִׁתִּי אֶת הַכְּנַעֲנִי הָאֲמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: ופירש"י וגרשתי את הכנעני וגו'. ששה אומות הן, והגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו:

ונאמר שוב להלן^{מג} (לד, יא) שָׁמַר לְךָ אֶת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֹנֵךְ הַיּוֹם הַנִּנְי גֵּרֶשׁ מִפְּנֶיךָ אֶת הָאֲמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי: ופירש"י את האמורי וגו'. ו' אומות יש כאן, כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם^{מד}.

ג. אלו עונשים היו ראויים לחטא העגל?

^{מא} ונאמרו הדברים בשעה שאמר (שם פסוק ב, ג) "וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלֶּאךָ וְכוּ' כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקֶרְבְּךָ" והיינו בשעת כעס.
^{מב} וצ"ב שלעיל (לג, ז) "כִּי שַׁחַת עַמְּךָ" ופירש"י "שחת העם לא נאמר, אלא עמך, ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם", ואינו שייך לרצון ולרוגז אלא שאינם עם ישראל אלא הערב רב, וצ"ל שכאן מפרש רש"י באופ"א דהיינו לשון ריחוק מלשון "עמך ולא עמי".
ולדעת האומרים שהערב רב כלה במגפה ובחרב לאחר חטא העגל א"כ בוודאי אין כוונת רש"י כאן לערב רב, אלא כמשנ"ת שמבאר "שחת עמך" כלשון של ריחוק.

^{מג} והיה צורך לחזור על הדברים משום שכאן הקב"ה בעצמו יגרשם ולא ע"י מלאך.

^{מד} וצ"ב הרי מבואר במדרש שהם פינו עצמם בזמן יהושע בן נון, (דברים רבה פרשה ה אות יד) "אמר רבי שמואל בר נחמן מה עשה יהושע, הנה פורש דאטגמא ככל מקום שהיה הולך לכבש, ונהיה פתוב בה מי שמבקש לילך ללך לו, ומי שמבקש לעשות שלום יעשה, ומי שיבקש לעשות מלחמה, יעשה, מה עשה הגרזשי, פנה וקלף לו מלפניו, ונתן לו הקדוש ברוך הוא ארץ יפה פאצו, זו אפריקי".
וצ"ל שדבר ד' כאן ע"ש העתיד.

(לב, יג) זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ וְכוּ' וּפִירְשׁוּ אִם לְשֵׁרְפָה^מ הֵם, זָכוּר לְאַבְרָהָם שֶׁמָסַר עֲצָמוֹ לְהִשְׁרֵף עֲלֶיךָ בְּאוּר כַּשְׁדִּים, אִם לְהַרְיָגָהּ, זָכוּר לְיִצְחָק שֶׁשָׁפַט צוֹאָרוֹ לְעַקִּידָהּ, אִם לְגִלּוֹת^מ, זָכוּר לְיַעֲקֹב שֶׁגָּלָה לְחָרֵן (שְׁמוֹרֵר מִד, ה.) וְכוּ'.

ד. היכן הוזכרו יורדי הים?

(ל, לה) וְעָשִׂיתָ אֵתֵהּ קְטֹרֶת רֶקַח מֵעֵשֶׂה רֹקַח מִמֶּלֶח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וּפִירְשׁוּ מִמֶּלֶח. כְּתַרְגוּמוֹ מֵעוֹרֵב, שִׁיעֵרֵב שְׁחִיקְתָּן יִפָּה יִפָּה זֶה עִם זֶה, וְאוֹמֵר אֲנִי שְׁדוּמָה לוֹ וַיִּירָאוּ הַמִּלְחִים (יוֹנָה א, ה.), מִלְחִיךְ וְחֹבְלִיךְ (יִחְזַקְאֵל כו, כז.), עַל שֵׁם שֶׁמֵּהֲפַכִּין אֶת הַמַּיִם בַּמְשׁוֹטוֹת כְּשֶׁמִּנְהִיגִים אֶת הַסְּפִינָה, כְּאִדָּם הַמֵּהֲפֵךְ בַּכֶּף בִּיצִים טְרוּפוֹת לְעֵרְבָן עִם הַמַּיִם, וְכֹל דְּבַר שֶׁאִדָּם רוֹצֵה לְעֵרֵב יִפָּה יִפָּה, מֵהֲפָכוֹ בְּאִצְבָּע אוֹ בְּבוֹךְ:

והיכן הוזכר לשון "חשבון"?

(ל, לב) עַל בְּשֵׁר אָדָם לֹא יִיָּסֵךְ וּבְמִתְכַנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כְּמָהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יְהִיָּה לְכֶם: וּפִירְשׁוּ וּבְמִתְכַנְתּוֹ. לְשׁוֹן חֲשׁוּבֹן, כְּמוֹ מִתְכַנֵּת הַלְּבָנִים, וְכֵן בְּמִתְכַנְתָּהּ, שֶׁל קְטוֹרֶת:

ולשון "משקל"?

(ל, לד) וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים נְטָף וְשִׁחֲלֹת וְחֻלְבָּנָה סַמִּים וּלְבָנָה זָכָה בֶּדֶבֶד יְהִיָּה: וּפִירְשׁוּ בֶּדֶבֶד יְהִיָּה. אֵלּוֹ הָאֲרֵבֵעָה הַנּוֹזְכָרִים כֹּאֵן יִהְיוּ שׁוֹיֵן מִשְׁקָל בְּמִשְׁקָל, כְּמִשְׁקָלוֹ שֶׁל זֶה כֶּךָ מִשְׁקָלוֹ שֶׁל זֶה, וְכֵן שְׁנֵינּוּ, הַצָּרִי וְהַצְּפוּרֵן וְהַחֲלָבָנָה וְהַלְּבֹנָה מִשְׁקָל שְׁבַעִים שְׁבַעִים מִנָּה. וְלְשׁוֹן בֶּדֶבֶד, נִרְאֶה בְּעֵינֵי שֶׁהוּא לְשׁוֹן יְחִיד, אֶחָד בְּאֶחָד יְהִיָּה, זֶה כְּמוֹ זֶה:

ה. מאיזו תרומה נקנו קרבנות המילואים?

נֹא' בַחֲז"ל (שֶׁבַת פז:): "א"ל רַב חֲבִיבִי מִחֻזְנָאָה לְרַב אֲשֵׁי ת"ש (שְׁמוֹת מ, יז) וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּת בְּאֶחָד לְחֹדֶשׁ הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן תִּנָּא אוֹתוֹ יוֹם נִטַּל עֶשֶׂר

^מ וצ"ב שע"ז ענשה חנק, ובעיר הנדחת בסייף, אך היכן מצאנו שענשה שריפה. ואפשר שמשום שע"ז בסקילה שהיא חמורה בכלל זה שריפה. אבל צ"ב שכיון שע"ז בסקילה החמורה הלא לא מצאנו שפדאן אחד מן האבות בסקילה (ועי' סנהדרין נ. דלדעת ר"ש שריפה חמורה מסקילה, ושם נקט רש"י אליביה)
^מ אכן מבואר ברש"י שגזירת הגלות שנגזרה על המרגלים היא עונש גם על חטא העגל כמבואר שם (במדבר יד, לג) וכן נקטם יקיו רעים במדבר ארבעים שנה ונשארו את זנותיכם עד הם פגריכם במדבר: ופירש"י לא מת אחד מהם פחות מבן ששים, לכך נגזר ארבעים כדי שיהיו אותם של בני עשרים מגיעין לכלל ששים, ושנה ראשונה היתה בכלל ואף על פי שקדמה לשלוח המרגלים, לפי שמשעשו את העגל עלתה גזרה זו במחשבה, אלא שהמתין להם עד שתמלא סאתם, וזהו שנאמר וביום פקדי, במרגלים ופקדתי עליהם חטאתם (שמות לב, לד), ואף כאן נאמר תשא את עונותיכם ולא עונתכם, שתי עונות של עגל ושל תלונה, וחשב להם במנין חייהם מקצת שנה ככולה, וכשנכנסו לשנת ששים מתו אותם של בני עשרים:

עטרות ראשון למעשה בראשית ראשון לנשיאים ראשון לכהונה ראשון לעבודה" ופירש"י ראשון לעבודה. לסדר עבודת ציבור תמידין ושאר קרבנות של תרומת הלשכה:

ומשמע שקרבנות המילואים לא נלקחו מתרומת הלשכה, ואפשר שנקנו ע"י הכהנים, שימי המילואים היו למלא את יד הכהנים^מ.

ושל חודש ניסן?

הנה דברי רש"י כאן צ"ב, שמשמע מדבריו שהשקלים לקרבנות נגבו רק באייר, ואלו דבריו, (ל, טו) הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהִדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמִּחְצִית הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת תְּרוֹמַת ד' לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם: ופירש"י דבר אחר לפי שרמז להם כאן ג' תרומות, שנכתב כאן תרומת ה' ג' פעמים, אחת תרומת אדנים, שמנאן כשהתחילו בנדבת המשכן, ונתנו כל אחד ואחד מחצית השקל, ועלה למאת הככר, שנאמר וכסף פקודי העדה מאת ככר (שמות לח, כה.), ומהם נעשו האדנים שנאמר ויהי מאת ככר הכסף וגו'. והשנית אף היא על ידי מנין, שמנאן משהוקם המשכן, הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים, באחד לחדש השני בשנה השנית (במדבר א, א.), ונתנו כל אחד מחצית השקל, והן לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה ושנה, והשוו בהם עניים ועשירים, ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם, שהקרבנות לכפרה הם באים. והשלישית היא תרומת המשכן, כמו שנאמר כל מרים תרומת כסף ונחשת (שמות לה, כד.), ולא היתה יד כלם שוה בה, אלא איש איש מה שנדבו לבו:

וצ"ב לדבריו ממה הוקרבו הקרבנות עד ר"ח אייר.

אבל בחז"ל מצאנו שנתרמה תרומה בר"ח ניסן, (ירושלמי ריש שקלים) "ומר רבי שמואל בר רב יצחק תרומת הלשכה כתחלתה דכתיב (שמות מ, יז) ויהי בחדש

^מ והנה לגבי איל המילואים מפורש שהיו הכהנים בעלים, וצ"ל שנקנו על ידיהם, כמבואר לעיל (כט, כב) וְאֵת שֹׁק הַיָּמִין פִּי אֵיל מִלְּאִים הוּא: ופירש"י כי איל מלואים הוא. שלמים לשון שלמות, שהושלם בכל. מגיד הכתוב שהמלואים שלמים, שמשמים שלום למזבח, ולעובד העבודה ולבעלים, לכך אני מצריכו החזה, להיות לו לעובד העבודה למנה, וזה משה ששימש במלואים, והשאר אכלו אהרן ובניו, שהם בעלים, כמפורש בענין: אמנם מרש"י משמע שאף שאר הקרבנות של אותם ימים לא נלקחו מן התרומה, וייתכן שנלקחו ממה שנדבו כ"א ולא מן השקלים. ואולי יש כאן יישוב לקוש' הדעת זקנים בריש תרומה שהקשה מדוע נכללו שמן למאור ובשמים לקטורת בתרומה שנדבו כ"א, אע"פ שלא נכללו בה סולת ויין וקרבנות, ולפי"ד אפשר שנצרכו להם לז' ימי המילואים.

אמנם מבואר ברש"י שקרבו התמידין אף בימי המילואים, שנא' (במדבר כח, ד) אֵת הַכֶּבֶשׂ אֶתְד תַּעֲשֶׂה בַּבֶּקֶר וּפִירֶשׂ אֵף עַל פִּי שֹׁכֵר נֹאמֵר בַּפֶּרֶשׁ וְאֵת תְּצוּה וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְגו' (שמות כט, לח), היא היתה אזהרה לימי המילואים וכאן צוה לדורות:

הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן. ותני עלה ביום שהוקם המשכן
בו ביום נתרמה התרומה וכו'".

ודוחק לומר שהייתה עוד תרומה גם לדעת רש"י, שא"כ היה לו לרש"י להזכיר
תרומה רביעית.

תשובות חדותא דאפטרותא כי תשא (מלכים-א יח)

ו. היכן הוזכר שאול המלך?

(ל) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵיהוּ לְכֹל הָעָם גִּשׁוּ אֵלַי וַיִּגִּשׁוּ כָל הָעָם אֵלָיו וַיִּרְפָּא אֶת מִזְבַּח ד' הַהָרוּס: ופירש"י ומדרשו שמעתי, ששאל בנה מזבח בהר הכרמל, וזהו שאמר (שמואל א טו יב): בא שאול הכרמלה והנה מציב לו יד, ולהלן (בראשית לג כ) הוא אומר: ויצב שם מזבח, ומלכי ישראל הרסו כל המזבחות והבמות שבארצם שנעשה לשם שמים, ובנה אליהו מזבח זה של שאול, שהיה הרוס:

ז. היכן נרמז שעתידין ישראל לנהוג כמנהג האומות ויהיה לרצון לפני ד'?

(לא) וַיִּקַּח אֱלֹהֵיהוּ שְׁתֵּים עָשָׂר אַבְנִים כְּמִסְפַּר שְׁבַטֵי בְנֵי יִעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר ד' אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שֵׁמֶךָ: ופירש"י למה נאמר כאן, לפי שביום שנגלתה שכינה על יעקב בבית אל וקראו ישראל, בו ביום אמר לו גוי וקהל גוים יהיה ממך, עתידין בניך להקהל כשאר עמים, ולבנות מזבח להקטיר עליו בשעת איסור הבמות, ואני מתרצה בדבר, בבראשית רבה (פב, ה).

מאל"ף ועד תי"ו – חידות על הפרשה עם פירוש רש"י / הרב מתתיהו הלברשטט

חידות באותיות לפרשת השבוע

לפרשת ויקהל:

אות א'

יריעות העזים.

מדה לכל היריעות.

מספר רגלי השלחן.

*

אותיות א' ב'

התקיים בהם 'ולא ניכר שוע לפני דל'.

*

אות ב'

זמן הבאת הנדבות בב' בב'.

טבעות ב' לב'.

*

אות ג'

קומתו.

קישוט במנורה.

*

אות ד'

ירוד שבשבטים מבני שפחות.

*

אות ה'

שמן מעשה רקח.

*

אות ו'

מסך.

עשוי זהב לתליית הפרוכת.

*

אות ז'

ציפוי לא דבוק בשתי מקומות.

משותף לארון, למזבח הזהב ולשלחן ז'ז'.

*

אות ח'

לזה יצאה העברה לרבי יוסי.

גם בלשון זכר גם בלשון נקבה.

מיתרים, מיתריהם.

מלאכות שידע בצלאל (3).

מעלת העוסקים במלאכה.

נבוב לחות.

קישוט לעמודי החצר ועמודי המסך.

*

אות ט'

חכמת הנשים.

מדת המסגרת.

*

אות י'

תקועים וקשרו בהם הי' שלא ינועו ברוח.

מדי העבודה למלאכה'.

*

אות כ'

צורה המוזכר 3 פעמים פעם זהב, פעמיים ללא זהב.

משקל המנורה וכליה.

עשוי מתרומת הנשים בלבד (2).

כלי מכלי המשכן בלי מדות.

*

אות ל'

לזה יצאה העברה לרבי ישמעאל.

זה הדבר אשר צוה ה': ל', ל'ל'.

עשויות תכלת לחיבור מחברות היריעות.

*

אות מ'

יום ציוי מלאכת המשכן.

יריעות התחתונות הנראות בתוכו.

מלקחיה, מחתותיה.

אמו של חור.

לשון **ויכלא'**.

מעשה הכפורת, כרובים והמנורה.

כלי המזבח (3).

*

אות נ'

כך נקרא מי שלבו נדבו.

בזיכים שהשמן והפתילות נתונין בהן.

ויעש 'בצלאל': לפי שני' נ' על המלאכה נ' על שמו.

ממנה עשויים כלי מזבח החיצון.

*

אות ס'

לשון מחיצה.

*

אות ע'

מדה שהיתה ל'נשאם' שבגללה כתוב חסר.

מספר יריעות העיזים ע'ע'.

משותף לכל כלי המקדש למעט המנורה והכפרת.

*

אות פ'

בנוסף ליריעות המשכן עשויה מעשה חשב בלי זהב.

*

אותיות פ' צ'

צד.

*

אות צ'

איזה תכשיט נקרא 'חח'.

היה לעמודי הפרוכת ולא לעמודי המסך.

*

אות ק'

לחבר את המחברות מזהב או נחשת.

מיקום הכרובים.

מכלי השלחן (2).

ממנו עשויות מחיצות החצר.

*

אות ר'

המסך בשונה לפרוכת.

צורת המזבחות.

*

אות ש'

אינה נדחית למלאכת המשכן.

מנדבות המשכן (4).

משותף לקלעים, לכתנות, למכנסיים, למגבעות ולמצנפת (ולאבנט?).

*

אות ש'

בגדים שלא היה בהם שש לכיסוי הכלים בסילוק מסעות.

*

אות ת'

מנדבות המשכן (3).

מול פאת צפון.

מלאכת המשכן במספרים

יריעות המשכן: יריעות, __ אורך יריעה, רחב __, יריעות במחברת __, מחברות זהות __, ללאות בכל מחברת __. קרסי זהב חיברו את הלולאות __. והיה המשכן __.

*

יריעות עיזים: יריעות, __ אורך יריעה, רוחב __, מחברות לא זהות, __ יריעות במחברת האחת, __ יריעות במחברת השני, __ ללאות בכל מחברת, __ קרסי זהב חיברו את הלולאות.

*

קרשים: אורך __, רוחב __, ידות __, בריחים.

*

לפאות צפון ונגב: __ קרשים, __ אדני כסף, __ אדנים לכל קרש, __ בריחים.

*

לצלע המשכן ימה: __ קרשים רגילים, __ קרשים למקצועות, __ בריחים.

*

פרוכת: __ עמודים מצופים זהב, __ אדני כסף.

*

מסך פתח המשכן: __ עמודי שיטים מצופים זהב ו __ אדני נחושת.

*

ארון: גובה __, רוחב __, אורך __, טבעת זהב __, לכל צלע __.

*

כפורת: רוחב __, אורך __, (גובה __ טפחים) __ כרובים.

*

שלחן: גובה __, רוחב __, אורך __, מסגרת __ טפחים, טבעות ל __ רגליו.

*

מנורה, קנים: __ מכל צד. __ גביעים בכל קנה, __ כפתור, __ פרח.

*

במנורה: __ גביעים, __ כפתור תחת כל __ קנים, __ נרות, __ ככר.

*

מזבח הקטורת: אורך ורוחב __ אמה ו __ גובה, __ טבעות.

*

מזבח הנחשת: __ אמות אורך ורוחב, ו __ גובהו, __ טבעות ל __ קצות.

*

קלעי החצר:

פאת צפון ונגב תימנה. אורך __ אמה, עמודים __, אדנים __, גובה __.

*

פאת ים. אורך __ אמה, עמודים __, אדנים __, גובה __.

*

מזרח: (לצפון ודרום) קלעים __ אמה, __ עמודים __ אדנים, __ גובה.

*

מסך החצר: רוחב __, גובה __.

*

לפרשת פקודי:

אות א'

ממונה על עבודות המשכן בכלל א' בן א'.

משקלו ככר אחד כסף.

מעשה הכתנות.

*

אותיות ב' ב' א'

עשה מה שה' צוה למשה בלי שנאמר לו ב'ב'א'.

*

אות ב'

מקום הכיור ב' וב'

*

אותיות ב' ג'

מחצית השקל ב' לג'.

*

אות ה'

מפסוק זה נלמד שהמשכן נזקף וקם אליו ה'ה'.

הדלקת נרות המנורה.

*

אות ו'

עדות המשכן על כך.

פסוק בתהילים שנאמר על ידי משה בהקמת המשכן.

*

אות ז'

חוט השביעי עם כל מין באפוד ובחשן.

מדות החשן לאורך ורוחב.

*

אות ח'

עשוי כמעשה האפוד.

*

אות ט'

סדרות אבני החשן.

תאר למנורה.

*

אות י'

הלאו של תזוזת החשן מעל האפוד.

הלאו בענין המעיל.

ביאור המילה 'המשכן' / 'משכן' הנאמר בכל מקום.

*

אות כ'

משה שינה מציווי ה' בהקדמתם למשכן.

מעשה החשן להכניס בו את האורים והתומים.

דוגמא לציץ שמעל המצנפת.

*

אות ל'

פקודת המשכן הוא עבודתם.

ה'עדת'.

*

אות מ'

רמז לבתי מקדש.

מדתו של קדש כפול.

שלו היו אדני הקדש.

קביעת אבני החשן מ'מ'.

*

אותיות מ' נ'

על איזה מנחה נאמר 'את העלה ואת המנחה'.

*

אות נ'

מקום המנורה נ' ,... ,נ'.

*

אותיות נ' ס'

מאבני המלואים.

*

אות ס'

לשון הגנה.

*

אות ע'

מעשה שרשרת החשן.

סדר לחם הפנים.

*

אות פ'

הכתב על האבנים והציץ.

רכסו בהם את החשן אל טבעות האפוד.

תאר למגבעות.

הגנה לארון.

*

אות צ'

משותף למעיל, לציץ, לרימוני המעיל.

מקום השלחן באהל מועד צ'צ'.

*

אות ק'

תאר לבגדי כהונה למעט הבגדים שמכסים בשעת המסעות.

מקום טבעות הזב בחשן.

המזבח בהמשחו ק'ק'.

*

אות ר'

פעולה להכנת פתילי זהב לאפוד ולחשן.

משותף לחשן ולמזבחות.

*

אות ש'

כמה מנה בככר.

מספר פתילי תכלת בציץ.

מספר קצוות בקשירת הציץ.
יום ששימשו גם משה וגם אהרן.

*

אות ת'

כמוהו פי המעיל.

מונח בין הציץ למצנפת.

לתגובות ופתרונות: r29.4.4865@gmail.com

*

תשובות פרשת ויקהל

אהל. אחת. ארבע.

אהליאב בצלאל.

בבקר בבקר. בתים לבדים.

גובהו. גביעים.

דן.

המשחה.

וילון. ווים.

זהב לארון ולבריחים.

זר זהב.

לחלק. חצר. חבלים. חשב מחשבות, חרושת אבן חרושת עץ. חכמת לב. חלול.
חשוקים.

טוו את העיזים. טפח.

יתדות, יריעות. יותר מכדי הצורך.

כרובים. ככר. כיור כנו. כיור וכנו. לאו. לי, לאמר לכם.

מחרת יום כיפורים. משכן. מרים. מניעה. מקשה. מזלגות, מחתות, מזרקות.

נדיב לב. נרות. נתן נפשו, נקראת. נחושת.

סכך.

עצלות. עשתי עשרה. עצי שיטים.

פרוכת. פאה,

צלע. צמיד. ציפוי זהב.

קרסים. קצה הכפורת. קערות, קשות הנסך. קלעים.

רקם. רבוע.

שבת. שש, שיטים, שמן, שהם. שש משזר.

שרד.

תכלת, תולעת שני, תחשים. תימן.

*

מלאכת המשכן במספרים.

• יריעות המשכן: 10 יריעות, 28 אורך יריעה, רוחב 4, יריעות במחברת 5, מחברות זהות 2, ללאות בכל מחברת 50, קרסי זהב חיברו את הלולאות 50, והיה המשכן 'אחד'.

• יריעות עיזים: 11 יריעות, 30 אורך יריעה, רוחב 4, 2 מחברות לא זהות, 5 יריעות במחברת האחת, 6 יריעות במחברת השני, 50 ללאות בכל מחברת, 50 קרסי זהב חיברו את הלולאות.

• קרשים: אורך 10, רוחב $1\frac{1}{2}$, 2 ידות.

לפאות צפון ונגב: 20 קרשים, 40 אדני כסף, 2 אדנים לכל קרש, 5 בריחים.

לצלע המשכן ימה: 6 קרשים רגילים, 2 קרשים למקצועות, 5 בריחים.

• פרוכת: 4 עמודים מצופים זהב, 4 אדני כסף.

- מסך פתח המשכן: 5 עמודי שיטים מצופים זהב ו5 אדני נחושת.
- ארון: גובה 1½, רוחב 1½, אורך 2½, טבעות זהב 4, 2 טבעות לכל צלע.
- כפורת: רוחב 1½, אורך 2½, (גובה 1 טפחים) 2 כרובים.
- שלחן: גובה 1½, רוחב 1, אורך 2, מסגרת 1 טפחים, 4 טבעות לרגליו.
- מנורה, קנים: 3 מכל צד. 3 גביעים בכל קנה, 1 כפתור, 1 פרח.
- במנורה: 4 גביעים, 1 כפתור תחת כל 2 קנים, 7 נרות, משקלו = 1 ככר.
- מזבח הקטורת: אורך ורוחב 1 אמות, 21 אמות גובה, 2 טבעות.
- מזבח הנחשת: 5 אמות אורך ורוחב, 3 אמות גובהו, 4 טבעות ל4 קצות.
- קלעי החצר:

פאת צפון ונגב תימנה. אורך 100 אמה, עמודים 20, אדנים 20, גובה 5.

פאת ים. אורך 50 אמה, עמודים 10, אדנים 10, גובה 5.

מזרח: (לצפון ודרום) קלעים 15 אמה, 3 עמודים 3 אדנים, 5 גובה.

• מסך החצר: רוחב 20, גובה 5.

*

תשובות פרשת פקודי

איתמר בן אהרן. אדנים. ארג.

בין אהל מועד ובין המזבח.

בצלאל בן אורי.

בקע לגלגלת.

הוקם המשכן. העלאת נרותיה.

ויתר הקב"ה על חטא העגל. ויהי נעם.

זהב. זרת.

חשן.

טורים. טהורה.

יזח. יקרע. יריעות התחתונות.

כלים. כפול. כתר.

לויים. לוחות.

משכן משכן. מנה. משכן. מסבת משבצות.

מנחת נסכים של תמיד.

נכך השלחן, נגבה. נפך ספיר.

סכך (וסכת).

עבת. ערך.

פיתוחי חותם. פתילי תכלת. פאר. פרוכת.

צמר ללא פשתן. צד צפון.

קודש. קצות. קדש קדשים.

ריקוע. רבוע.

שישים. שלשה. ששה. שמיני למילואים.

תחרא. תפילין.

המדור לע"נ האשה הכשרה בריינלא ברטה בת החבר ר' דוד הלוי ע"ה נלב"ע

ביום ט"ז אדר תשע"ז

סיפור מיוחד / הסופר הרב מוישה גוטמן

מי שיִדַע לָלֶכֶת

נער טוב מבית טוב שנקלע למשבר־נעורים קשה, והתרסק וצלל לתהומות עמוקים, חושב ומשוכנע שאין לו דרך חזרה.

סבו, יהודי שורשי בן הדור הקודם, לא מתווכח איתו ולא מתנצח מולו - אבל כן מנצח אותו בטיעון מוחץ, קצר, מתומצת, חד כתער וננעץ כמחט.

אחד שיודע.

*

פרק ראשון

צלילת מצולות

חסמתי את דרכו בכניסה המוארת לחנות הדיוטי־פרי שבשדה התעופה. "אין כאן דְרִיִּימְבו", אמרתי לו.

"איך אתה יודע איזה ליקר אני רוצה לקנות? אתה חסיד לשעבר?", חייך אלי היהודי בהפתעה מושלמת מתוך חזותו החסידית המוקפדת.

"הייתי", עניתי לו ונהניתי לראות את ההלם שאחזו.

הלקוח החסידי עצר בכניסה לחנות הענקית וסרק אותי מבלוריתי המעוצבת ככרובולת במרכז גזע הקרקפת, ועד לנעלי הספורט הצהובות הגבוהות, עבור דרך עגיל אוזני השמאלית ומכנסי הג'ינס התכולים־אפורים שעטפוני.

אחרי התעשות מהירה, פצה את שפתותיו לומר משהו. נמלך והתחרט, עקף אותי באלגנטיות, ונבלע בחנות השוקקת חיים ואנשים עשרים וארבע שעות ביממה.

התאכזבתי.

רציתי שיפְתַח עמי שיחה נלבבת. רציתי שישאל למה יצאתי לתרבות רעה ומדוע נשרתי מקהילתי. במוחי היו מסודרים כמו על מדפים, שורות של תירוצים מלוטשים, נימוקים מצוחצחים, הסברים מבוססים, צורבים וגם מדמיעים לפעמים. כמו שורות הבקבוקים של שלל המשקאות החריפים עליהם הייתי אחראי בחנות הדיוטי. לועזיים וחתומים, כמוני. נוצצים כלפי חוץ, כמוני.

*

לפעמים חלף בי רצון עז שאבי מורי, הרב ירחמיאל יצחק, יטוס מתישהו חוצה לארץ. לקברי צדיקים או למסע שורשים או לכל מטרה עילאית אחרת שעשויה לצוץ. לא הייתי צריך את שהותו של אבי בחוץ לארץ. רק רציתי שהוא ייתקל בי בכניסה לחנות הדיוטי פרי. שייפער עיניים מבוהלות, שיתגמגם. וגם: שיכאב כהוגן. חזיונות של שטויות. גם אם אבי ייאלץ לטוס אי פעם, כף רגלו השמורה לא תדרוך ולו לרגע אקראי על מפתני החנויות הגדושות המון. את משקפיו יסיר מעל עיניו בצאתו את ירושלים, את פניו יכבוש בקרקע לאורך כל מסלולי הבידוק והצ'ק־אין, וגם במטוס לא יתיישב על מקומו בטח עד שיבִטֵחַ את עצמו בכל כללי הצניעות וגדרי הקדושה.

שעון היד שלי הראה על שתיים. כבר שתיים בלילה. תהיתי מה אימי היקרה, משובש געגועי, עושה ברגעים אלו. בוררת אורז? מטליאה גרביון? בודקת מבחני תלמידות? ואולי מביטה דרך החלון הירושלמי אל תוך החושך ומחפשת אותי או את דמותי. "תשמור על קשר, מרדכי'לה. תשמור בבקשה על קשר", ביקשה ממני בערב ראש השנה כשצלצלתי ממספר חסוי לומר שנה טובה, ולשמוע את קולה הערב באוזניי ומתוק לליבי המיוסר.

ידעתי לכוון את השעה שאבא לא בבית.

"שתהיה לך אַ גוֹטע גַבְנֶטְשֶׁטע יור (=שנה טובה ומבורכת), מרדכי'לה. צדיק שלי", התרגשה והרעידה את קולה המתפצל.

"צדיק אני בטח לא", גיחכתי.

“אתה כן! דוּ בִּיזֵט יָא אַ צדיק (=אתה כן צדיק)”, התעקשה אימא ודימיתי לשמוע את זליגת הדמעה שלה.

ניתקתי לפני שגם אצלי תתחיל זליגה. היא לא תתקשר אלי בחזרה. אין לה את המספר העדכני שלי. פעם במאה שנה אני מתקשר מחסוי. שומע את קולה. משמיע את קולי. משוחח קצרות.

גם את כתובתי אין הורי יודעים. גם לא את מקום עבודתי. טשטשתי את עקבותיי כשנמאס לי ממציאת שליחים ושתדלנים שבאו ועטו עלי, נחושים לשכנע אותי לחזור.

*

תמימה היא, אימא שלי המסורה.

‘צדיק’, היא קוראת לי. אם הייתה מודעת לעשירית ממה שהספקתי לעולל לנשמתתי בשנתיים וחצי האלה שאני כבר לא איתם, אזי אפילו הכינוי רשע מרושע היה חלש מדי אצלה בשבילי.

כזה אני. טיפוס שחור-לבן. מוקצן ומקצין. או טוב עד הסוף הטוב והמשתבח והמתעלה, או להפך-להפך עד הסוף המר והמריר.

בשנות לימודי בישיבה הייתי שקדן בין שקדנים נבחרים. שעות על גבי שעות ישבתי בהיכל הישיבה והגיתי בתורה בריתוק כל החושים. עליתי והתעליתי במעלות החסידות, למדתי בעיון ש”ס וראשונים, העמקתי בספרי עבודת השם, שמרתי על פי ולשוני מכל משמר, התפללתי בדמעות שלישי, התהלכתי בגדולות וביצרתי בתוכי שאיפות עילאיות.

וכשהגיח המשבר, חוויתי גם אותו בכל החושים. בקיצוניות טוטאלית.

מעדתי, צנחתי, וצללתי. מאיגרא רמא לעמיקתא דעמיקתא של הבירא.

הורי, המומים והלומים, לא ידעו את נפשם נוכח השבר המר שהרעיד את עולמי. כעיוורים מגששים באפילה ניסו לפצח את אוטם קירות ליבי הקפוא, לשווא. נעשיתי אטום. שקוע במסע הרס עצמי מדרוני חמקמק חלקלק.

אחרי חודשים של ניסיונות סרק מפרכים, התייאש אבי. לכל סיר יש את השרוף שלו, אמר בייאוש, והקים חומה עצובה ודמועה, גבוהה ובלתי חדירה, ביני לבין שאר צאצאיו, הנטורים והנצורים. שלא אקלקל את הנשמות האחרות בגינת פרדסו המלבבת.

תוך חודשים ספורים הייתי מחוץ למחנה; משולח מטוהר המחנה, מושלך מן הבית, מורחק ורחוק, מרוחק ומתרחק. גלוח גולגולת, גלוי קרקפת, צולל מטה מטה וטועם את טעמו של שאול תחתית.

*

שנתיים וחצי חלפו מאז פרוץ המשבר.

תחילה עפתי כצנחן המושלך ממטוס ללא מצנח נפתח. מתגלגל באוויר השמיים כשרוך בעל שני ראשים. שיכור מהחופש, מנותק מכל עוגן, מסוחרר ומעורבל, ונופל.

בשנה האחרונה התאזן קצב חיי הפרוע והפראי. מצאתי עבודה כדייל מכירות בחנות הדיוטי-פרי בשדה התעופה. גיליתי שאני אוהב למכור. ניחנתי בשפת חלקלקות ובגישה נכונה ללקוחות. אחראי המשמרת שלי, רפי, מרוצה עד הגג מהתפוקה הכספית הנאה, שיש לי חלק בתפיחתה.

העבודה עיגנה לי סדר-יום והכניסה קצת יציבות לחיי החדשים. את קורת גגי בשאר שעות היממה חלקתי בדירה עם שותפים דומים. ללא עקבות שיאפשרו למצאני.

כלפי חוץ שפעתי חיוכים אפויים כראוי, ופיזרתי בנדיבות 'צחוקים' קולניים קלוקלים וקלילי-מראה. כלפי פנים, פחות.

הרבה פחות.

הדרור הגדול איבד מקסמו.

במקום להודות בגעגועי לזמני הטובים שבהם ישבתי בגן עדן הרוחני, ביערתי את הפנאי במרתפי פאבים אפלוליים למחצה, מעמיק את שאול תחתיתי בעוד

כמה אמות מידי לילה, מחניק את המיית ליבי בשטף אלכוהולי, ומשתיק את צריבת החרטה בשאון פנימי של צחוקים פרועים וקולניים. ידעתי שבחנות הדיוטי־פרי אני מוגן מהפתעות משפחתיות.

הורי לא ידרכו בחו"ל ולעולם לא יפתיעוני במקום העבודה ודמעות הפצרה נושרות על פניהם לבקשני שאשוב למוטב.

*

פרק שני

טיסה לשומקום

באחד הלילות איחרתי למשמרת.

הקטנוע שלי החליק בעיקול כלשהו והוטחתי בשעט גוף אל האספלט.

לא נפצעתי קשות, אבל התעכבתי להתאוששות וחבישת פצעים חיצוניים.

במקום להתייצב בחצות בדיוק, הגעתי מתנשף ברבע לאחת. היה זה יום ראשון, תחילת השבוע, יום שבו תנועת הלקוחות דלילה יחסית. רפי, אחראי המשמרת לא התרעם על האיחור החריג שלי, מה גם שעקבות הנפילה נראו על פני השרוטות קמעא וביססו את הסברי המשכנע על התאונה.

"הכול בסדר, מוטי. העיקר שלא הלכת לנו. זה יכל להיגמר גם אחרת. צ'מֶע, יש כאן איזה זקן שמחכה לך כבר איזה שעתיים. הוא שמע ממישהו שאתה עובד כאן. אני מצלצל אליך בלי סוף מוטי, אבל לא היית זמין, אתה, שתהיה לי בריא".

"מחכה לי? מי זה?"

"כן, מחכה לך. הוא קורא לך מוֹטְק'לָה. אמר שאתם מכירים הרבה שנים. הוא התחיל לקפוא מהמיזוג פה בחנות, אז הכנסתי אותו למשרד שלי, שיחכה לך שם", אמר לי רפי, אחראי המשמרת, וצעד לכיוון משרדו הצנום כשאני ממחר בעקבותיו.

"יִי יִי יִי (=סבא)?", הופתעתי ובשרי חודד חידודים חידודים.

זה לנו שנתיים וחצי שלא התראינו.

רק בורא עולם וסבי יודעים מה אָהבתי את אורו.

איך הוא צנח הנה? או שהוא עובד באחת החנויות, היהודי בן־תשעים הזה, והוא הרי לא עובד באחת החנויות, או שהוא טס לחו"ל. סבא טס לחו"ל? לא יכול להיות. עזיבת הארץ נוגדת את השקפת עולמו. מה גם שהשהות במטוס בגובה שבו החמצן דליל, אינה תפורה על מצב בריאותו הרופף.

"מרדכי'לה?", לחש סבי לעברי כמפקפק ואינו מאמין, קורע לעומתי עיניים טרוטות ועצובות. מתוודע לראשונה לחזותי העדכנית. ללא כיפה. ללא פאות. בלחיים מגולחות. עגיל עגלגל. קרחת מדורגת. "דוּ בִּיזְט דָּאס (=זה אתה)?"

"כן, זַיִדִּי. דָּאס בֵּין אֵיךְ (=זה אני). מה שלומך זַיִדִּי?"

"ברוך השם", הנהן בחיורון עז שצבע את פניו. מתים נראים פחות חיוריים ממנו.

"זַיִדִּי, אתה טס לחו"ל?", התפלאתי.

סבי התנשף, השפיל את מבטו ופשפש בכיס חליפתו הפנימי, שולף את כרטיס הטיסה שלו. הסתקרנתי לאן נזכר לטוס בגילו המופלג. התכופפתי אל הכרטיס האחוז בידו ופשפשתי בין הנתונים: יעד הטיסה, קפריסין.

"קפריסין?", תמהתי בקול, "מה איבדת בקפריסין? זַיִדִּי. לא הספיקה הפעם הראשונה, כשהבריטים גררו אתכם לשם עם האונייה?"

"אני לא נוסע לשום קפריסין, פְּחֹחִ", ענה הזקן בבוז וקימט את הכרטיס כדף אין חפץ בו.

"אז מה זה הכרטיס הזה?"

"רציתי לפגוש אותך. אימא שלך אמרה שאתה לא נותן שום כתובת. בטלפון אתה לא עונה לי, מוֹטְקֵ'לָה. הקו אינו זמין. איפה אתה גר, אנחנו לא יודעים. שמעתי כל מיני דרישות־שלום שאתה עובד כאן. אז קניתי כרטיס טיסה."

”צריך לעדכן את הביטחון שאתה לא טס”, התעשתי אחרי דקתיים של הלם, ”יש לך מזוודה ששלחת למטוס שעומד לטוס לקפריסין בעוד עשר דקות?”

שום מזוודה. הזקן המתוק שכמו התקפל על הכיסא, גרר רק את עצמותיו ואת הכרטיס שעליו שילם במיטב כספו, כדי לראותני. ברמקול של שדה התעופה הכריזו את שמו וביקשוהו לבוא במהירות לשער סי. התרו שוב ושוב. התעלמנו. אין לו מזוודה בקומת המטען של המטוס ולא יעכבו את הטיסה בגלל היעדרותו. הוא לא חשב לעזוב את ארץ ישראל.

יצאתי אל החנות דלילת הלקוחות וביקשתי מרפי עוד כמה דקות עם סבי, אחרי ששיתפתי אותו בתרגיל שרקח לי סבא.

רפי כל כך נהנה מהתרגיל של סבא, שהתרצה על אתר לבקשתי.

”אתה לא יכול להמשיך ככה, מוטק'לה”, אמר לי סבא, ”זה לא תִּכְלָס לחיות ככה את החיים”.

נאנחתי. בעיני הדלוחות, היה סבא האיש היחיד הזכאי לקבל ממני הסבר כלשהו. נמניתי וגמרתי כי אתן לו אותו, יכאב כמה שיכאב: ”אני עמוק בשאול תחתית, זיידִי. עמוק, עמוק. אני גוי גמור. ככה שהכי טוב שתשכחו ממני. ברוך השם יש לך בנים וחתנים תלמידי חכמים. יש לך נכדים תלמידי חכמים. יש לך נינים נפלאים. מאות צאצאים טובים, זיידִי. אז אחד החליק והתפשל. יש לך כוס מלאה להתמקד בה, גם אם טיפה אחת נשרה ממנו”.

דיברתי אליו בגובה עין כי זהו אופי השיח ששרר בינו לביני. בילדותי ישנתי בביתו שנה שלמה מטעמי דחק וצפיפות ששררו בבית הוריי הזעיר. מאז נהיינו קרובי־לבִּנְפֶּשׁ. לא היה מקום להצמחת שיח מזויף בינינו.

”אני לא ביקשתי שתחזור, מוטק'לה. דוֹ רְדִסְט און דוֹ רְדִסְט (=אתה מדבר ומדבר) ובכלל לא שומע מה אני רוצה ממך”, נזף בי.

שיערתי שבארבע השעות האחרונות לא הכניס כלום לפיו. יצאתי לרגע וחזרתי עם בקבוק מים חתום ונצור, כשר למהדרין, וכוס חד פעמית.

“אני לא באתי לבקש ממך לחזור בתשובה, מוֹטְקָ'לָה.”

“אז מה אתה מבקש סבא? שילמת כרטיס טיסה לקפריסין כדי לארוב לי במקום העבודה שלי ולא לבקש ממני כלום?”

“באתי לתת לך מתנה.”

“מתנה?”

“כן, מתנה. מגיעה לך מתנה. בכל זאת פעם כן היית בסדר. פעם כן עשית לנו נחת. הרבה נחת. קניתי לך מתנה, מוֹטְקָ'לָה. תבטיח לי שתשתמש במתנה הזאת.”

“אני מצטער, אבל אינני יכול להבטיח כלום”, מה אבטיח לו?! שאניח תפילין שאיני זוכר היכן הנחתים?! שאשמור שבת שחיללתי כה רבות במזיד?! שאצום בימי הצומות?! שאשאר יהודי כשר אחרי כל מה שחטאתי עויתי ופשעתי?! לא. לא אֶבְטִיחַ מאום.

סבא נאחו בשתי ידיים רועדות בשולחן ונעמד בקושי מהכיסא. הבחנתי שהזקנה קפצה עליו. תשעים שנותיו ויותר הטילו בו רישומיהן. הוא קרב אלי, נשימותיו הקצרות צולפות על פניי.

“מרדכי'לָה, מוֹטְקָ'לָה טַיִיעֶרְע, קניתי לך מתנה ואם יש לך לב, ואני יודע שיש לך לב, אותי אתה לא תרמה עם כל התחפושות שלך, אני יודע שיש לך א וואַרְמֶע אַיִדיִשֶׁע הֶרֶץ (=לב יהודי חם), אתה הרי יודע כמה השקעתי לפגוש אותך, גם מאמצים, גם כסף, גם רוחניות, גם הכול”, התנשף בכבדות ואימץ את ריאותיו, “אני מרגיש במקום הזה ממש כמו כהן בבית הקברות, אבל טרחתני והתאמצתי בשביל שאני אוהב אותך, ולמה שרציתי להביא לך מתנה מַזִּיידִי שלך, מהידיים שלו לידיים שלך, בלי שליחים, בלי משרתים, בלי שדכנים. אז בבקשה לכל הפחות תשתמש במתנה.”

לא הבטחתי. נמאס לי להבטיח. הדבר היחיד שיכולתי להבטיח היה שבבוא יומי יושיבוני במדור השביעי שבגיהינום. כל כך הרחקתי לכת, שלרגעים סבא פקפק

בכלל שאני מוֹטְקָ'לָה שלו, שלהם, ומישש אותי במבטיו בספקנות שאותה כבש בפסקנות פנימית אופיינית.

"מה קנית לי סבא?", שאלתי והחלטתי כן להבטיח לו. מה שיבקש. מה אכפת לי להבטיח ולא לקיים. עבירות גדולות מכך עברתי בחיי.

"קניתי לך סמינר".

"מה קנית לי?"

"יש סמינרים כאלה, כמה ימים של כל מיני דרשות של רבנים ודרשנים. אני מבקש אותך שתלך לכזה סמינר. אני כבר שילמתי את זה. הכול אני שילמתי לך, מוֹטְקָ'לָה".

קינאתי בתשעת קְפֵי הנאיביות המקסימה של הקשיש המתוק הזה וריחמתי עליו בכל עצמיותי. יכול היה ללכת אל המחלקה האונקולוגית הקרובה ביותר לביתו שבירושלים ולחלק חפיסות אקמול למאושפזים בה. סמינר? דרשנים? הרצאות? זאת ה מ ת נ ה ? בשבילה שילם כרטיס טיסה?!

אני לא חילוני שמסתנוור מסמינרים. אני חרדי שורשי. גם תלמיד חכם קטן או לא כל כך קטן. אני יודע בעל פה ומראש את כל מה שינסו למכור לי שם. נו, באמת. "בסדר", אמרתי וידעתי שזה לא יקרה, "בסדר, זְיִידִי, אלך לסמינר שקנית לי. אבל אל תִפְתַּח ציפיות".

הוא חייך, לראשונה. "אני אפילו לא אשאל אם היית שם. אני מכיר אותך, אני מכיר את הלב הטוב שלך ואני סומך עליך".

איזה תמים, שיהיה בריא.

ליוויתי אותו החוצה מהמתחם, הסדרתי את יציאתו־חזרתו ארצה ואת החתמת הדרכון והעליתי אותו על מונית לירושלים.

חודשים חלפו, המשכתי בשלי.

לא טרחתי לצלצל למספר הטלפון שסבא נתן לי ולהירשם לסמינר. לא ידעתי אם סיפר למישהו במשפחתנו על המבצע ההרואי שלו. סבתא כבר לא הייתה ברת שיחה.

באחד הלילות, בשעה ריקה של הפוגה, גלגלתי שיחה סתמית עם רפי. מהא הגענו לדא ופתאום שאל אותי רפי: "תגיד, מה נהיה עם מה שסבא שלך רצה ממך אז? אמרת לי משהו על כמה ימים באיזה מלון. מה נהיה עם זה? הלכת בסוף?" גיחכתי: "עזוב. עניינים של זקנים, שיהיה בריא. איש טוב דווקא".

רפי נדהם מהיחס המזלזל שלי לעומת טרחתו של סבא. "ככה אתה מזלזל? אתה אפילו לא יודע אם הזקן הזה עוד חי, ואתה ככה מזלזל? איזה בנאדם אתה?", התפלץ.

התחלנו להתווכח אם מה שעוללתי למשפחתי יכול להשפיע על אריכות חייו של סבא או לא. ויכוח עקר וסתמי שאיש לא יודע את הכרעתו, שהתגלגל להתערבות של שעמום. רפי החליט שסבי כבר אינו בין החיים ואני טענתי שהייתי יודע על כך. "איך היית יודע, מוטי? ההורים שלך לא יודעים איך ליצור אתך קשר", גיחך בבוז, "לדעתי הוא כבר מת מזמן".

התערבנו על ארוחה במסעדה ובזינוק פראי נטול היסוס צלצלתי לאימי, למרות השעה המאוחרת, כדי לברר שסבא חי על מנת שנוכל ללכת למסעדה והוא, רפי המפסיד, ישלם על שנינו.

ממראה פני הנקרשות בפתע פתאום ומאפירות ביגון קודר, הבין רפי שאני אצטרך לשלם את ההתערבות. אם כי לא בגלל ההפסד בהתערבות חפו פניי ונמלאו קלון.

”לא הצלחנו להשיג אותך, מרדכי־לָהּ”, לחשה לי אימא בכאב מר וצורב, ”עם מי לא דיברתי, ניסינו מכל כך הרבה כיוונים, אבל אף אחד לא ידע את המספר טלפון שלך”.

*

מאותו לילה שהעברתי את אחריתו בדמעות, החל רפי ללחוץ עלי שאלך לסמינר, לכבודו של סבי זיכרונו לברכה.

”עזוב אותי, אל תתערב במה שאתה לא מביין”, הדפתי אותו בכעס.

רפי מאן לעזוב.

אחרי כמה לילות של ויכוחים שהחלו בידידות והסתיימו באוקטבות גבוהות, הציב לי רפי אולטימטום מקומם: או סמינר או מפוטר.

”לא אכפת לי מה תעשה בסמינר, מצדי תישן שם שלוש יממות ברצף. אבל אתה לא תבעט ככה בפרצוף של סבא שלך. אני לא יעסיק אצלי מישהו שמסוגל להתנהג ככה לסבא שלו”, חתם את הנושא.

בלית ברירה נרשמתי.

תכננתי לעשות בדיוק מה שרפי הציע לי: לקבל חדר פרטי ולישון שלוש יממות, עם הפסקות מְרָעָה ואתנחתות של התפטמות על חשבון החשבון שסבא שילם מראש.

”אין להם מה לחדש לי. אני עצמי יכול להרצות להם פי כמה ממה שהם יכולים להרצות לי”, הסברתי לרפי.

*

ביום הראשון של הסמינר ישנתי ברצף, למעט גיחות לארוחות דשנות, טעימות להפליא.

ביום השני לסמינר, שהיה יום שישי, לא הצלחתי להירדם. השתעממתי כהלכה והיו רגליי מוליכות אותי לאולם ההרצאות, להציץ קלות וללעוג קשות.

התיישבתי על כיסא פנוי ומיררתי את חיי דרשתו של המרצה התורן.

הוא הזכיר נקודה כלשהי מהמקורות. נאחזתי בה בציפורניי השלופות והתחלתי להתווכח מול הקביעה שלו, שואב ידע ותעצומות כוח מאסם הידיעות ששלף לי זיכרוני.

לא הרפיתי.

הפכנו לשני מתאבקים מילוליים, כשכל הנוכחים באולם עוקבים אחרינו בדריכות, שותים בצמא את שאלותיי ולוגמים בביקורתיות את תשובותיו, עוקבים בעניין אחרי הפרכותיי ואחרי טיעוני הנגד של המרצה שהצליח בסוף ההיתקלות להיחלץ בשלום, אבל לבטח יזכור את ההרצאה הזאת כל ימי חייו.

בתום ההרצאה פניתי לחדרי, בכוונה לתפוס תנומה הגונה עד שעת ארוחת הצוהריים.

“איפה הבחור שהיה כאן בהרצאה הקודמת?”, שאלו המשתתפים עם פרוץ ההרצאה הבאה, “איפה הוא, זה שהתווכח? לאיפה הלך?”

זריזי רגליים באו לחדרי, נקשו על הדלת והפריעו לי לישון. אין מצב שאתה לא יורד אתנו להרצאה. אנחנו חייבים אותך ככוח גיבוי בצד שלנו. שלא תיתן להם למרוח אותנו.

הפצרותיהם גררוני להרצאה.

שוב התקלתי את המרצה בהתקפות רודפות ועוקבות זו את זו.

בשלב מסוים הביט עלי המרצה בחיוך קונדס: “יש לי אתגר בשבילך”.

“תאתגר”, ענית, נסוך רוח קרב.

“הבה נתחלף. אני ארד מכאן ואשב עם הקהל. אתה תעלה, תתפוס את מקומי, ותרצה למה לדעתך צריך לחיות את החיים כפי שאתה חי אותם. אני, כמאזין, אשאל שאלות על הגישה שלך לחיים”.

לא ידעתי כיצד להגיב להיפוך הסיטואציה.

מחיאות כפיים שקטות וקצובות שהחלו בקצוות האולם התפשטו לכולו כלהקת ארבה העולה מן האופק, והתעצמו והתחזקו והפכו לתכופות ורועשות. הציבור רצה את האתגר. לא יכולתי לסגת בכבוד.

החלפנו אפוא תפקידים והתחלתי להרצות. באוויר אולם ההרצאות נקרש מתח. נטל ההוכחה עבר מהמרצה אלי. במקום שהוא יתאמץ להוכיח את שלו, העביר המרצה את נטל ההוכחה לצד שלי.

הרציתי חמש דקות רצופות ללא הפרעה. ואז נשמעה שאלה ראשונה מפיו של המרצה המאזין. שאלה לא קלה לפירוק. אבל התגברתי עליה.

חלפה דקה ואולי שתיים ושוב הוא משגר לעברי שאלה.

התגברתי עליה בקלות.

ואז באה שאלה מהקהל. אחד המאזינים ביקש לשאול ושאל. סיימתי לענות לו והתגלגלה עוד שאלה. סיימתי לפתור אותה ושוב שאלה מכיוון הפוך.

האווירה התחממה.

כל האולם כולו נעשה זירת איגרוף מילולית. איש מהנוכחים לא נשאר אדיש או מנומס יתר על המידה. השאלות התעופפו כמטר אבנים. תשובותיי הפכו לארוכות ומאומצות, וגם קצת מתפתלות.

זמן ההרצאה תם מכבר, אולם המארגנים שראו את הקולות ושמעו את ההתנצחויות הבינו שאת הריקוד הזה אי אפשר לעצור. המרצה שבא תורו ובאה שעתו להרצות, הצטרף בחדווה רבה לקהל המאזינים ולשואלי השאלות.

בשלב מסוים גייסתי לטובתי את אחד ממשנתפי הסמינר, מדען בהכשרתו, שנעמד לצדי באחוות מותקפים ועזר לי להדוף שאלות.

אבל הן, הלכו והכבידו, בעוד שהתירוצים שלי התדלדלו וההסברים שלו החווירו.

אחר כשלוש שעות של התאגרפות הדדית, כשהתבוסה שלי הייתה רשומה על כל הקירות באותיות ברורות, פרצה פתאום מגרוני צרחת אימים שהקפיאה את האולם כולו: "לא! רוצה! לא! רוצה! לורוּץָה לורוּץָה לורוּץָה!"

"מה קרה?", נבהלו כולם, "מה קרה?", שאלו המרצים הישובים.

פרצתי בבכי. "אתם לא מבינים כלום אתם. בשבילכם זה ויכוח. בשבילי אלו החיים. אסור לי להאמין שטעיתי. מי יחזיר לי את השנים האבודות? מי יחזיר אותי לדרך הנכונה? לורוּץָה לחשוב על זה שאתם צודקים! לורוּץָה לחשוב על זה שהאמת לצידכם! אני כל כך רחוק. אין לי דרך חזרה! אסור לכם להיות צודקים! פשוט אסור לכם! תפסיקו כבר להיות צודקים!", התחלתי להתייפח לתוך המיקרופון, "די! תפסיקו!"

באולם שררה דממת גיא צלמוות.

איש לא יכול היה לנגב את דמעותיי.

הזהרתי לבל ירעיפו עלי נחמות שווא. "אין לי תקנה! למה אתם צודקים? למה? למה? למה?", שאגתי מנהמת ליבי.

בקהל החלו לזרום דמעות מתגנבות.

המארגנים דחקו בקהל לצאת לארוחת הצוהריים. ערב שבת היום, הזמן קצר.

הטחתי את המיקרופון ברצפה ונמלטתי מהבמה. יצאתי את האולם ושרכתתי את רגליי לחדרי. עולמי חרב עלי. התזות שלי התרסקו על הבמה. האמת אינה לצדי. ואני, כה התרחקתי. אין לי דרך חזרה. זה כל כך לא טוב וזה כל כך רע שאין כבר דרך חזרה.

ננעלתי בחדרי, העפתי את גופי אל המיטה, ולא שעיתי לנקישות מתחלפות על דלת חדרי. בהיתי לתוך חיי והרגשתי כעומד מעל תהום ומביט לקרקעית הרחוקה אי שם למטה, ונתקף בסחרחורת.

הערב עמד לרדת. בחדרי בית המלון התכוננו לכניסת השבת. איפה אני ואיפה השבת. אישן, אוכל, אבכה, אישן, אוכל, אבכה, אישן, גם אעשן, אוכל, אבכה, ואיכשהו אסתלק מכאן עם חשיכה.

אחד מעובדי המלון נקש ממושכות על דלת חדרי. משלא נעניתי לקולותיו שבאו מן החוץ כיתושים זמזמניים, פתח את דלת חדרי במפתח חיצוני: "רום־סְרֶוויס", הכריזו וגלגל פנימה עגלה מלאה כל טוב, מזון ומחיה, תבשילים ומאפים, מעדנים ומשקאות. שום זכר לשבת. גם לא שני נרות.

הוא שאל אם אני זקוק למשהו נוסף וסימנתי לו שהכול בסדר. התפלאתי איך לא נחנק מעשן הסיגריות שמילא את חדרי.

השמש נטתה מערבה. הקולות בפרוזדור שכנו. השבת עמדה להיכנס. התיישבתי ברגליים יחפות והתחלתי לאכול כדי להשקיט את הרעב שנשך אותי. אֶשְׁבֵּעַ לִי ואלך לישון 'בייגלה'.

שיסעתי את המאכלים וגרגרתי אותם פנימה לגרוני בבליסה מהירה. לפתע, תוך כדי לעיסה, נתקלו עיני במזוודה קטנה שחיכתה לי במדף התחתון של העגלה שמכוסה היה במפה.

"למוֹטְקָ'לָה, מְזִיידִי", נכתב בפתק מוצמד, בכתבי־יד שפורר את ליבי לגורים.

אחזתי במזוודה ופתחתיה.

בתוכה שכנו בגדי שבת חדשים, בוהקים בזיוום: חולצה לבנה, טלית־קטן צמרירית, מכנסיים שחורים, פוזמקאות תואמות, קפוטה חדשה, מגבעת עגולה, אבנט חסידי. וסידור תפילה לשבת, כרוך בכריכת עור, אותיות מוזהבות חרותות בקדמתו: למרדכי'לָה אהובי, שערי תפילה לא ננעלו, מְזִיידִי.

אינסטינקטיבית חיפשתי גפרורים, בטח טמנו לי כאן גפרורים ונרות להדלקת נרות שבת. רציתי לשרוף את תכולת המזוודה.

פשפשתי ונברתי בין הבגדים, הפכתי בה והפכתי בה, ונתקלתי בפתקה מקופלת.

פתחתיה.

כתב ידו המוכר של זיידִי אהובי עלה לקראתי:

מוֹטְ'לה, זִיסקײט,

נכדי האהוב,

היודע ללכת,

יידע גם לחזור.

זיידִי

- - - ובסלון ביתי היהודי, בין ארון הספרים העמוס בספרי קודש משומשים, לבין תמונתו האצילית של סבא שלאחרונה מלאו חמש שנים לפטירתו, ממוסגרת לה פתקתו במסגרת מוזהבת.

לבני הבכור קראתי בשמו של זיידִי.

שלי היא הפתקה, אישית. ביני לבין סבא. הפתקה איננה בשבילי. ידעתי תמיד שכשיגדל בני ויידע לקרוא, אמצא לה לפתקה מקום אחר.

השעון מראה על רבע לאחת בלילה ואיני מצליח לתת שינה לעפעפיי הבוכיים.

מחר ימלאו לו לבני בכורי שלוש שנים.

מחר עם שחר אעטפנו בטלית עוטפת החוסמת את עיניו מראות ברע. מחר אוביל את בני לבית תלמוד תורתו ונפשי מרננת ונפשי בוכה. מחר, אחרי החלאקה, אסע בגפי לקברו של זיידִי ואניח את הפתקה על קברו.

מחר, אספיג אותה בדמעות, ואחזיר לו את הפתקה, לסבא. שלו היא. שלי ושל בני, שלו הם.

צדקת זיידִי: מי שיידע איך ללכת - יידע איך לחזור.

ידעתי, סבא, גם ידעתי.

(מתוך הספר החדש: אנשים כן משתנים 1)

סיפור / מארכיונו של הרב חנוך חיים ויינשטוק

אסור להתייאש

היה זה לילה ארוך וקר. הטמפרטורה ירדה והגיעה אל מתחת לאפס, והקור, בשיאו של לילה ירושלמי קר, הקפיא את זוגיות בית החולים, עד ששכבת קרח הצטברה על החלונות הגדולים אשר מתוכם השקיפה רחל, ישר אל השמיים. פתיתי השלג נערמו, ורק ההסקה הנעימה חיממה את חשכת הלילה. האור המסנוור בחדר הלידה השכיח את מימד הזמן, לא יום ולא לילה, רחל לא ידעה מהי השעה עתה אך כאשר הציצה בשעון העגול בעל המחוגים הגדולים וראתה כי השעה 5.00 לפנות בוקר, ידעה כי השחר הפציע, יחד עם הולדת בתה...

10 שנים חיכתה לילדה הזו, ובאותם שנים ארוכות הפכו חייה לגיהינום עלי אדמות. המבטים של הסביבה, הטיפולים, ומעל הכל הדאגה שמא שמא, היא תיוותר ללא פרי בטן. שמא תישאר בודדה בעולמה.

כעת היא נמצאת בשלב השיא של חייה, התגשמות החלומות, סוף הסיוטים, מילוי המשאלות, היענות התפילות. כל המילים הגדולות היו מתאימות כדי להגדיר את הרגעים הגדולים. התינוקת נולדה בשעה טובה, על פניו נראה שהילדה בריאה ושלימה, ילדה יפהפיה ומאירת פנים. זה היה אחרי שעות ארוכות וקשות, מלוות בייסורים. חבלי לידה. הסיוטים במהלך הלידה תכפו, צירי הלידה היו קשים. והיו גם ייסורי נפש, אפשר לומר פחדים, סיוטים. כי שעתיים לפני כן, שמעה כי נולד תינוק פגוע לאחת מידידותיה הקרובות שהגיעה לחדר הלידה מספר שעות לפנייה. רחל עצמה קשורה מאד לעניין, כי כאשר רחל נכנסה כשתכפו ציריה, עוד הספיקה מעט לבלות עימה יחד מספר שעות כואבות, כאשר אז חשה את עוצמת הכאב והלחץ, של חבלי היולדה, שמגיעים עם בוא ילד לעולם.

“לחברתה, לציפי נולד ילד פגוע!”, “לציפי נולד ילד פגוע”, הלמו עובדות החיים העצובות ברקתה. מיד לאחר הלידה נלקח התינוק מציפי לטיפול. היתכן? מלבד כאב ההשתתפות, פאניקה אחזה בה, מי יודע מה מצפה לה. אצל ציפי זו היתה

לידה חמישית, לא ראשונה, כל האחרים היו בריאים. אך מה זה משנה, הכאב הוא כאב, וה...פחד הוא פחד.

גם לאחר שידעה כי הילדה שלה בריאה ושלימה, ברוך השם, המשיכה לכאוב את מכאובי חברתה. יחד עברו את הימים הקשים בבית החולים, כאשר רחל עסוקה בכאבה של חברתה, למרות ההתרגשות והשמחה בה הוצפה, ליבה הלך אל חברתה הקרובה, עימה גם נפגשה בחדר הלידה. שתיים שהגיעו יחדיו, אחת יצאה מבית החולים עם ילד בריא על הידיים, ואחת יצאה כאשר עליה להשאיר תינוק ל"בדיקה ואבחון".

אבל מחוץ לביה"ח חיכו לה רגעים אחרים, משכיחים.

השמחה בבית רחל היתה עצומה, לא ניתן לתאר את גודל השעה והמעמד. מברקים, טלפונים ומכתבים זרמו מכל עבר, המתנות לקטנה מילאו "חדרים שלמים". והשיא הגיע כאשר לאחר מספר ימים נערך ה'קידוש' ברוב עם והמון חוגג. לא היה מי שלא רצה לראות את התינוקת הקטנה והמתוקה, רחל חשה כי אכן אנשים מפרגנים ושמחים בשמחתה, מעין הרע לא ממש חשה בתחילה, שהרי אמרו כבר כי מי שלא מייחס לזה מחשבות, לא ניזוק, אך בכל זאת תלתה על מיטתה את כל הקמיעות, והסרטים האפשריים, בצבע הנכון, אדום. ולאט לאט הבינה כי יש לה כאן סיבה להישמר, כי היא כן חוששת. אוהו כמה חוששת. רחל פחדה להראות ולהיראות עם הקטנה במקומות פומביים, מגוננת עליה לבל תשזוף עין זרה ומיותרת את הפעוטה, הכל כך יקרה לה.

ובביתה של ציפי, הכאב נורא, האחים, ילדיה, ציפו לבוא התינוק. אמנם לא דיברו על כך עם הילדים, אך הם הבינו מקטעי דברים כי שמחה עומדת להתרחש בבית, בעיקר כאשר אמא יצאה באישון לילה לביה"ח, ואז הילדים התרגשו מאד, וחיכו לבואו של התינוק הביתה. ולפתע אמא חוזרת עצובה, מודאגת. ובעיקר, ללא תינוק על הידיים. שקט, הס, בבית לא מדברים על כך. לא שואלים שאלות הכל כה מיסתורי, מתלחשים ביניהם הילדים, שההורים לא מסבירים להם, אבל

הרחוב מצביע באצבע. והם, הקטנים, לא מבינים כיצד מתמודדים עם המכה שנפלה עליהם.

לבייתה של רחל באו ימים שמחים. "הילדה" ברוך השם מפותחת מאד לגילה הרך, צחקנית ואכלנית ועושה את הכל מהר מהצפוי. והחיים ממשיכים. התינוקת צומחת, שיניה הראשונות בקעו, גירגרה קולות מהנאה צרופה, הברות ראשונות, האושר והשמחה מילאו את הבית. הציפו את רחל כמו גאות בים, עוד ועוד. לא ידעה האם שובע מילדתה שהגיעה אחרי שנות מכאוב.

כאשר גדלה עוד קצת נהגה להושיב את הילדה על כסא גבוה בכדי להאכיל אותה, ולתת לה להשקיף על העולם ממרחב מחייה מתאים.

בוקרו של עוד יום שנראה רגיל ומבטיח כמו הימים האחרונים. באותו הבוקר הושיבה, כמנהגה, רחל את הילדה העל הכסא הגבוה לאכול את הקורנפלקס בחלב כפי שאכלה מידי בקר.

*

מבלי משים התרוממה הילדה בבת אחת ולפתע... היא ניסתה לתפוס סוכריה צבעונית שהיתה מונחת על השולחן הסמוך, ועד שרחל הספיקה להגיע אליה מהכיריים שלידם עמדה, איבדה הקטנה את שווי משקלה התעופפה לה מהכסא וצנחה על רצפת השיש בחבטה עזה.

לרגע איבדה שייני הקטנה את הכרתה, ולאחר שניה התאוששה והחלה לצרוח, הצרחה ניחמה את האם, שהזעיקה בינתיים הביתה את כל כוחות ההצלה האפשריים. והילדה הועברה במהירות לבית חולים.

למרות שמבדיקה ראשונית נראה שלא נגרם לה נזק. רחל כבר לא חשה רגועה כבעבר, משהו העיק על ליבה ולא ידעה מהו.

לאחר בדיקה מקיפה שוחררה לביתה הקטנה, והשלווה חזרה על פניו לשכון בביתה של רחל.

כעבור חודשיים ניסתה הילדה ללכת ונפלה שוב ושוב, לא ניכרו סימני פגיעה מדאיגים. אך בכל זאת היא לא מסוגלת ללכת כמו כולם. לדבר למדה ודיברה באופן רגיל לגילה אך משהו איטי ומתנגן התגנב לקולה, האם בחושיה האימהיים המחודדים הרגישה כי משהו לא כתמול שלשום. ליבה אמר לה כי השינוי נובע כתוצאה מהנפילה, משפחתה שכנעה אותה כי טעות היא, והילדה בסדר גמור. אך לה היתה תחושה שהילדה השתנתה והפכה לאיטית יותר בתנועותיה, פחות ערנית ופחות נלהבת. בהתייעצות עם גדולים החליטה שהיא לוקחת אותה לבדיקות נוספות מקיפות. זאת למרות שהבדיקות עצמן היו קשות ולעיתים מסוכנות בפני עצמם. צריך לזכור שהסיפור התרחש לפני כמה עשורים, ועל אף שהרפואה כבר היתה מפותחת, בכל זאת השכלולים של היום לא היו אז.

*

חודשיים ארכו הבדיקות המקיפות ורק קיצורי תורים באמצעות אנשי חסד גרמו לה לקבל את התשובות מהר יותר.

וכאשר אלו הגיעו, הספקות הופרכו והפכו לעובדות. בניגוד למה שנראה, הילדה אכן נפגעה בנפילה הקשה. מה שלא ראו מיד התפתח רק עם הזמן. מדובר אכן בפגיעה מוטורית של הילדה. הפגיעה עלולה גם לשבש בעתיד את מוקדי התגובה שלה, האינטליגנציה והקורדינציה.

נקל להניח מה עשתה הידיעה הזו לבית שהמתין זמן כה רב לבואה של הילדה שהיתה פעם מאירת פנים.

שוד ושבר השתרר בבית, מועקה ירדה על רחל ועל חייה. בהילוך איטי חלפו התמונות מול עיניה, אחורנית, אל הימים בהם הסתובבה בבית הריק. חוזרות התמונות, אל הלילות הלבנים, אל הכרים הרטובים, אל הגעגועים אל בכיו של ילד בבית, אל הטפולים הרפואיים עד שריחם עליה הקב"ה ונתן לה את שייני שלה. ועתה מה תעשה בה?

יאוש התגנב לליבה האם אישיותה מספיק חזקה ללכת איתה את הדרך הקשה
בה הולכים הורים עם ילדה כזו? והיא ידעה היטב במה מדובר.

מיד עמדה מולה דמותה של חברתה ציפי, כיצד היא הולכת עם העגלה והילד
הפגוע מבצבץ מתוכה מכוסה כולו, עטוף בשמיכות וכובעים, כדי שפגיעתו לא
תוכר. מה עליה לעשות כעת כיצד תמלט מגזר הדין. האם עליה להיאבק כעת כל
חייה עם ילדה פגועה שלא טעמה עוד את טעם החיים, על אף שנולדה בריאה
ושלימה. האם עליה להפוך למטפלת של ילדה מוגבלת בכוחה ובשכלה. ואולי
עדיף למסור אותה לאותם מקומות שבם מטפלים בילדים מסוג זה, התגנבה לא
אחת המחשבה.

חשתי כי עולמי חרב עלי לגמרי, מספרת לי רחל, מה עלי לעשות לא ידעתי כלל
כיצד מתחילים בכלל להתנהג עם ילדה כזו.

ולאחר דין ודברים, קשה מאד, ביני לביני. לקחתי על עצמי את המשימה הגדולה
ביותר של חיי, הצלת בתי. הילדה הזו תגדל בביתי, לא אתבייש בה, אתן כל אשר
אוכל כפי שחלמתי לתת לה כילדה בריאה, ומי יודע, אולי אולי יתרחש נס.

*

המלחמות הפנימיות היו קשות מנשוא, ככל שעברו השנים מצבה הלך והידרדר.
בעלה של רחל רצה מאד להכניס את הילדה לאחד המוסדות הפרטיים הטובים.
שם, טען, יקדמו אותה הרבה יותר, והיא תהיה בחברת ילדים. אבל רחל היתה
חזקה, דבקה בהחלטתה. לא חולמת להיפרד מביתה ולו ליום אחד, ובינתיים נולד
לה ילד נוסף. בן בריא ושלם אותו גידלה באותה מסירות, אך את שייני שלה לא
תנטוש.

דוקא ציפי היתה זו ששכנעה את חברתה לנסות להכניס את הילדה למקום
מיוחד שם תגדל להיות עצמאית וייטב לה. אולי שם דוקא תקבל מרחבים ודרכי
התמודדות עם החיים ועם מגבלותיה.

בגיל 12 הפכה שייני למרדנית, ההתקדמות היתה איטית מאד. ילדה מפונקת מאד, שכל עולמה של האם חג סביבה, ולאחר התייעצויות התקבלה ההחלטה הכואבת לנסות לשקם אותה מחוץ למסגרת הביתית.

שייני גרה בהוסטל עם בנות בגילה, אמא ואבא באו לבקר אותה, והיא נראתה מאושרת, אהבה מאד את המקום ובסופי שבוע שהתה בביתה. בימי שני חזרה להוסטל ועם הזמן ביקשה כבר לחזור כבר בימי ראשון בבקר לחברותיה, לשגרת המקום. רחל ראתה בכך תחילה פגיעה במסירותה, לבסוף הבינה כי כך ייטב לה וגם לבת שהיא כה אהבה. שייני התקדמה. למדה לכתוב, ובכתב הילדותי מעט שלה כתבה במין יומן על שיגרת יומה בהוסטל, שלחה לאמא שלה מכתבים מרגשים, ודוקא שם הלכה והתקדמה ללא הסבר הגיוני בכלל. הליכתה השתפרה, היא הפכה לעצמאית כמעט לגמרי, אולי התרחש נס חשבה לעיתים רחל? היתכן? מה קרה לה פתאום.

*

ההתקדמות היתה כה מהירה ויפה עד שכאשר מלאו לה 17 התייעצו ההורים עם גדולים ורופאים האם לאפשר לה להינשא. והתשובה היתה למרבה ההפתעה חיובית!

הוחלט לחפש לה בשקט זיווג מתאים. כן, אולי ניחשתם, הבחירה נפלה עד מהרה, על ה...בן של ציפי... מסתבר כי גם הוא עם השנים קיבל את הטיפולים הטובים ביותר, והוברר כי הפגיעה לא היתה קשה כפי שאובחנה בתחילה. המצב, מתברר, היה טוב יותר, ממה ששיערו מלכתחילה.

*

הנכד המשותף של רחל וציפי, ילד מקסים. המעגל נסגר, שתי האמהות אמונות לעזור בגידולו, למרות ששייני עמדה על כך שהיא לבדה תטפל בו ותגדל אותו. והיא עשתה זאת בכבוד. כאשר לנגד עיניהם התמהות של ההורים משני הצדדים מתברר כי 'הילדה' הלכה והתפתחה גם אחרי החתונה, התינוק שבא, אגב,

שנתיים אחרי החתונה, נתן לה זינוק גדול קדימה. כדי שהכל יבינו כי נפלאות -
ונסתרות - דרכי ההשגחה. עתה חזרה רחל והגתה במחשבה כי כל הנפילה לא
באה אלא כעצה אלוקית כדי שהשידוך שהיה צריך להגמר, אכן יסתיים בחיוב.
ועוד הגתה במחשבה המוזרה על שתיים, שתי ידידות, שמגיעות יחדיו לחדר
הלידה, ויוצאות כמעט יחדיו לדרך חיים שהן לא יודעות כי תפגיש אותם ביחד,
כדי לחבר בין שני הילדים הרכים שהגיעו יחדיו לעולם, כאשר כל אחד מהם עובר
את דרך ייסוריו בצורה אחרת, ורק כאשר הפאזל מושלם מבינים כל הנוגעים בדבר
מה בעצם התרחש כאן ולמה.

*

רציתם לדעת מה קרה לילד שילדה שייני, ובכן, לפני כחודש חגגו לו בר-מצוה,
ילד בריא ומוכשר מאין כמוהו, שיד אם אוהבת טיפחה אותו, וכולו זעקה אחת
גדולה, כי ליהודי אסור להתיימש.

ללא חת – פרקי גבורה יהודית ממסכת חיוו של הגר"פ שרייבר זצ"ל / הרב חנוך חיים ווינשטוק

פרק כ"ג – שחיתות המידות של אנשי הסוכנות – כשיטת חיים

מתעללים בכל מי שעמד כנגדם.

לפני סגירת החלק הראשון של ילדי טהראן, בא הפרק הזה להראות את הרשעות התהומית של אנשי הסוכנות בסגירת החשבונות במתנגדיהם.

לאנשי הסוכנות בטהראן היו הרבה חשבונות לסגור עם כל מיני "מתנכלים" להם, כל מי שלא יישר קו איתם נרשם באיזו רשימה שחורה, כל עוד היו בטהראן לא יכלו להצר את צעדיהם, אבל ברגע שהגיע הזמן לקפל ציוד ולחזור לארץ, בהזדמנות זו סגרו חשבונות עם כל המפריעים, הם נהגו בזה עם כל החומרות והדקדוקים, היה להם כוח עצום למנוע את כניסת אלו שלא היו מדי נחמדים כלפיהם, הדרך הפשוטה לנקום הייתה למנוע את אשרות הכניסה לאוניות שאורגנו על ידי הסוכנות להביא את העולים לארץ, כדי להיכנס אליהן צריכים היו לאישורי כניסה מטעם אנשי הסוכנות שהיו אחראים על השיבוץ בתאים, מי שלא היה מאושר לא היה לו תא באוניה.

בלי חסדי הסוכנות לא הייתה מציאות להגיע לארץ, גם אם היו גופים רציניים [כאגו"י] מנסים להתארגן להביא יהודים לארץ הייתה הדרך סגורה בעדם, כי כדי להגיע לארץ היו זקוקים לקבלת סרטיפיקט (אשרת עליה לארץ) מהממשל המנדטורי (אנגליה) ששלט בארץ, אך אנגליה הייתה קמצנית מאד במתן אישורים אלו, די היה להם עם תושבי הארץ (קצת יותר מחצי מליון יהודים) שאף עליהם הצטערו מאד [והציקו להם ככל שרק יכלו, אין ספור סיפורים התהלכו באותם ימים איך מיררו את חיי היהודים עד כמה שניתן כדי להמאיס את החיים בארץ].

בעת שפרצה המלחמה העולמית השנייה הפכה ארץ ישראל למטרה ראשונית לכל אלו שנמלטו מאירופה העשנה, אנגליה ראתה בעיניים כלות והולכות איך

ארץ ישראל הופכת להיות יותר ויותר יהודית והאיזון העדין בין יהודים לערבים מופר, הם לא יכול לחסום לחלוטין את העליה בפרט בעת השואה, כדי לא להצטייר כאנטישמיים מהסוג הגרוע ביותר, אך כדי למנוע את "פן יפרוץ" קצבו מכסת סרטיפיקטים, ברי מזל היו אלו שזכו לקבל את האשרה הנכספת, לסוכנות היהודית שהייתה נחשבת המייצגת היחידה של העם היהודי היה כוח להמליץ על מועמדים, כלפי אנשיהם נהגו בנדיבות רבה מאד עד כמה שרק יכלו, אך כלפי החוגים האחרים נהגו ביד כמעט קפוצה, עסקני אגודת ישראל היו צריכים ללחום על זכויותיהם בחירוף נפש, בודדים היו אלו שזכו לאשרות כניסה דרכם.

(לאילו שמעלעלים בדפי ההיסטוריה מגלים שהיו עליות שונות ואפילו ציוניות שניסו את מזלם לאחר שסורבו על ידי הממשל המנדטורי, הם לחמו בחירוף נפש להגיע לארץ גם בלי סרטיפיקטים, כדי ליישם זאת ארגנו עליה לא חוקית ושותפים היו לזה גם נציגי "ההגנה" גוף מחתרתי שהשתייך לארגוני השמאל הציוני, הם קראו לעליה זו "ההעפלה" (לזכר המעפילים הראשונים עליהם נאמר "ויעפילו לעלות להר" כאומרים, גם אנו נמשיך במסורת זו שנסתיימה באסון כבד) אך סכנה רבה הייתה בזה, הצי האנגלי קיים פטרול הדוק סביב חופי הארץ, בכל מקום שהייתה קיימת סבירות ואפילו נמוכה ביותר שיגיעו לארץ היו אורבים להם, אותם מעפילים שניסו את מזלם צריכים היו לעגון בלב ים ולרדת עם סירות רעועות, לא אחת היו סערות קשות שמנעו זאת, אם בכל זאת הסתכנו מצאו עצמם מול משחתות כבידות שעצרו אותם כגרועים שבטרוריסטים, הם נהגו כלפי העצורים באכזריות רבה מאד למרות היותם עלובי נפש שקרובים למיתה מחיים, כשהם שולחים אותם למחנה הסגר בקפריסין לזמן ארוך מאד, פעמים רבות היו משיבים אותם חזרה לארץ מוצאם שהייתה תחת כיבוש נאצי בלי לחשוב על הסוף האכזרי שממתין להם רח"ל, אלו שהצליחו לחמוק מתחת ידם הסתכנו לא אחת בטביעה, אך עם כל זאת הגיעו לארץ בחסדי השי"ת מאות אנשים בדרכים לא דרכים אבל לכל אחד מהן היה נס גדול מאד).

הראשונים שסבלו מנחת ידי הסוכנות הנקמנית היו האחים הצדיקים לבית הלבן שטאם, בשל "חטאם הגדול" שדאגו לילדים בהשגת אוכל כשר, זוגות תפילין וסידורים נענשו במניעת כניסתם לארץ. האחים לא ויתרו על זכותם ולמרות קבלת ההודעה שכניסתם לאוניה נחסמה הגיעו לנמל יחד עם כל הפליטים, כי לא האמינו כי אנשי הסוכנות ירדו לשפלות כזו, אך לצערם גילו כי אנשי ביטחון מקומיים עומדים ומסננים את העולים לאוניה, הם לא נואשו וניסו לפעול דרך גופים שונים לקבלת סרטיפיקט ומציאת דרך אלטרנטיבית להגיע לארץ אך מאמציהם לא הניבו תוצאות חיוביות, היה מי שדאג להציב אותם ברשימת המסורבים, הם לא הגיעו לארץ ישראל משאת נפשם.

אך לא רק בהם פגעו בשל הטינה הרבה שהייתה להם עליהם, היו עוד הרבה שהרגישו את נחת זרועם בעת העלייה לארץ ובזה לא נהגו "איפה ואיפה".

בין מדריכי המחנה היה בחור בשם בלוצקי, כלפי חוץ נראה כיתר המדריכים גלוי ראש ואף לא שמר מצוות, אך תוכו שונה היה מהם לחלוטין. הוא היה 'עוף מוזר' שלא השתלב בנוף אנשי סדום אלו, היה לו יחס אוהד מאד לדת ומידות טובות היו מנת חלקו, כשהחלו הנגישות, התבדל בשונותו מיתר המדריכים, הוא דאג לילדים מאד בכל דרך שרק יכל, הילדים נמשכו אליו כבמטה קסמים, הם חשו עצמם מוגנים בסביבתו.

כשראו חבריו את יחסו כלפי הילדים הבוגרים, העבירוהו להדריך במחנה הקטנים שם הוא פחות הזיק לתוכניותיהם.

עם התקרב זמן העלייה, קיבל בלוצקי צו גיוס לצבא הפרסי (בשל השהיה הארוכה בפרס הגישו המדריכים בקשה לקבלת אזרחות פרסית כדי שלא יערמו קשיים על שהייתם הארוכה בטהראן, הממשלה הפרסית לא נתנה אשרות שהיה ארוכות לתיירים, מלבד לפליטים שלא היה להם היכן להיות, כדי לעקוף את הבעיה החוקית החליטו המדריכים לקבל על עצמם אזרחות פרסית, אך אליה וקוץ בה' היו מדריכים בעלי כושר גופני רב שקיבלו צווי חיוול לצבא הפרסי) בלוצקי לא היה מוטרד בהתחלה, כמוהו היו עוד מספר מדריכים שקיבלו צווי גיוס

[צרת רבים] הוא העביר להנהלת הסוכנות על צו הגיוס וביקשם לחלצו מהמקום, אלא שלפתע גילה יחסי איפה ואיפה, בעוד שאת המדריכים האחרים מיהרו אנשי הסוכנות להבריח מפרס לארץ כדי שלא יחולו, את בלזצקי הזניחו לחלוטין, איש לא דאג להבריחו מהמקום, כתוצאה מכך גויס לצבא הפרסי וגורלו נחרץ לנצח. כשבאים לתאר את היחס שנהגו כלפי פליטים שלא השתייכו למחנה השמאל, אי אפשר שלא להתחלחל לגילויי הרשעות שמאפיינים את הבולשביקים.

בין הפליטים בטהראן היה צעיר בשם זליג וינגר מסוקולוב (פולין) לפני השואה היה פעיל אגודאי נלהב בעירו, לאחר שפרצה המלחמה הצליח לברוח מהלהבות שאחזו את פולין לרוסיה, כך התגלגל שלוש שנים וראה ניסים גלויים עד שהגיע לטהראן, הוא שהה עם הפליטים במחנה השני.

כשהגיע העת לעלות לארץ הקימה הסוכנות צוות חקירה והכשרה, כביכול צריכים הם לדעת איך לשלב את הפליטים כשיגיעו לארץ (לדאוג לפרנסתם), את וועדת הסוכנות ניהל מיודעינו עו"ד רודניצקי מנהל המחנה ועוד כמה פוליטרוקים של השמאל, כל פליט תוחקר למוצאו ושייכותו הפוליטית [בדגש רב מדי], פקחים שבין העולים הבינו לאן נושבת הרוח, כל אחד מהם נעשה לפתע פעיל שמאל ציוני נלהב, אלו שלא היו מסוגלים לשקר השתדלו לטשטש פרטים שלא יבליטו קשר ושייכות עם ארגונים פוליטיים השנואים על השמאל כימין, לא כ"ש תנועות חרדיות אנטי ציוניות.

זליג וינגר היה שונה מהם בתכלית, בטבעו היה אדם תמים וישר דרך והאמת שגורה על לשונו, הוא לא העלה לרגע להסתיר את זהותו, כשנשאל לזהותו הפוליטית, הציג את עצמו כפעיל אגודאי נלהב בעיר הולדתו סוקולוב ועודנו מחזיק בדעות אלו, כששמע עו"ד רודניצקי את דבריו זעם מאד, הוא הרעים עליו בקולו: "אני לא צריך כאלו עולים במדינתנו, ארצנו לא זקוקה לשכמותך, אתם אינכם תורמים לבניין הארץ!"

בעת שנקבצו הפליטים כדי לעלות לאוניה הנוסעת לארץ ישראל לא הורשה לעלות עמם. רישיון העלייה שכבר היה ברשותו נלקח ממנו, במקום זאת העלוהו

לאוניה אחרת שיעדה הוא אפריקה המזרחית, עם עוד 2500 פליטים פולניים גויים שהתכוונו לפתוח שם פרק חדש בחייהם רחוק מאירופה החריבה, אך עבורו הייתה זה מכת מות, מה יעשה במקום נידח זה בלי נפש יהודית אחת נוספת?

את העוולה הזאת ראה במו עיניו רבי מנחם הגר ז"ל (שהיה באותה עת במחנה טהראן, בפולין שימש כרב העיר סוסנוביץ היה פעיל בכיר במזרחי ויו"ר ח"ק תל אביב), ר' מנחם הנ"ל היה איש ספר מובהק בעל פרק בכתיבה, הוא ראה עוולות רבות בימים אלו וכאדם ישר לא היה יכול לשתוק, הוא החליט לצאת חוצץ נגד כל אלו, אם לא בפה כי אין מי שישמע לו, בחקיקת הדברים עלי כתב, הוא כתב יומן סוער ביותר שתיאר את כל הימים השחורים בסגנון ישיר בלי לטשטש עובדות, כל עוולה שראה כתב, למען ידע העולם בעתיד וישפטו את העבריינים בהתאם. את העוולה הזאת הכניס לפרק שעסק בפשעים כבדים ביותר, את הפרק הזה כינה בשם מרתק ביותר "רצוח" הוא מתאר את מה שראה ללא כחל ושרק:

"כשעלינו על האוניה בפרבר העיר אחוראס, ראינו אוניה נוספת שמתכוונת להפליג לאפריקה, היו בה כ-2500 פליטים פולניים גויים, ומה מאד השתוממתי לראות, כי בין מחנה הגויים האלה נמצא יהודי אחד שהתקרב אלי בבכי מר ואמר לי:

הרב הגר כב' איננו מכיר אותי, אבל אני מכיר את כב'. אני מבקש לכשתגיע בשלום לארץ ישראל, תודיע ותפרסם בישוב, וכן הודע למוסדות העליונים של אגו"י על כך. אע"פ שכב' שייך לתנועת המזרחי, בטוחני כי תעשה זאת. אמור להם, כי בא כוח הסוכנות היהודית מר רודניצקי הוציא עלי "פסק דין מוות", בשלחו אותי יחד עם עוד 2500 גויים למקום נידח באפריקה.

הודע נא לאגו"י את כתובתי, למען ידעו את מקום המצאם של "עצמותי היהודיות", וידעו, כי אחרי שהשי"ת עזר לי, ובניסי ניסים ניצלתי מהגיהינום המר, וכמעט שכבר רגלי דרכה על אדמת ארץ ישראל, קפץ עלי רוגזו של מר רודניצקי, לשלחני כשעיר לעזאזל, וליפול קרבן במדבריות אפריקה.

קיבלתי את פסק דין המוות, בגלל הנאיביות שלי, שהעזתי לענות למר רודניצקי על שאלתו בועדת החקירה וההכשרה, לאיזה הסתדרות וארגון השתייכתי לפני המלחמה? וענית: כי אני משתייך לאגו"י. ע"ז ענה לי רודניצקי הנ"ל: על חוצפתך זו, הריני שולח אותך לאפריקה במקום לארץ ישראל!!!

(הרב הגר הודה בספרו שלא היה לו את העוז ליצור קשר עם אגו"י היריבה. אבל היה אדם אחר ששמו מר קלטר שנכח בשיחה ההיא ושמע על כל הפרטים וכשהבין שהוא אינו מסוגל נפשית לפנות לאגו"י פנה הלה מיוזמתו האישית אל אנשי אגו"י ומסר את כל הפרטים לידיהם, כך הגיעו הדברים לרשות הציבורית ועוררו זעם רב על מעללי הסוכנות. אך למרות שר' הגר לא מסר את הפרטים לאגו"י חש נקיפות מצפון ואת כל הפרטים כולל חולשתו הכניס לספרו, בשל זה ספרו נחשב כאוטנטי מאד ור' משה שיינפלד העתיק את כל הפרטים משם, הוא גם מסתמך הרבה על עדויותיו בשל היושרה שלו).

אך בל נחטא לאמת הצרופה, אסור לציין את רעתם כאילו חלילה וחס רודפים הם רק את החרדים, ברדיפתם אחרי כל מי שלא התאים לקריטריונים שלהם לא עשו כל אפליות, כל מי שלא מצא חן בעיניהם "דאגו לו" בהתאם, לא אחת פגעו גם באנשים רחוקים מהדת ומנעו את כניסתם לארץ (כי כנראה לא ישרתו את האידיאולוגיה שלהם) הייתה אשה מבוגרת שלפני המלחמה שימשה כרוקחת בעיר לודז' בשם גב' בילורוס אשה חילונית לחלוטין ומשום מה סורבה לקבל רישיון עלייה (ר' משה שיינפלד תוהה בספרו מה היה הסירוב מאחרי זה? הסיבה שנראית לעין שכבר הייתה מבוגרת מדי וחששו שמא לא תתרום לחברה). כשפרצה בבכי מר על גורלה שנחרץ, ניסה עו"ד רודניצקי להרגיעה (כיצור מתחשב מאד) הוא הבטיח לה כי תוכל להסתדר גם בטהראן, ישנה אוכלוסיה יהודית גדולה ואין ספק כי כאשה מוכשרת מאד תקבל מקום עבודה במקום.

האשה זעמה עליו מאד. "על סמך מה אתה מבטיח זאת? אין לי בכלל מעמד של אזרחית, אני מוגדרת כאן כפליטה, מי יתן לי פרנסה?"

אבל את הנבל הזה אי אפשר לבלבל עם עובדות מוצקות, הוא חלקלק כצלופח ותמיד ימצא מענה לכל שאלה מביכה.

”גם אם אין לך מעמד אזרחי, את יכולה להסתדר בעבודות שאינן צורכות רישיון עבודה, אפשר לעבוד בשעות הלילה המאוחרות בכל מיני עבודות שאינן צורכות רישיון”.

(לא היה לו כל עכבות לומר לאשה שהתפרנסה במקצוע מכובד כרוקחת להיות שוטפת רצפות בחדרי מדרגות).

ובו זמנית... אישרה הועדה לבתה הצעירה עליה לארץ. ”הבת צעירה לימים, ולכן ראויה לעלות” נימקו את דבריהם בהיגיון.

למזלה הטוב הצליחה אותה אשה להתגנב אל האוניה בעת שלא הבחינו למרות שלא היה לה כרטיס עליה לאוניה, בתה דאגה לה בכל ימי הנסיעה וכך הצליחה לעלות לארץ למרות שהערימו עליה מכשולים, כשהגיעה לארץ לא שתקה לרגע, היא הרימה את קולה כשופר וסיפרה לכל מי שרק יכלה, על העוולות שנעשו לה ולאחרים, כך התפרסמה הפרשה המבישה למורת רוח הסוכנות.

אם זקנה מהוה מעצור לעליה, אולי הכוונה רק ליהודיה, כי לא הייתה לוועדה בו זמנית כל מניעה לאשר כרטיס עליה לגויה למהדרין, למרות היותה אשה די מבוגרת, היחס המפלה לטובה היה בגין היותה נשואה לד"ר יהודי מביאליסטוק שנודע כציוני נלהב בעל זיקה איתנה לתנועות השמאל. למרות שציוניותו הרבה לא עצרה בעדו להקנות חינוך נוצרי לחלוטין לבתו היחידה שהגשימה את דרך החינוך הטוב שהקנה לה כשנישאה לנוצרי, זוג זה נראה ראוי להגשים את החלום הציוני (החוזה שלהם ראה את משאת נפשו שכל היהודים יתנצרו בבת אחת בצורה רשמית ביותר בכנסיה ויקראו "ציונים" את הגיגיו חקק בספרו לדורות).

מדריכי המחנה מציונים ביותר --- במעילות!

כשהציונים הגו את "חזון אחרית הימים" שמטרתה הייתה להקים מדינה יהודית ריבונית בה ידורו היהודים החדשים שפרקו כל עול, אך נראה היה שתדמית כזו

אינה מספקת את החלומות הוורודים של גדולי הוגיה, באחת ההזדמנויות התבטא אחד מגדולי משוררי שפתם, חיים נחמן ביאליק, "חזון המדינה שלנו לא יושלם אם לא יהיו בה רוצחים וגנבים תוצרת יהודית, שיהיו עצם מעצמנו בשר מבשרינו".
הוא אומר, שאם להיות ככל האומות, אז עם כל הקלקולים שלהם, ובהידור רב.

זכה אותו רשע עוכר ישראל להגשמת חזונו הפרוע, כאשר תלמידיו מאמצים את השיטה הרקובה עם כל הפרטי הפרטים, מאז סטו מהדרך הישרה, רבו המועלים בקופה הציבורית (יש לציין כי בשטח זה לא הייתה להם חלילה ירידת הדורות אלא עליה אחר עליה ואין צורך לראיות).

כשמפרטים את 'מעלותיהם' הרבות של המדריכים והמדריכות וצוות האחראים שמעליהם, יש לציין את מעלת 'יושרם' בשימוש בכספי ציבור שנהגו בפירוש מחמיר לא רק שימוש בכספי ציבור לכיס האישי, אלא גם בנטילת בגדים שניתנו לילדים ולנערים שגם בזה החילו את הכלל, לשלוח יד ארוכה, הם לא בושו לקחת כמעט את כל הבגדים הטובים שניתנו לילדים על ידי תורמים, אם לכל הפחות היו משתמשים בהם עוד אפשר היה ללמד עליהם זכות כי חמדו לעצמם, אבל חלק הארי הלך ל"שוק השחור" כפי שנספר בהמשך.

אחת התרומות הנכבדות ביותר של אחד העשירים [מר פולק] שלבו היה חם לילדי טהראן היה בתחום הביגוד (בפרק שנגע להשגת מזון כשר סיפרנו כי אותו מר פולק דאג לארגן את כל מצרכי המזון הכשר עבור הילדים). כשנודע לו מהרב ישראל הלבפשטאם שהילדים חסרי כל עד שקופאים מקור נכמר לבו בקרבו (נקודה לציון: להנהלת המחנה לא היה עניין לדאוג לצרכים הפיזיים הפשוטים של הילדים רק לרוחניות שלהם!) הוא דאג למשלוח גדול של סוודרים חמים, כמו כן שלח נעליים בכל הגדלים המתאימים.

כשהגיע המשלוח למחנה ניתצה אש החמדה בלבב המדריכים [שהיו משופעים בביגוד] בשביל מה צריכים הילדים הללו למצרכי מותרות בכמות כה גדולה? תהו (כנראה שדאגו למוסריות של החניכים שעלולים לרדת אלי שחת עם מותרות) הם החליטו מידית להעבירם לרשותם. אך לדאבונם עברה השמועה בין הילדים כי

הגיע עבורם משלוח ביגוד ובאו בקבוצות לדרשו, כשהבינו שלא יוכלו להעלים את הכל השתדלו להעביר לילדים כמות מסוימת (300 פריטים מתוך יותר מ-1000) בכך לא תובלט המעילה.

משלוח נוסף שהכיל 140 סוודרים הגיע עבור הילדים הקטנים ע"י פילנתרופית ציונית, הפעם הייתה למדריכים בעיה קשה, התורמת שהייתה חשדנית גדולה רצתה לראות איך המשלוחים מגיעים ישירות לידי הילדים, היא עמדה על כך שהמשלוח יתבצע בנוכחותה, כשראו שלא יוכלו להתעלם מבקשתה חילקו את הפריטים לילדים. אך לא עברו ימים רבים ומאהלי הילדים נעלמו הסוודרים בזה אחר זה, כל אימת שהילדים יצאו לפעילות נכנסו המדריכים ונטלו מכל הבא ליד. לבסוף נותרו ברשותם 8 סוודרים בלבד, עתה אפילו לא נעשה ניסיון קלוש לטשטש את המעילה, בכיות הילדים שרצו לצעוק על הגניבה לא נגעה אל לבם, כל אחד מהם הכחיש את שייכותו האישית ונתנו לילדים המתוסכלים לפרוק את זעקותיהם אל אוזניהם הערלות.

מבדק קצר שעשו כמה אכפתיים שעלו על זה גילה שהסוודרים נגנבו על ידי המדריכות שפרמו את הצמר הרך ועשו מהן שמלות חדשות עבורן. גם בנעלי הילדים נשלחה יד נעלמת ובזה אחר זה נעלמו כאלו התאיידו מאליהן. נער עירני עשה על כך מחקר אישי, הוא גילה כי בחדרו של אחד המדריכים נמצאים לא פחות מ-40 זוגות נעליים שעדיין לא הצליח לשווקם בשוק השחור.

לא רק השועלים הקטנים שלחו ידם במעל, גם עו"ד רודניצקי ממונה המחנה שלא היה יכול לרדת לקטנות מצא דרך יצירתית איך לשלוח יד בכספי הילדים. היה גוף בסוכנות שדאג לילדים לביגוד חורפי, הגזברות אישרה סך 5000 טומנים לביגוד הנ"ל. היו כמה נערים עירנים שנודע להם דבר התקציב הם החליטו לעמוד על ראשו שיממש את הקניה עוד בטרם צאתם לדרך.

"אל דאגה- הבטיח להם עו"ד רודניצקי הערמומי- אני כבר יוצא למסע קניות מרכזי עבורכם, תקבלו ביגוד מכף רגל ועד ראש" ואכן הלה "מימש את הבטחתו" בטרם הפלגת האוניה מהנמל "אחווז" יצא אותו רודניצקי למסע קניות בעיר,

הילדים רצו לילך עמו לראות שהנבל לא משקר להם, אבל הלה סירב "אל תדאגו, אני יודע בדיוק אילו בגדים אתם צריכים, אין צורך להתלוות אלי, אתם תקבלו שפע ביגוד ונעלים, כיד המלך".

עם לילה חזר כשבידו עגלה כבידה עמוסה לעייפה בתיבות גדולות, אם חשב שיחמוק מעיני הילדים הערניים טעה, בדיוק כשהגיע התרכזו במקום קבוצת ילדים שלא היו עסוקים בשום עניין, הם דלקו אחריו לראות מה קנה להם, אבל לגודל אכזבתם ראו איך מנווט הוא את צעדיו הזריזים לחדרו, הם לא ויתרו לו ודלקו אחריו עד לחדרו ומנעו ממנו להיכנס, אחד הילדים האמיצים ניגש אל העגלה במהירות כדי לראות את הקניה הגדולה. בטרם הספיק רודניצקי למנוע בעדו, פתח הלה בזריזות את אחת התיבות ולנגד עיניו הפעורות מצא את התיבה כשהיא מלאה בבקבוקי יין עד להתפקע.

כשראו הילדים את התכולה המשונה נותרו המומים, למתנה כזו לא ציפו, מה יש להם עם בקבוקי יין? השאלה המתבקשת עלתה בפי כולם, "בשביל מה צריכים אנו לכל כך הרבה בקבוקי יין?" רודניצקי החלקלק לא איבד את מענה לשונו, הוא ענה להם בקלילות...היין אמור לשמש אתכם כאמצעי מניעה למחלות הים הצפויות בהפלגה הלא נוחה". על השאלה המרכזית "איפה הם הבגדים להם ציפינו כל כך?" לא ענה אלא מיהר לחדרו מאחל להם לילה טוב.

אם סברו הילדים הכעוסים והמאוכזבים שסבלו ממחלות ים קשות כי לכל הפחות יקבלו את "אמצעי מניעת המחלה" טעו, את היין המשובח שתו המדריכים לסובא וקינחו בזלילה מושחתת של ממתקים, לילדים לא הגיע מכל זה מאומה.

כשהיו בהודו (המסע לארץ ישראל עבר דרך הודו) ראו פקידים אנגליים את הילדים בעליבותם הרבה כשהם לבושים בלואים שאינם מתאימים לתנאי מזג האויר הקריר, כמה מביניהם התארגנו לרכוש בגדים חמימים לפני ההפלגה הבאה, אף הם חשדו את המדריכים כמושחתים שעלולים לשלוח יד בבגדים החדשים לפיכך קבעו שהילדים יקבלו את הבגדים והמנעלים באופן אישי. אבל עו"ד רודניצקי התקומם נגד ההחלטה הקשה שהעמידה אותו ואת צוותו בצל

החשד. הוא הודיע להם בנחרצות כי הם מייצגי הילדים ולכן עליהם לקבל את החלוקה, ולא, עדיף שיותירו את התרומה אצלם. הפקידים לא נעתרו לבקשתו וביקשו ליישם זאת בלעדיו, כשראה שמחאתו לא מועילה פנה לממונים עליו מלמעלה ורטן על הבקשה המשפילה.

לאחר השתדלות מרובה מצד הנהלת הסוכנות בוטלה ההוראה המקוממת, והבגדים והמנעלים עברו לידי המדריכים בהבטחה נאמנה כי המשלוח יחולק לילדים שווה בשווה. בפועל את הבגדים החמימים לא נתנו כלל ומהנעליים הסכימו לתת רק 50 זוגות מנעלים, וגם זה...רק לילדים ששיתפו פעולה עם המדריכים כ"שוטרים" ולילדות שהתחברו למדריכות.

כשהאוניה עגנה בבומבי, הועלו לאוניה 100 זוגות מנעלים ע"י שלטונות האנגלים. מתוכם רק 30 זוגות הגיעו לידי הילדים, היתר נעלמו. לימים העידה המדריכה גניה רנצקה, כי בחדרו של המדריך זלצמן הוחבאו כעשרים זוגות נעליים, והם נמכרו לאחר מיכן בשוק השחור.